

T. C.
DUMLUPINAR ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü
İktisat Anabilim Dalı

145861

Yüksek Lisans Tezi

AVRUPA PARA BİRLİĞİ ve AB
EKONOMİSİ ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ

Danışman

YRD.DOÇ.DR. RAMAZAN KILIÇ

Hazırlayan

Yavuz ODABAŞI

0191020104

Kütahya – 2004

Kabul ve Onay

Yavuz ODABAŞI'nın hazırladığı "Avrupa Para Birliği ve AB Ekonomisi Üzerindeki Etkileri" başlıklı Yüksek Lisans tez çalışması, jüri tarafından lisansüstü yönetmeliğin ilgili maddelerine göre değerlendirilip kabul edilmiştir.

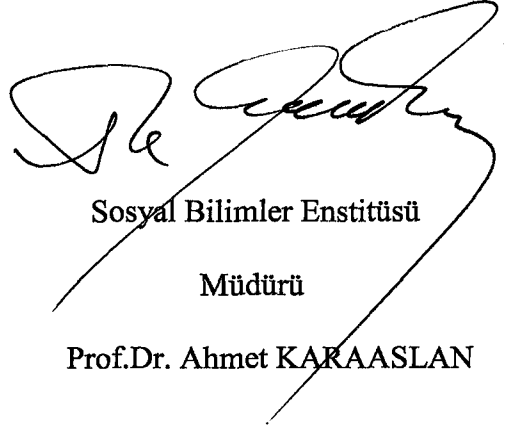
21.12.2004

Tez Jürisi

Doç. Dr. Mehmet YİĞİT

Yrd. Doç. Dr. Ramazan KILIÇ (Danışman)

Yrd. Doç. Dr. Ali TEKİNŐEN

Sosyal Bilimler Enstitüsü
Müdürü
Prof. Dr. Ahmet KARAASLAN

Yemin Metni

Yüksek Lisans tezi olarak sunduğum “Avrupa Para Birliği ve AB Ekonomisi Üzerindeki Etkileri” adlı çalışmamın, tarafımdan bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım kaynakların kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

15.10.2004

Yavuz ODABAŞI

Özgeçmiş

21 Ocak 1980 yılında Ordu'da doğdu. Sırasıyla, İstanbul İlbaliye İlkokulu, Elazığ Orgeneral Bedrettin Demirel Ortaokulu ve Kütahya Atatürk Lisesini bitirdi. Lisans eğitimini 2001 yılında Dumlupınar Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İktisat Bölümünde tamamladı. 15 Eylül 2001 tarihinde Dumlupınar Üniversitesi, İktisadi ve idari Bilimler Fakültesi, İktisat Ana Bilim Dalında Araştırma Görevlisi olarak akademisyenlik hayatına başladı.

2001 yılı Eylül ayında Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisat Ana Bilim Dalında Yüksek Lisans eğitimine başladı. Halen Dumlupınar Üniversitesi'nde Araştırma Görevlisi olarak görevine devam etmektedir.

ÖZET

Bu çalışmada, Avrupa tek parası Euro'nun, yürürlüğe girmesi ile birlikte, ekonomik açıdan Avrupa Birliği'nde yaşanan ve yaşanması muhtemel gelişmeler incelenmiştir. Ayrıca, Euro'nun meydana getirdiği olumlu ve olumsuz etkiler tespit edilmeye çalışılmıştır.

Üç bölümden meydana gelen bu çalışmanın birinci bölümünde, Para birliği kavramı teorik olarak incelenmiş ve başarısı için gerekli görülen şartlar ortaya konulmuştur. İkinci bölümde, Avrupa Para Birliği'nin oluşumu, tek para Euro'ya geçilmesi konuları tarihsel olarak incelenmiş ve oluşturulan para birliğinin kurumsal yapısı ele alınmıştır. Üçüncü ve son bölümde ise, Avrupa Para birliği'nin tek parası olan Euro'nun AB ekonomisi üzerindeki ekonomik etkileri incelenmiş ve Euro'nun yürürlüğe girmesi ile birlikte, ekonomik açıdan Euro bölgesinde meydana gelen gelişmeler ortaya konulmuştur.

Yukarıda ifade edilen kapsam çerçevesinde, Euro'nun yürürlüğe girmesi, Euro bölgesinde ekonomik açıdan, bir takım olumlu ve olumsuz etkilerin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Euro'nun en önemli olumlu etkisi, döviz kuru işlemlerinin ve döviz kuru belirsizliklerinin ortadan kalkmasını sağlamasıdır. Ayrıca Euro, ekonomik büyümeyi, rekabeti ve fiyat istikrarını da beraberinde getirmektedir. Euro'nun, tüm bu olumlu etkilerinin yanında, tek bir para politikası uygulanmasının yaratacağı sorunlar, işsizlik, bölgeler arasındaki dengesizliklerin artması gibi olumsuz etkilerinin de göz ardı edilmemesi gerekmektedir. Euro'nun ekonomik etkilerinin genelde olumlu olması, Euro bölgesinin ekonomik gücünün artmasına ve daha istikrarlı bir para alanı oluşmasına neden olmaktadır.

ABSTRACT

In this study, current and probable economic developments in European Union are examined under the framework of European Currency (EURO). Besides, negative and positive impacts of Euro are analyzed.

This study comprises of three sections: In the first section of the study, Money Union as a concept is examined in theory and necessary conditions for success have been pointed out. In the second section, formation of European Money Union and transition to Euro have been examined historically and institutional structure of this money union has been investigated. The third and the last section of this study comprises of the impacts of Euro on economic developments of European Union and Euro region.

Under the light of above mentioned framework, it can be postulated that Euro has certain negative and positive impacts on economic conditions of Euro region. The most significant positive impact of Euro has been the removal of ambiguity in currency exchanges and currency volatility. Besides, Euro has caused to economic development, competition, and stability in prices. Besides above mentioned positive impacts of Euro, negative consequences, which are can not be underestimated, of this money union can be postulated as unemployment and inequality between regions. Economic impacts of Euro, which are favorable in general, have capacity to improve economic power of Euro region and cause to the formation of a more stabilized money area.

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
ÖZET	V
ABSTRACT	VI
ŞEKİLLER	XII
TABLolar	XIII
GRAFİKLER	XIV
KISALTMALAR	XV
TEZ HAKKINDA	XVII

BİRİNCİ BÖLÜM PARA BİRLİĞİ KAVRAMININ TEORİK AÇIDAN İNCELENMESİ

1.1. PARA BİRLİĞİ KAVRAMI ve GERÇEKLEŞME AŞAMALARI.....	2
1.1.1. Para Birliğinin Tanımı.....	2
1.1.2. Para Birliğinin Gerçekleşme Aşamaları	3
1.1.2.1. Döviz Kuru Birliği.....	3
1.1.2.2. Ortak Fon Mekanizması	4
1.1.2.3. Ekonomik Politikaların Koordinasyonu	5
1.1.2.4. Ortak Merkez Bankası	5
1.1.2.5. Ortak Para Birimi	6
1.2. PARA BİRLİĞİ TEORİSİ.....	7
1.2.1. Optimum Para Alanları Teorisi	7
1.2.1.1. Faktör Hareketliliği	8
1.2.1.2. Ekonominin Dışa Açıklığı	10
1.2.1.3. Ürün Çeşitliliği	11
1.2.1.4. Sermaye Piyasalarının Entegrasyon Derecesi	12
1.2.1.5. Enflasyon Oranları Arasındaki Yakınlık	12
1.2.2. Para Birliğine Katılmanın Avantajları ve Dezavantajları	13
1.2.2.1. Para Birliğine Katılmanın Avantajları	13

1.2.2.1.1. Döviz Rezervlerinin Etkinliğinin Artması	13
1.2.2.1.2. Döviz Kuru Belirsizliklerinin ve Maliyetlerinin Ortadan Kalkması	14
1.2.2.1.3. Fiyat İstikrarının Sağlanması	14
1.2.2.1.4. Diğer Avantajları	15
1.2.2.2. Para Birliğine Katılmanın Dezavantajları	15
1.2.2.2.1. Tek Para Politikası Uygulanması	15
1.2.2.2.2. Sabit Döviz Kuru Uygulanması	16
1.2.2.2.3. Bölgeler Arasında Dengesizliklerin Artması	16
1.2.3. Para Birliğini Zorlaştıran Etmenler	16
1.3. TARİHTE PARA BİRLİKLERİ.....	17
1.3.1. Kolonyal Yeni İngiltere	17
1.3.2. Latin Para Birliği	17
1.3.3. İskandinav Para Birliği	19
1.3.4. Doğu Afrika Para Sahası	20

İKİNCİ BÖLÜM

AVRUPA PARA BİRLİĞİ'NİN OLUŞUMU

ve KURUMSAL YAPISI

2.1. TARİHSEL SÜREÇ İÇERİSİNDE AVRUPA PARA BİRLİĞİ	23
2.1.1. Roma Antlaşması	23
2.1.2. Barre Raporları	25
2.1.3. Werner Raporu ve Avrupa Para Yılanı Uygulanması	26
2.1.4. Avrupa Para Sistemi	28
2.1.4.1. Avrupa Para Sistemi'nin Amaçları	29
2.1.4.2. Avrupa Para Sistemi'nin Yapısı ve İşleyişi	30
2.1.4.3. Avrupa Para Birimi ECU	30
2.1.4.3.1. ECU Sepeti	31
2.1.4.3.2. ECU'nun Yaratılması	32

	Sayfa
2.1.4.4. Döviz Kuru Mekanizması (ERM)	33
2.1.4.4.1. Zorunlu Müdahale Sınırı	33
2.1.4.4.2. Sapma Eşiği	35
2.1.4.5. Kredi Mekanizması	35
2.1.4.5.1. Çok Kısa Vadeli Krediler	36
2.1.4.5.2. Kısa Vadeli Krediler	36
2.1.4.5.3. Orta Vadeli Mali Yardım	37
2.1.5. Tek Avrupa Senedi	37
2.1.6. Delors Raporu	38
2.1.7. Maastricht Antlaşması	39
2.1.7.1. Maastricht Antlaşması'nın Temel Düzenlemeleri	40
2.1.8. Para Birliğine Geçiş Aşamaları	41
2.1.8.1. Birinci Aşama	41
2.1.8.2. İkinci Aşama	42
2.1.8.2.1. Tek Paraya (Euro'ya) Geçiş Süreci	42
2.1.8.2.1.1. Yeşil Belge	42
2.1.8.2.1.2. Dublin Zirvesi	43
2.1.8.2.1.3. Amsterdam Zirvesi	44
2.1.8.2.1.3.1. Yeni Döviz Kuru Mekanizması (ERM II)	45
2.1.8.2.1.4. Lüksemburg Zirvesi	46
2.1.8.2.1.5. ECOFIN Zirvesi	47
2.1.8.2.2. Para Birliğinin Son Aşamasına Geçiş Kriterleri	48
2.1.8.3. Üçüncü Aşama	50
2.2. AVRUPA PARA BİRLİĞİNİN KURUMSAL YAPISI	51
2.2.1. Avrupa Merkez Bankaları Sistemi (ESCB)	51
2.2.1.1. ESCB'nin Görevleri	52
2.2.1.2. ESCB'nin Organları	53
2.2.1.2.1. Yönetim Konseyi	53
2.2.1.2.2. Yürütme Kurulu	54

	Sayfa
2.2.1.2.3. Genel Konsey	54
2.2.2. Avrupa Merkez Bankası	55
2.2.2.1. Avrupa Merkez Bankası'nın Hedefleri	56
2.2.2.2. Avrupa Merkez Bankası'nın Görevleri	56
2.2.2.3. Avrupa Merkez Bankası'nın Sermayesi	57
2.2.3. Ulusal Merkez Bankaları	58
2.2.3.1. Ulusal Merkez Bankalarının Görevleri	59

ÜÇÜNÜ BÖLÜM

EURO'NUN AB EKONOMİSİ ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ ve EURO BÖLGESİNDEKİ EKONOMİK GELİŞMELER

3.1. EURO'NUN AB EKONOMİSİ ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ	62
3.1.1. Euro'nun AB İçin Önemi	62
3.1.2. Euro'nun AB Ekonomisine Olumlu Etkileri	63
3.1.2.1. Döviz İşlemleri Üzerindeki Etkileri	63
3.1.2.2. Döviz Kurları Üzerindeki Etkileri	63
3.1.2.3. Altın ve Döviz Rezervleri Üzerindeki Etkisi	64
3.1.2.4. Ticaret ve Yatırımlar Üzerindeki Etkileri	64
3.1.2.5. Fiyatlar ve Entegrasyonlar Üzerindeki Etkileri	65
3.1.2.6. Mal ve İşgücü Piyasalarına Etkileri	66
3.1.2.7. Kaynak Kullanımı Üzerindeki Etkileri	67
3.1.2.8. Faiz Oranları Üzerindeki Etkileri	67
3.1.2.9. Büyüme Oranı Üzerindeki Etkileri	68
3.1.2.10. Enflasyon Üzerindeki Etkileri	69
3.1.2.11. Bankacılık Sektörü Üzerindeki Etkileri	69
3.1.2.12. Sermaye Piyasaları Üzerindeki Etkileri	71
3.1.3. Euro'nun AB Ekonomisine Olumsuz Etkileri	72
3.1.3.1. Ekonomik Krizler ve Şoklar	72
3.1.3.2. İşsizliğin Artması	73
3.1.3.3. Bölgeler Arasında Dengesizliklerin Artması	73

	Sayfa
3.1.3.4. Euro'ya Dönüşümden Dolayı Ortaya Çıkan Maliyetler	74
3.1.3.5. Arbitraj ve Senyoraj Kayıpları	74
3.2. EURO BÖLGESİNDEKİ EKONOMİK GELİŞMELER	75
3.2.1. 1999-2003 Yılları İtibarıyla Euro Bölgesindeki	
Ekonomik Gelişmeler	75
3.2.1.1. GSYİH Büyüme Oranı	75
3.2.1.2. İşsizlik Oranı	77
3.2.1.3. Enflasyon Oranı	79
3.2.1.4. Faiz Oranları İle İlgili Gelişmeler	81
3.2.1.5. Parasal Gelişmeler	86
3.2.1.6. Ödemeler Dengesine İlişkin Gelişmeler	89
3.2.1.7. Döviz Kuru İle İlgili Gelişmeler	90
3.2.1.8. Borsa ve Tahvil Piyasaları İle İlgili Gelişmeler	93
DEĞERLENDİRME ve SONUÇ	99
KAYNAKÇA	102
DİZİN	110

ŞEKİLLER LİSTESİ

Sayfa

Şekil 2.1: Maastricht Antlaşması'nda Öngörülen Gelişmeler	40
Şekil 2.2: ESCB'nin Görevleri	53

TABLOLAR LİSTESİ

	Sayfa
Tablo 1.1: Tarihte Para Birlikleri	21
Tablo 2.1: Smithsonian Kur Ayarlamaları Sonucunda Yeni Oluşan Kurlar ile Yeni Kurların Alt ve Üst Sınırları	27
Tablo 2.2: ECU Sepetindeki Ulusal Paraların Sabit Tutarları ve Ağırlıkları	32
Tablo 2.3: Son Aşamaya Geçiş Kriterleri ve Üyelerin Durumu	49
Tablo 2.4: ECB Sermayesinin Dağılımı ve Ulusal Merkez Bankalarının ECB'ye Rezerv Aktarımı	58
Tablo 3.1: 2003 Yılında Euro Bölgesi Ödemeler Dengesi	90

GRAFİKLER LİSTESİ

Sayfa

Grafik 3.1 : 2000-2003 Yılları Arasında Euro Bölgesi GSYİH Büyüme Oranları.....	76
Grafik 3.2 : 2000-2003 Yılları Arasında Euro Bölgesi İşsizlik Oranları.....	78
Grafik 3.3 : 2001 Yılı İtibarıyla Euro Bölgesi'nde Tüketici Enflasyonu ve Çekirdek Enflasyon	79
Grafik 3.4 : 2002 Yılı İtibarıyla Euro Bölgesi'nde Tüketici Enflasyonu ve Çekirdek Enflasyon	80
Grafik 3.5 : 2003 Yılı İtibarıyla Euro Bölgesi'nde Tüketici Enflasyonu ve Çekirdek Enflasyon	81
Grafik 3.6 : 2001 Yılı İtibarıyla Euro Alanı'nda Gerçekleşen Gecelik Faiz Oranları.....	84
Grafik 3.7 : 2002 Yılı İtibarıyla Euro Alanı'nda Gerçekleşen Gecelik Faiz Oranları.....	85
Grafik 3.8 : 2003 Yılı İtibarıyla Euro Alanı'nda Gerçekleşen Gecelik Faiz Oranları.....	86
Grafik 3.9 : 2000 - 2001 Yılları İtibarıyla Euro Bölgesi'nde M3 Para Arzı Değişim Oranları.....	87
Grafik 3.10 : 2002 Yılı İtibarıyla Euro Bölgesi'nde M3 Para Arzı Değişim Oranları.....	88
Grafik 3.11 : 2003 Yılı İtibarıyla Euro Bölgesi'nde M3 Para Arzı Değişim Oranları	88
Grafik 3.12 : 1999 - 2000 Yılları İtibarıyla Euro Bölgesi Döviz Kurları	91
Grafik 3.13 : 2001-2002 Yılları İtibarıyla Euro Bölgesi Döviz Kurları.....	92
Grafik 3.14 : 2003 Yılı İtibarıyla Euro Bölgesi Döviz Kurları.....	93
Grafik 3.15 : 2001 Yılı İtibarıyla Euro Bölgesi Uzun Dönem Getiri Oranları	94
Grafik 3.16 : 2002 Yılı İtibarıyla Euro Bölgesi Uzun Dönem Getiri Oranları.....	95
Grafik 3.17 : 2003 Yılı İtibarıyla Euro Bölgesi Uzun Dönem Getiri Oranları.....	96

KISALTMALAR

AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devleti
DTM	: Dış Ticaret Müsteşarlığı
EBİR	: Euro Bölgesi İzleme Raporu
EC	: Avrupa Topluluğu
ECB	: Avrupa Merkez Bankası
ECOFIN – Council	: Ekonomi ve Maliye Bakanları Konseyi
ECU	: Avrupa Para Birimi
EMCF	: Avrupa Parasal İşbirliği Fonu
EMI	: Avrupa Para Enstitüsü
EMS	: Avrupa Para Sistemi
EMU	: Ekonomik ve Parasal Birlik
ERM	: Döviz Kuru Mekanizması
ESCB	: Avrupa Merkez Bankaları Sistemi
EU	: Avrupa Birliği
EUA	: Avrupa Hesap Birimi
EURO	: Avrupa Tek Parası
EUROSTAT	: Avrupa Toplulukları İstatistik Ofisi
GSMH	: Gayri Safi Milli Hasıla
GSYİH	: Gayri Safi Yurt İçi Hasıla
HICP	: Uyumlaştırılmış Tüketici Fiyatları Endeksi
TARGET	: Avrupa Birliği Ödeme Sistemi
TCMB	: Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası

TEZ HAKKINDA

1. Araştırmanın Problemi

Avrupa Birliği'nin kurucu antlaşması olan Roma Antlaşmasından itibaren gerçekleştirilmesi düşünülen ve nihayetinde 1 Ocak 1999 tarihinde oluşturulan Avrupa Para Birliği beraberinde neler getirecektir? Avrupa tek parası Euro, kullanılmaya başlanması ile birlikte AB ekonomisi üzerinde ne gibi etkiler ortaya çıkaracaktır? Ortaya çıkan etkiler AB ekonomisini olumlu yönde mi, yoksa olumsuz yönde mi etkileyecektir?

2. Araştırmanın Amacı

Araştırmanın temel amacı, Avrupa Birliği'nin para birliğine geçmesi ile ortaya çıkan tek para Euro'nun, AB ekonomisi üzerinde olumlu veya olumsuz yönde ne gibi etkilerde bulunacağını ve AB ekonomisinin bu durumdan hangi yönde etkileneceğini ortaya koymaktır.

3. Araştırmanın Önemi

Avrupa Birliği'nden sonra, Avrupa Para Birliği'nin de kurulması Avrupa'da büyük bir entegrasyon oluşturulduğunu ve buna bağlı olarak nihai hedefin siyasi bir birlik oluşturmak olduğu açık bir şekilde görülmektedir.

Avrupa Para Birliği, sadece üye ülkelerde değil, tüm dünyada etkisini gösterecek olan büyük bir organizasyondur. Bu entegrasyon dünya dengelerini değiştirebilecek bir büyüklüğe ve güce sahiptir.

Bu açıdan araştırma, dünyanın önemli güçlerinden biri olan AB'nin, para birliğine geçmesi ile birlikte ekonomik açıdan hangi avantajlara ve dezavantajlara sahip olarak dünya ekonomisi içindeki payının hangi boyutlara ulaşabileceğini ifade etmesi açısından önem taşımaktadır.

4. Hipotez

Avrupa'da para birliğinin kurulması ile birlikte oluşturulan Euro, ekonomik açıdan Avrupa Birliği'ni olumlu yönde etkileyecektir.

5. Varsayım

Avrupa Birliği'nde, gerekli yapısal reformların gerçekleştirilmesi yoluyla, tek para birimi kullanmanın olumlu etkilerinin, olumsuz etkilerinden daha büyük olması sağlanacaktır. Bu durum Avrupa Birliği'nde ekonomik büyümeyi hızlandıracaktır.

Bu bağlamda, para birliğine geçilmesiyle birlikte, Avrupa Birliği dünya çapında daha kuvvetli ve daha istikrarlı bir süper güç olarak orta çıkacaktır.

6. Araştırmanın Sınırlılıkları

Araştırmada, Avrupa birliği ye ülkelerinin oluşturduğu para birliği ve Avrupa tek parası Euro'nun AB ekonomisi üzerindeki etkileri incelenmiştir.

Tek para Euro'nun, AB ekonomisi üzerindeki etkilerini daha iyi inceleyebilmek amacıyla, Avrupa Birliği dışından gelecek olan ekonomik etkiler araştırma dışında bırakılmıştır.

7. Araştırmanın Yöntemi

Araştırmanın oluşturulmasında aşağıda belirtilen yöntemler kullanılmıştır.

Para Birliği, Avrupa Para Birliği ve Euro'nun AB ekonomisi üzerindeki etkilerini ortaya koyan yerli ve yabancı kitaplar, dergiler ve makaleler incelenmiştir. Bununla birlikte günümüz bilgi sistemini oluşturan internet üzerinden araştırmalar yapılmış ve bilgi alış verişinde bulunulmuştur. Araştırma yapılırken bir çok kütüphane ve araştırma merkezinden faydalanılmıştır.

TEZ METNİ

BİRİNCİ BÖLÜM

PARA BİRLİĞİ KAVRAMININ TEORİK AÇIDAN İNCELENMESİ

1.1. PARA BİRLİĞİ ve GERÇEKLEŞME AŞAMALARI

1.1.1. Para Birliğinin Tanımı

Para birliği, birbirleriyle ekonomik ilişkileri yoğun olan ülke paralarının sabit bir kur ile birbirine bağlanması ve bir takım şartların yerine getirilmesinden sonra tek para ve tek bir merkez bankasına geçilmesi şeklinde ifade edilebilir. (Ertürk, 2001, s. 206) Para birliği'nde; belli ülkeler kendi ulusal paralarının değerini sabit bir kur ile birbirlerine bağlamalarına rağmen, birliğe dahil olmayan ülkelere karşı ise paralarını serbest dalgalanmaya bırakmaktadırlar. (Dura-Atik, 2003, s.98)

Para birliğinde döviz kurlarının sabit tutulmasının nedeni, döviz kurlarında istikrarın sağlanmasıdır. Para birliği, birliğe üye olan ülkeler arasında dış işlemlere yönelik ödemelerin, herhangi bir engellemeye maruz kalmadan serbest bir şekilde yapıldığı, ileri düzeyde bir ekonomik entegrasyondur. (Özbek, 1999, s.75)

Para birliği, birliğe dahil olan ülkeler arasında döviz kurlarının ve sermaye piyasalarının birleşmesi şeklinde de ifade edilebilir. Bu duruma göre para birliği, birlik ülkelerinin kendi aralarında kuracakları, sadece döviz kuru birliğini içine alan basit bir para birliği biçiminde oluşturulabileceği gibi, bu mevcut döviz kuru birliğine sermaye piyasası birliği de dahil edilerek, tam ve gerçek bir para birliği şeklinde de ortaya çıkabilir. (Öney, 1980, s.219) Fakat; para birliğinin oluşturulabilmesi için, üye ülkeler arasında parasal entegrasyonun gerçekleştirilmesi gerekmektedir. Tam ve gerçek bir para birliği kurulmasının vazgeçilmez elemanı ise, birlik içinde tek bir para biriminin oluşturulmasıdır. Para birliğinin asıl amacı da, birlik içinde tek paranın kullanılmaya başlanmasıdır.(Yiğit, 2003, s.6-7).

Para birliği, parasal ve mali açıdan belirli ülkeler arasında bir birlik oluşturmak ve birlik ülkeleri arasında, ticaretin serbest bir hal alıp daha kolay yapılması yolu ile, refah seviyelerinin artırılması amacıyla oluşturulmaya çalışılan, bir ekonomik birliğin meydana getirilmesinde önemli bir yere sahiptir. (Tur, 2000, s.3)

1.1.2. Para Birliğinin Gerçekleşme Aşamaları

Para birliği aşamalı olarak gerçekleştirilen bir entegrasyon sürecidir. Para birliğinin gerçekleştirilebilmesi için gerçekleştirilmesi gerekli olana aşamalar şunlardır:

- Döviz Kuru Birliği
- Ortak Fon Mekanizması
- Ekonomik Politikaların Koordinasyonu
- Ortak Merkez Bankası
- Ortak Para Birimi

1.1.2.1. Döviz Kuru Birliği

Para birliğinin gerçekleştirilmesinde ilk aşama döviz kurlarının sabit hale getirilmesidir. Para birliğinin gerçekleştirileceği bölgede ulusal paralar, gitgide daralan ve zaman içerisinde ortadan kalkan bir bant içerisinde sabit bir oran ile birbirine bağlanmaktadır. (Aktan, 1983, s.16). Başka bir ifade ile birlik oluşturacak olan ülkeler, ulusal paraları arasındaki kurların dalgalanma marjlarını ortadan kaldırmak suretiyle, sabit bir kur sistemine geçmektedir. Birlik dışında kalan ülke paralarına karşı ise serbest dalgalanmaya bırakılmaktadır. (Dura-Atik, 2003, s.99). Corden, bu sistemin, oluşabilecek olan krizleri karşılama kapasitesinin olmadığını belirtmektedir. Çünkü Ona göre, herhangi bir kriz durumunda ülkeler farklı bir döviz kurunu seçebilirler. Bu nedenle Corden bu sisteme “sözde döviz kuru birliği” adını vermektedir. (Dedeoğlu, 1995, s.43)

Döviz kuru birliğinde, para birliğine üye olan ülkeler hesap birimi olarak kullanmak amacıyla bir ülkenin parasını referans para olarak kabul edebilecekleri gibi yeni bir para da oluşturulabilirler. (Karluk, 1994, s.132)

Corden, para birliğinin tam olarak sağlanabilmesi için döviz kuru birliğinin zorunlu olduğunu ileri sürmektedir. Corden'e göre bu zorunluluğun nedenleri şunlardır: (Altınok-Çetinkaya, 2001, s.176)

-Her ülkenin maliye bakanı, kendi ülkesinin ödemeler bilançosu dengesinin ihtiyaç duyduğu bir döviz kuru politikasını savunabilir. Bu konuda anlaşmanın güç olması nedeniyle sistemin sürekli olarak baskı altında kalması.

-Maliye bakanlarının her toplantısından sonra döviz kurlarında bir değişikliğin meydana gelebileceği kuşkusuyla spekülatif sermaye hareketlerinin gerçekleşebilme olasılığı.

-Referans olarak kabul edilen paranın, birlik dışındaki ülkelerin paraları karşısındaki değerinin piyasa ortamında belirlenmesi.

Döviz kuru birliği aşamasında ortak bir rezerv söz konusu olmadığından bir takım sorunlar ile karşılaşılabilir. Para ve maliye politikalarında bir koordinasyon sağlanmadığından, birliğe dahil olan ülkeler, dış dengelerini sağlamak amacıyla bağımsız olarak uygulayacakları para ve maliye politikaları ile döviz rezervlerini korumaya çalışacaklardır. Dolayısıyla, para ve maliye politikalarında çıkar çatışmalarından kaynaklanan bir uyumsuzluk sorunu ortaya çıkacaktır. (Karluk, 2002, s.562). Bunun yanında, döviz kuru birliği aşamasında birlik tarafından kabul edilen para sepetinin veya paranın, herhangi bir sebepten dolayı zedelenmesi de para birliğini tehlikeye sokabilecektir. (Ertürk, 2001, s.207).

1.1.2.2. Ortak Fon Mekanizması

Tam ve gerçek bir para birliğinin oluşturulabilmesi için sabit döviz kuru uygulamasının yanında, üye ülkelerin döviz rezervlerini birleştirmek suretiyle ortak bir fon oluşturması da gerekmektedir. (Öney, 1980, s.221). Ortak fon mekanizmasının etkin bir şekilde işleyebilmesi için, bir borç tasfiye sistemi ile kredi mekanizması oluşturulmalıdır. Bir iç veya dış dengesizlik durumu söz konusu olduğunda kredi mekanizmasının devreye sokulması veya bir açık durumu meydana geldiğinde ortak rezerv fonlarının kullanılması yoluyla açığın kapatılması birliğin geleceği için büyük önem taşımaktadır. (Ertürk, 2001, s.207).

Birliğin ödemeler bilançosu fazlası veren ülkeleri, borç tasfiye sistemini ve kredi mekanizmasını kullanarak, ödemeler dengesinde açık olan üye ülkelerin tekrar

dengeye gelmesi sağlanmaktadır. Bu sayede ülkeler daha önceden belirlenmiş olan bant içerisinde kalabilmektedir. (Dura-Atik, 2003, s.100).

Söz konusu ortak fon mekanizmasının ve borç tasfiye sisteminin sağlıklı bir şekilde işleyebilmesi için birlik içerisinde tam konvertibilitenin gerçekleştirilmesi gerekmektedir. Bununla birlikte, birlik içerisinde döviz kuru müdahalesinin ve kısıtlamasının da yapılmaması gerekmektedir. (Aktan, 1983, s.18).

1.1.2.3. Ekonomik Politikaların Koordinasyonu

Para birliğinde, birlik üyesi ülkelerden birinin veya birkaçının sürekli olarak ödemeler bilançosu açığı vermesi, bu açığın kredi mekanizması ve borç tasfiye sistemi kullanılması yolu ile sürekli olarak diğer birlik üyesi ülkeler tarafından finanse edilmesi uzun dönemde bir çözüm değildir. Bunun engellenmesi için para ve maliye politikaları arasında koordinasyon sağlanması gerekmektedir. (Aktan, 1983, s.18).

Birlik içerisinde gerçekleştirilen döviz kuru istikrarının devamlı olabilmesi için de para ve maliye politikalarının koordineli bir şekilde çalışması sağlanmalıdır. Bu amaçla birlik üyesi ülkelerin maliye bakanları düzenli olarak toplanmakta ve bu koordinasyonun nasıl sağlanabileceği hakkında çalışılmaktadır. Bununla birlikte nasıl bir para ve maliye politikası izlenmesi gerektiği hususunda çalışmalar yapılmaktadır. Para birliğinde, tek bir para ve tek bir maliye politikası uygulanması söz konusu olmaktadır. (Dura-Atik, 2003, s.100).

1.1.2.4. Ortak Merkez Bankası

Para birliğinin gerçekleşmesi açısından önemli olan bir diğer aşama, para, kredi arzı, para politikasının diğer araçları ve faiz oranı konusunda merkezleştirilmiş ortak kararlar alabilecek yeni ve tek bir kurumun oluşturulmasıdır. (Gökdere, 1991, s.38).

Döviz kurları arasındaki ilişkinin sağlıklı bir şekilde devam ettirilebilmesi ve değişmezlinin korunması için yukarıda ifade edilen aşamalar yetersiz kalabilmektedir. Bu nedenle ortak bir merkez bankası kurulması suretiyle döviz

rezervleri tek bir elde toplanır. Para ve kredi ile ilgili tüm ulusal yetkiler kurulan merkez bankasına devredilir. (Dura-Atik, 2003, s.100). Kurulan ortak merkez bankasına yetkilerin devredilmesi, para birliğinin son aşamasına doğru gidildiğinin bir ifadesidir. (Dedeoğlu, 1995, s.44).

Kurulan ortak merkez bankası, üye ülkeler arasındaki kurların sabit tutulabilmesi için gerektiği zaman döviz piyasasına müdahalede bulunabilmektedir. Bununla birlikte birlik parasının birlik dışındaki ülke paralarına karşı serbestçe dalgalanmasını da sağlamaktadır. (Karluk, 2002, s.562).

Tek bir merkez bankasının kurulmasının bir takım önemli sonuçları söz konusu olacaktır. Bunlar; (Öney, 1980, s.222).

-Para yaratma yetkisinin merkezileşmesi,

-Para birliğine üye olan ülkelerin merkez bankalarının oluşturulmuş tek merkez bankasının şubeleri haline gelmesi,

-Ülkelerin bağımsız olarak para ve maliye politikaları uygulayamaması ve para politikalarının oluşturulan merkez bankası tarafından belirlenmesi,

-Para arzı ve kredi konularında tek karar organının bu merkez bankasının olması, şeklinde sıralanabilir.

1.1.2.5. Ortak Para Birimi

Para birliğinin sağlanmasında en son aşama, ortak merkez bankası tarafından çıkarılacak olan ve birlik içinde tüm ulusal paraların yerine kullanılacak olan tek paranın oluşturulmasıdır. Artık herhangi bir ülke parasının egemenliğinden söz etmek mümkün değildir. Bu, istikrarsızlıkların merkezileşmesi anlamına gelmektedir. (Ertürk, 1998, s.125).

Tek bir paranın kabul edilmesiyle birlikte referans para, merkez bankalarınca müdahale ve hesap aracı olarak dolaşan bir para olmaktan çıkıp, halkın

elinde de dolaşan ve paranın bütün işlevlerini yerine getiren bir para halini almaktadır. (Öney, 1980, s.222).

Bir iktisatçı olan Sohmen ise, sermaye piyasasının yeterli derecede bütünleşmemiş olduğu ve sermayenin faiz oranlarına karşı duyarlı olmadığı bir durumda, para birliğinin gerçekleştirilebilmesinin tek yolunun ortak bir para birimi oluşturulması olduğunu ifade etmektedir. (Aktan, 1983, s.22).

1.2. PARA BİRLİĞİ TEORİSİ

1.2.1. Optimum Para Alanları Teorisi

Optimum para alanları teorisinin temelleri ilk olarak 1961 yılına Mundell tarafından ortaya atılmıştır. Mundell'in ardından Mc Kinnon ve Kenen'in yapmış olduğu çalışmalar ile geliştirilmiştir. Teori, para birliğinin ekonomik olarak ne gibi avantajlara veya dezavantajlara sahip olduğunu değerlendirmede önemli bir yere sahiptir. (Ata-Silahşör, 1999, s15).

Optimum para alanı, sabit kur sisteminin benimsediği bir para birliği olarak ifade edilebileceği gibi, para birliğinin olumlu etkilerinin, olumsuz etkilerine göre maksimum kılınabildiği alan şeklinde de tanımlanabilir. (Dura-Atik, 2003, s.98). Ortak tek bir paranın ve sabit döviz kuru sisteminin kabul edildiği bir para birliğinin ne gibi sonuçlar ortaya koyacağı konusunun ekonomik çerçeveden analiz edilmesi ise esnek kur-sabit kur sistemi tartışmalarının ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Bu tartışmalar optimum para alanı teorisinin kaynağını oluşturmaktadır.

Optimum para birliği kuramının öncülüğünü yapan klasik düşünceye göre, bir para birliğinin başarıya ulaşması bir takım koşulların gerçekleştirilmesi ile mümkün olacaktır. Çünkü para birlikleri sürekli olarak bir takım sorunlarla karşı karşıya kalmaktadır. Bunlar şunlardır: (Çolak, 1998, s.164-165)

-Ödemeler Dengesi Sorunu

-Uluslararası Likidite Sorunu

-Rezerv Aracına Olan Güven Sorunu

Optimum para alanları teorisi, sabit döviz kuru siteminin uygulamaya konulduğu bir para alanında, ekonomik istikrarın nasıl sağlanacağı konusunda gerekli olan koşulları ortaya koymaktadır. (Tur, 2000, s.6).

Optimum para alanları teorisine göre bu koşullar şunlardır:

-Faktör Hareketliliği,

-Ekonominin Dışa Açıklığı,

-Ürün Çeşitliliği,

-Sermaye Piyasalarının Entegrasyon Derecesi,

-Enflasyon Oranları Arasındaki Yakınlık,

1.2.1.1. Faktör Hareketliliği

Mundell, para birliği oluşturulacak olan bölgede, üretim faktörlerinin hareketliliğinin yüksek bir dereceye sahip olması gerektiğini ifade etmektedir. Bunun, para birliğinin başarılı olabilmesi için gerekli olduğunu belirtmektedir. (Aktan, 1983, s.36).

Mundell açıklamalarını yapmak için iki ülkeli bir model kullanmıştır. Mundell'in bu modeli bazı varsayımlara dayanmaktadır. Bu varsayımlar; faktör hareketliliğinin, yani emeğin hareketliliğinin düşük olması ve ücretlerin rijit (katı) olmasıdır. (Özbek, 1999, s.77).

Bu varsayımlar ışığında, A ve B gibi iki ülkenin bulunduğu bir ortamda talebin B ülkesi mallarına kayması durumunda, A ülkesinde üretim azalışından dolayı işsizlik ortaya çıkarken, B ülkesinde üretim artışına bağlı olarak istihdam artışı sözkonusu olmaktadır. Bununla birlikte talepte meydana gelen bu değişim ödemeler bilançosu üzerinde de bir takım değişikliklere neden olmaktadır. Talebin azaldığı A ülkesinde, yurt içi harcamaların üretim ile birlikte azalış göstermemesi durumunda

ithalat oranındaki artış nedeniyle ödemeler bilançosu açık vermeye başlayacaktır. B ülkesinde ise bir üretim artışı söz konusu olacak ve tüketim harcamalarının, üretim miktarındaki artıştan daha az gerçekleşmesi durumunda ödemeler bilançosu fazlası gerçekleşecektir. (Değer-Öztürk, 2003, s.105).

Bu şartlar altında, talep yetersizliğine rağmen ücretlerin geriye dönmek olarak esnek olmaması nedeniyle A ülkesinin mal fiyatlarında önemli bir düşme beklenmemelidir. Para birliğinde, üye ülkeler arasında para politikalarının uyumlaştırılması zorunluluğundan dolayı, genişletici bir para politikası uygulanması yoluyla, A ülkesinde meydana gelen durgunluk ve işsizlik ortamının ortadan kaldırılması mümkün değildir. Bununla birlikte, birlik içerisinde döviz kurları sabitleştirildiğinden dolayı, A ülkesinin nispi fiyat farklılıklarından yararlanabilmek amacıyla devalüasyon yapması da olanaksızdır. B ülkesinde de bir takım sorunlar söz konusu olmaktadır. B ülkesinde istihdam seviyesi arttığından dolayı enflasyonist baskılar da artmaktadır. Sıkı para ve maliye politikalarından yararlanmak güçleşmektedir. Ayrıca döviz kuru değişiklikleri yapılarak B ülkesinin parasının dış değerinin artırılması mümkün değildir. Sonuç olarak, para birliğinin başarısı ülkeler arasındaki emek hareketliliğinin yüksek olmasına ve ücretlerin yeteri kadar esnek olmasına bağlıdır. (Özbek, 1999, s.77).

Emek faktörünün hareketli olması ve ücretlerin yeteri kadar esnek olması ülkelerde ortaya çıkan sorunları, döviz kuru ayarlaması söz konusu olmadan otomatik olarak ortadan kaldıracak ve ülkeleri eski denge durumlarına geri getirecektir. Her iki ülkede de ücretler aşağı ve yukarı doğru esnek ise, A ülkesinde üretim azalışından dolayı ücretler düşecektir. B ülkesinde ise, emek talebinin artmasından dolayı ücretler yükselecektir. Ücretlerde meydana gelen bu esneklik, A ülkesinde üretimin artmasına neden olurken, B ülkesinde ise üretimin azalmasına neden olacaktır. Dolayısıyla her iki ülkede eski denge seviyelerine geri dönecektir. Bunun yanında üretimin azaldığı A ülkesinde işsiz kalanlar, Emek talebinin fazla olması nedeniyle B ülkesine doğru hareket edeceklerdir. Emek faktöründe meydana gelen bu hareket nedeniyle A ülkesinde meydana gelen ücret azalışı, B ülkesindeki ücret artışı durumu ortadan kalkacaktır. Emek hareketi her iki ülkedeki ödemeler bilançosu dengesizliklerinin azalmasına da neden olacaktır. (Değer-Öztürk, 2003, s.105).

Mundell, para birliğinin uygulanacağı bölgede sabit kur sisteminin başarılı olabilmesi için faktör hareketliliğinin yüksek derecede olması gerektiğini ifade etmektedir. Mundell, faktör hareketliliğini sadece emek faktörü hareketleri ile ortaya koymaktadır. Sadece emek faktörünün hareketliliğinden bahsetmek faktör hareketliliği konusunu tam olarak ifade edememektedir. Sermaye faktörünün de konunun içeriğine dahil edilmesi gerekmektedir. Mundell'in, faktör hareketliliğinin i ve dış dengeyi sağlamasında gerekli olan Şartlar (retim faktörlerinin homojenliği, üretim teknolojik yapısı, yeni üretim fonksiyonlarının faktör yoğunluğu vb.) stnde durmayışı eleştiri konusu olmaktadır. (Tur, 2000, s.7-8-9).

1.2.1.2. Ekonominin Dışa Açıklığı

Optimum para alanları teorisine göre, para birliğinin oluşturulması için gerekli olan Őartlardan birisi olan ekonominin dışa açıklığı Şartı Mc Kinnon tarafından ileri sürülmektedir. Mc Kinnon optimum kavramını, tam istihdam, demeler bilançosu dengesi ve i fiyat istikrarının sağlanmasında, para-maliye politikaları ile serbest döviz kuru politikasının en iyi sonucu ortaya koyabilmeleri için uygulandığı bir para alanını ifade etmek için kullanmaktadır. (Ekren, 1984, s.135).

Mc Kinnon Mundell'den farklı olarak demeler bilançosu dengesinin sağlanması konusu üzerinde değil, i fiyat istikrarının sağlanması üzerinde yoğunlaşmaktadır. Mc Kinnon optimalliğin temel Őartının, ekonominin dışa açıklığı olduğunu belirlemektedir. Mc Kinnon dışa açık ekonomiyi, dış ticarete konu olan malların, toplam üretim ve tüketim içerisindeki oranının büyüklüğü ile tanımlamıştır. Kinnon, dışa açık bir ekonomiye sahip olan ülkelerin oluşturduğu, sabit kur sisteminin geçerli olduğu bir birlikte, fiyat istikrarı sağlandığı anda optimalliğin gerçekleştiğini ileri sürmektedir. Ayrıca Sabit döviz kuru sistemindeki dengeleme mekanizması, dışa açık ekonomilere sahip olan ülkelerin, ulusal paralarının değerini büyük bir ticaret ortağının parasına bağlayarak sabit tutmalarına da imkan vermektedir. (Tur, 2000, 9-10).

Kinnon'a göre dışa açık, küçük ekonomilerde serbest döviz kuru uygulaması dış dengenin korunmasında daha az etkindir. Bununla birlikte fiyat istikrarı açısından da zararlıdır. Dış açığı gidermek için serbest döviz kurunun uygulanması

ekonomilerde fiyat istikrarsızlığına neden olmaktadır. Dışa açık ekonomilerde ticarete konu olan malların fiyatları yabancı malların talebine ve arzına duyarlıdır. Böyle bir durumda döviz kuru kullanıldığında ticarete konu malların ulusal para cinsinden fiyatı etkilenmektedir. (Ertürk, 1998, S.129).

1.2.1.3. Ürün Çeşitliliği

P.B. Kenen tarafından ileri sürülmektedir. Kenen'e göre ürün çeşitliliğine sahip olan ekonomiler daha güçlü ekonomilerdir. Dengesizliklere karşı daha sağlam bir yapıya sahiplerdir. Çünkü, ürünlerden herhangi birinin dış talebinde meydana gelebilecek bir azalma ekonomiyi fazla sarsmayacaktır. Bu durum, ürünün toplam ihracattaki payının çok büyük bir oranda olmadığı bir durumda geçerlidir. (Ertürk, 1998, S.130).

Ülkeler açısından ürün çeşitliliğinin sağlanmasının bir diğer avantajı ise, dış kaynaklı şoklardan daha az olumsuz etkilenilmesidir. Ürün çeşitliliğine sahip olan ülkeler, herhangi bir dış kaynaklı şok durumunda kendi ulusal paralarının değerine daha az müdahalede bulunacaklardır. Ülkelerin ürünlerindeki ve piyasalarındaki çeşitliliğin artması para birliği neticesinde ortaya çıkabilecek olan maliyetlerin azalmasında önemli bir faktör olarak ortaya çıkmaktadır. (Değer-Öztürk, 2003, s.106).

Kenen, ürün çeşitliliğinin sağlandığı bir ekonomide, ihracat ile yatırım arasındaki bağlantının zayıf olduğunu belirtmektedir. Bu nedenle yatırım talebinin düşmesiyle oluşan dalgalanmaların, dış talepte meydana gelen bir değişimden dolayı oluşan dalgalanmaların etkisini arttırmayacağını ifade etmektedir. Kenen, ürün çeşitliliğini sağlamış olan ülkelerde sabit kur sisteminin uygulanabileceğini, fakat ürün çeşitliliğini sağlayamamış az gelişmiş ülkelerin, gelişmiş politika araçlarına sahip olmamalarının da etkisiyle, serbest kur sistemi uygulamalarının daha uygun olacağını belirtmektedir. (Aktan, 1983, s.41).

Mc Kinnon ile Kenen birbirine zıt sonuçlar elde etmektedir. Bunun nedeni ise, ödemeler bilançosu dengesizliğinin oluşmasının sebebinin farklı açıdan incelemeleridir. Mc Kinnon iç şoklar üzerinde dururken, kenen ise dış şoklar üzerinde durmaktadır. (Ertürk, 2001, s.213).

1.2.1.4. Sermaye Piyasalarının Entegrasyon Derecesi

Bir diğer koşul ise sermaye piyasalarının entegrasyon derecesidir. Sermaye piyasalarında bir bütünleşme olabilmesi için, para alanında sabit bir parite sisteminin sürdürülmesi gerekmektedir. Bu sayede, ödemeler dengesinde meydana gelebilecek bir açık ortadan kaldırılabilecektir.(Fleming, 1971, 480-482).

Mc Kinnon, Mundell ve Kenen modellerinde, optimum para alanının belirlenmesinde cari işlemler dengesini ele almaktadırlar. Para birliği bir entegrasyon sürecidir ve reel alandan daha ziyade mali alan ile alakalıdır. Ancak mali alanda meydana gelen dengesizliklerin büyük bir kısmının temelinde reel alanda meydana gelen olumsuzluklar yattığı göz ardı edilmemelidir. Ingram diğer iktisatçıların aksine, ekonominin reel yönünden çok mali yönü üzerinde durmaktadır. Ingram'a göre, sermaye piyasaları arasında yüksek derecede bir entegrasyon bulunan bölgede, faiz hadlerinde meydana gelebilecek ufak dalgalanmalar sermaye akımlarını hızlandırmaktadır. Bu sayede ödemeler bilançosu dengesizlikleri ortadan kalkmaktadır. (Ertürk, 1998, s.131).

Willett-Tower, Ingram'ın ortaya koyduğu bu mekanizmanın, ödemeler bilançosu dengesizliğini düzeltmekten çok finanse edici bir mekanizma olduğunu ifade etmektedir. Ishiyama ise, uluslararası kabul görece özelliklere ve büyüklüğe sahip mali bir sermaye stokunun söz konusu olmadığını belirtmektedir. Bununla birlikte ödemeler bilançosu fazlası veren ülkelerin, ödemeler bilançosu açığı veren ülkelere yeteri kadar borç vermeye pek istekli olmadıklarına işaret etmektedir. Corden ise, Ingram'ın yaklaşımının uzun dönemde bir sonuç getirmeyeceğini ileri sürmektedir. Bu eleştirilerden dolayı, sermaye piyasalarının entegrasyon derecesi para birliği için bir şart olarak kabul görmemektedir. (Aktan, 1983, s.43).

1.2.1.5. Enflasyon Oranları Arasındaki Yakınlık

Enflasyon oranları arasındaki yakınlık şartı Haberler ve Fleming tarafından ileri sürülmektedir. Haberler ve Fleming'e göre, ödemeler bilançosu dengesinde meydana gelen açıklar, çeşitli nedenlerden dolayı ortaya çıkan ulusal enflasyon oranları arasındaki farklılıklardan kaynaklanmaktadır. Para birliği oluşturacak olan ülkeler

arasında, farklı enflasyon oranları ve buna bağlı olarak farklı işsizlik oranları söz konusu ise, ortak bir para politikasının uygulanması ülkelerin daha yüksek bir enflasyon ve işsizlik oranı ile karşılaşmalarına neden olabilmektedir. (Aktan, 1983, s.43-44).

Ülkelerin, farklı enflasyon ve işsizlik oranlarına sahip olması nedeniyle uygulayacakları politikalar da farklı olacağı gibi bu politikaların birbirleriyle çatışmaları da söz konusu olabilecektir. Bazı ülkelerin, bir dengesizlik durumu söz konusu olduğunda serbest döviz kuru uygulaması daha elverişli olabilmesine karşın, para birliğinde sabit döviz kuru sisteminin uygulanması esas alınmaktadır. (Ertürk, 1998, s. 132).

Fleming, birliği oluşturacak olan ülkelerin, döviz kurlarını sabitleştirmesi durumunda, mevcut olan dengesizliklerinin daha çok artacağını, enflasyon ile işsizlik arasındaki ilişkinin ise daha da kötüleşeceğini ileri sürmektedir. Bu nedenle, para birliği oluşturacak olan ülkeler arasında enflasyon oranlarındaki farklılığın en az düzeye indirilmesi gerektiğini savunmaktadır. (Tur, 2000, s.12-13).

1.2.2. Para Birliğine Katılmanın Avantajları ve Dezavantajları

1.2.2.1. Para Birliğine Katılmanın Avantajları

Para birliğine katılmanın avantajlarını şu şekilde sıralayabiliriz:

- Döviz Rezervlerinin Etkinliğinin Artması,
- Döviz Kuru Belirsizliklerinin ve Maliyetlerinin Ortadan Kalkması,
- Fiyat İstikrarının Sağlanması
- Diğer Avantajları

1.2.2.1.1. Döviz Rezervlerinin Etkinliğinin Artması

Para birliğinin oluşturulması ile birlikte döviz rezervlerinin daha etkin kullanılması söz konusu olmaktadır. Daha önceden de ifade edildiği üzere para birliğine katılan ülkelerin döviz rezervleri ortak bir fonda toplanmaktadır. Bu sayede, üye

ülkelerden herhangi birinde bir ödemeler bilançosu dengesizliği ortaya çıktığında, ortak rezervlerin kullanılması yolu ile bu dengesizlik giderilebilmektedir. (Karluk, 1994, s.133).

1.2.2.1.2. Döviz Kuru Belirsizliklerinin ve Maliyetlerinin Ortadan Kalkması

Para birliği, döviz kurlarındaki belirsizlik ortamının ve kur risklerinin ortadan kaldırılmasını sağlamaktadır. Bu durum sermayenin mobilitesinin artmasına neden olacaktır. (Swoboda, 1983, p.76). Döviz kurlarındaki belirsizliğin ortadan kalkmasıyla birlikte, bu belirsizlikten kaynaklanan olumsuz etkilerin de önüne geçilmektedir. Döviz kuru belirsizliğinden kaynaklanan olumsuz etkiler şu şekilde sıralanabilir. (Aktan, 1983, s.50-51).

- Dış ticareti olumsuz yönde etkilemesi.
- Sermayenin serbestçe hareket etmesinin önüne geçmesi,.
- Mali entegrasyonun oluşturulması yolunda bir engel teşkil etmesi,

Dış ticarete yapılan hedging gibi işlemler bu belirsizlik ortamının giderilmesinde faydalı olamamaktadır. Para birliğinin oluşturulması ile birlikte kambiyo işlemlerinin yapılmasına gerek kalmadığı gibi, bu işlemlerden doğan maliyetlerde ortadan kalkmaktadır. (Karluk, 1994, s.134).

1.2.2.1.3. Fiyat İstikrarının Sağlanması

Para birliği, birlik içerisinde fiyat istikrarını da sağlamaktadır. Fiyat istikrarının sağlanması birlik içerisinde kabul edilen ortak paranın, ödeme aracı, değer biriktirme aracı ve hesap birimi olma özelliklerini yerine getirmesini sağlamaktadır. Bunun yanında, para birliğinde döviz kurlarının sabit olması ve sermaye hareketliliğinin yüksek dereceye sahip olması nedeniyle, kısa dönemli spekülatif sermaye hareketleri ortadan kalkmaktadır. Çünkü, döviz kurlarındaki riskin ortadan kalkması sermayenin faiz farklılıklarına karşı daha duyarlı olmasını sağlamaktadır. (Öney, 1980, 230).

1.2.2.1.4. Diğer Avantajları

Para birliğinin diğer olumlu etkilerini ise şu şekilde sıralayabiliriz:

-Para birliğine geçilmesi ile birlikte birlik üye ülkelerinin döviz kurlarında meydana gelen değişimleri izleme zorunluluğu ortadan kalkmaktadır.

-Paranın, mal ve hizmetlerdeki değişiminde önemli bir fonksiyonu olan bilgi edinme maliyetleri azalmaktadır. İşlem maliyetlerinde tasarruf sağlanmaktadır.

-Tek bir para biriminin kabul edilmesi üye ülkeler arasındaki ticari işlemlerin ve yatırımların yapılmasını kolaylaştırmaktadır. (Altınok-Çetinkaya, 2001, s.178).

-Para birliği oluşturulan bölgede ortak bir para politikasının uygulanması, para biriminin istikrarlı hale gelmesini sağlamaktadır. Bu durum, paranın likiditesinin artmasına neden olmaktadır. (Dura-Atik, 2003, s.102).

-Ortak bir para biriminin kabul edilmesi dış ödemeler dengesinde genel bir rahatlama neden olacaktır. (Çolak, 1998, s.167).

1.2.2.2. Para Birliğine Katılmanın Dezavantajları

Para birliğinin faydaları yanında bir takım dezavantajları da bulunmaktadır. Bu dezavantajları şu şekilde sıralamak mümkündür:

-Tek Para Politikası Uygulanması

-Sabit Döviz Kuru Uygulanması

-Bölgeler Arasında Dengesizliklerin Artması

1.2.2.2.1. Tek Para Politikası Uygulanması

Para birliğine katılan ülkelerde farklı ekonomik sorunlar söz konusu olabilmektedir. Bazı ülkelerde işsizlik, bazı ülkelerde enflasyon, bazılarında ise durgunluk görülebilmektedir. (Ertürk, 1998, s.135). Birbirlerinden farklı politikaların

uygulanması gerektiği bir durumda, ortak bir para politikası uygulanması sorunların giderilmesinde başarılı olamayabilmektedir. (Öney, 1980, s.231). Birlik içersinde bazı ülkeler istemedikleri seviyede enflasyon veya işsizlik oranları ile kalabilmektedir. Bu şekilde optimal kaynak kullanımı gerçekleşmiş olmamakla birlikte, reel anlamda bir kayıp durumu ile de karşılaşılabilir. (Karluk, 1994, s.134).

1.2.2.2.2. Sabit Döviz Kuru Uygulanması

Bu maliyetlerden bir tanesi, ülkelerin iç dengesizlikler ile mücadele aracı olan para politikası serbestisini kaybetmeleridir. Bu serbestinin kaybedilmesinin temel nedeni sabit döviz kuru sisteminin uygulanmasıdır. (Öney, 1980, s.231). Sermaye hareketlerinin serbestleştirildiği ve sabit döviz kuru sisteminin uygulandığı bir ülkede yurt içi faiz oranları sabitleştirilmek zorundadır. Bu durum para politikasının en önemli araçlarından birisi olan faiz oranlarının belirlenmesi serbestisini de ortadan kaldırmaktadır. (Altınok-Çetinkaya, 2001, s.179).

Para birliği ile birlikte döviz kurlarındaki dalgalanma da ortadan kalkmaktadır. Bu durumda ülkelerin, kambiyo politikaları üzerindeki serbestileri de ortadan kalkmaktadır. Esnek döviz kuru politikası uygulanmasından vazgeçilmekte ve uygulamanın sağlayacağı avantajlardan mahrum kalınmaktadır. (Altınok-Çetinkaya, 2001, s.179).

1.2.2.2.3. Bölgeler Arasında Dengesizliklerin Artması

Dünyanın her yerinde bölgeler arasında gelişmişlik farklılıkları söz konusudur. Bu kapsamda para birliğine katılan ülkelere bazılarının veya ülke içindeki bazı bölgelerin geri kalıp daha da fakirleşeceği savı da para birliğinin dezavantajlarından biri olarak ileri sürülmektedir. (Ekren, 1984, s.140).

1.2.3. Para Birliğini Zorlaştırıcı Etmenler

Para Birliği oluşturacak olan ülkelerin çeşitli özelliklerinden dolayı entegrasyonu zorlaştırıcı bir takım etmenler ortaya çıkmaktadır. Bu etmenler şu şekilde sıralanabilir: (Dura, 1997, s.51).

-Ülkeler, kendi parasal işlerine yabancı bir gücün müdahale etmesine karşı çıkmaktadırlar. Çünkü, bunu ulusal bağımsızlıklarına bir müdahale olarak görmektedirler.

-Ülkelerin ekonomik ve sosyal koşulları birbirlerinden farklıdır. Bu durum para birliğini zorlaştırıcı bir etmen olarak karşımıza çıkmaktadır.

-Dünya ekonomisinde meydana gelebilecek olan olumsuz gelişmeler de para birliğinin oluşturulmasını zorlaştırmaktadır.

-Diğer bir etmende, ülkelerin ortaya çıkabilecek olan sorunlara karşı ortak bir cephe oluşturma isteğinin zayıf olmasıdır.

-Tüm bu etmenlerin yanında, hukuksal tabanın zayıf ve yetersiz olması durumu da para birliğinin oluşturulmasını zorlaştırıcı bir etmendir.

1.3. TARİHTE PARA BİRLİKLERİ

1.3.1. Kolonyal Yeni İngiltere

1970'li yıllarda, İngiltere'nin Connecticut, Massachusetts Bay, New Hampshire, Rhode Island kolonileri arasında biri para birliği kurulmuştur. Her bir koloninin parası diğer kolonilerde serbestçe dolaşabilmiş ve vergi ödemelerinde dahi kullanılabilmiştir. (Tur, 2000, s.13).

Bu uygulama yaklaşık olarak yüz yıl kadar sürmüştür. Diğer kolonilerin Massachusetts'in egemenliği altına girmiş ve uygulamış olduğu para politikaları diğer koloniler tarafından da kabul edilmiştir. Diğer üç koloninin Massachusetts'e karşı 1730 ve 1740'larda aşırı bir şekilde para basması nedeniyle para alanı tahrip olmuştur. Bunun sonrasında Massachusetts'in diğer koloni paralarını reddetmesi sonucunda da para birliği sona ermiştir. (Ertürk, 1998, s.150).

1.3.2. Latin Para Birliği

1860'lı yılların ortasında, ilk defa olarak uluslararası bir düzeyde döviz kurlarını düzenleyen bir para birliği Fransa, Belçika, İsviçre, İtalya ve Yunanistan

tarafından kurulmuştur. (Tur, 2000, s.14). Bu birliğin kurulmasında, İngiltere'nin kullandığı altın standardı ile Fransa'nın gümüş standardı arasındaki çatışmaların büyük etkisi olmuştur. Belirlenen kurlara sadık kalmak şartıyla, altın ve gümüş para basımı serbesttir ve bu paralar bütün ülkelerde de kabul edilmektedir. Ülkelerin bastığı ufaklık gümüş paralar ise sadece parayı basan ülkenin sınırları dahilinde dolaşımda bulunabilmektedir. (Akgönül, 2002, s.26-27).

Birlik içerisinde para arzı piyasada belirlenmektedir. Altın ve gümüş ufaklık paralarının serbestçe değişimi merkez bankaları tarafından garanti altına alınmıştır. Merkez bankalarınca altın fiyatının gümüş fiyatına oranının sabit tutulmasına çalışılmıştır. Ancak, altın ve gümüşün nispi fiyatlarının uluslararası piyasalarda belirlenmesinden ve Latin Para Birliği'nin bu fiyatları etkileyecek kadar büyük olmadığından dolayı altın standardına dönmüştür. (Ertürk, 1998, s.150).

Birinci dünya savaşı neticesinde, ortaya çıkan bir takım mali ihtiyaçlar yüzünden, ülkeler kağıt para standardı oluşturarak paralarının değerini düşürmüşlerdir. Ülkelerin kağıt para standardına geçmeleri birliğin fiili olarak, Belçika'nın 1925'de birlikten ayrılmasıyla da resmi olarak son bulmuştur. (Akgönül, 2002, s.27).

Latin Para Birliği deneyiminin bazı önemli konuların daha iyi anlaşılmasında etkili olmuştur. Bunlar şu şekilde sıralanabilir. (Savaş, 1999, s.2-3).

-Belirli bir bölgede çeşitli paraların kullanılmasının ne gibi sakıncalara yol açabileceği görülmüştür.

-Birliğin hukuki temelini (anlaşmanın) sağlam olmasına karşın, anlaşmayı uygulamaya koyacak kurumsal bir yapının kurulmamasının olumsuz etkileri ortaya çıkmış ve kurumsal yapının sağlam temellere dayanması gerekliliği anlaşılmıştır.

-Para ile ilgili sorunların uluslararası boyutlarda tartışılabileceği ve neticesinde olumlu veya olumsuz sonuçlar elde edilebileceği anlaşılmıştır.

1.3.3. İskandinav Para Birliği

İskandinav para birliği 1873 yılında İsveç ve Danimarka arasında kurulmuştur. Bu tarihten iki yıl sonra Norveç'te bu birliğe katılmıştır. (Aktan, 1983, s.27). İskandinav para birliği, Latin para birliğine benzer şekilde üye ülkeler arasında altın paraların geçerli olduğu ve serbestçe dolaşımında bulunduğu bir para birliğidir. (Akgönül, 2002, s.27). Ayrıca ufaklık madeni paralar da üye ülkeler arasında geçerliliğe ve serbest dolaşım hakkına sahiptir.

İskandinav para birliğinde ortak para birimi olarak Kron kabul edilmiştir. İlk yıllarda paraların birlikte serbest bir şekilde dolaşımını sadece madeni paralar ile sınırlı olmasına karşın, 1894 yılında Norveç ve İsveç birbirlerinin kağıt paralarını da kabul etmeye başlamışlardır. Bu hususta 1900 yılında Danimarka'da Norveç ve İsveç'e katılmıştır. (Aktan, 1983, s.27). 1905 yılına kadar döviz kurlarının kote edilmesi ile birlikte birlik tamamlanmıştır.

Birinci Dünya Savaşı'nda finansman sağlamak amacıyla bir çok ülke para arzını arttırmış olmasına rağmen, İskandinav Kronu'nun fiyatı ise altın karşısında sabit kalmıştır. Kron'un değerinin diğer ülke paralarının değerine göre daha az düşürülmesi nedeniyle diğer ülkeler, resmi fiyatlardan ucuz altın satın alarak İskandinav Kron'u ile değiştirmeye başlamışlardır. Bu durum İskandinav para arzının artmasına ve dolayısıyla diğer ülkelerdeki gibi enflasyona sebep olmuştur. Dünyadaki bu enflasyon durumu neticesinde altın kaybına uğrayan ülkeler, enflasyonun önüne geçmek amacıyla altın standardından çıkma yoluna gitmişlerse de başarılı olamamışlardır. (Tur, 2000, s.14-15).

1916 yılında İsveç, belirlenmiş sabit bir fiyattan altın alma imkanı hakkını vermiştir. Danimarka ve Norveç, paralarını daha çok devalüe ettiklerinden dolayı, mevcut altın rezervlerini İsveç'e götürmüşlerdir. 1917 yılında İsveç sınırsız altın ithaline yasak getirmiştir. 1924 yılında ufaklık madeni paraların İsveç'e girişinin yasaklanması ile de para birliği sona ermiştir. (Ertürk, 1998, s.152).

1.3.4. Doğu Afrika Para Sahası

Doğu Afrika Para Sahası, 1922 yılında İngiliz kolonilerinden olan Kenya, Uganda, Tanzanya ve 1936 yılında Zanzibar'ın katılımı ile oluşturulmuştur. Birlik içerisinde ortak para birimi olarak Doğu Afrika Şilin'i kabul edilmiştir. (Akgönül, 2002, s.27).

Söz konusu kolonilerde para politikaları ile ilgili kararlar bir kurul tarafından idare ediliyordu. Kolonilerin paraları İngiliz Sterlin'i ile kolayca değiştirilebiliyordu. Bağımsızlığını kazanmasının ardından Doğu Afrika, Sterlin sahasının bir parçası olarak kaldı ve koloni paraları Sterlin ile değiştirilmeye devam etti. Ülkeler, kendi bağımsız para politikalarını izleme isteğiyle kendi Şilin'lerini ortaya çıkarmıştı. Bu paralar kendi aralarında serbest bir şekilde dolaşımında bulunabildiği gibi Sterlin'e de dönüştürülebiliyordu. (Ertürk, 1998, s.152).

1970'li yılların başından itibaren İngiliz Sterlini'nin değeri düşmeye başlamıştır. Bunun neticesinde 1972 yılında Sterlin sahasında sarsıntı meydana gelmiştir. Ülkelerin bağımsız politikalar izlemesinden dolayı her ülkede farklı oranlarda enflasyon gerçekleşmiş ve farklı değerlere sahip paralar ortaya çıkmıştır. Nihayetinde 1977 yılında Doğu Afrika Para Sahası sona ermiştir. (Tur, 2000, s.15).

Aşağıda Tablo: 1.1'de tarihteki para birliklerini geçerli olduğu dönemler ve bu birliklerin başlıca özellikleri ifade edilmektedir.

Tablo 1.1: Tarihte Para Birlikleri

	Kapsadığı Alan	Geçerli Olduğu Dönem	Siyasal Birlikle İlişkisi	Başlıca Özellikleri
İngiliz-İskoç Birliği	İngiltere ve İskoçya	1707-	Daha sonra	Merkez bankaları şebekesi; iki İskoç özel bankasına para çıkarma izni verildi
ABD Para Birliği	ABD	1850	Daha önce	1850'lerde tek para yavaş yavaş ortaya çıktı; 1914'te Federal Reserve kuruldu.
Alman Birliği	35 Germanik devlet ve 4 Germanik serbest şehir	1857	Daha sonra	Gümüş standardı, sabit pariteler ve daha sonra 1871'de tek para ve Merkez Bankası
İtalyan Birliği	İtalyan devletleri	1861	Evet	Gümüş standardı ve tek para. 1926'da Banca d'Italia kurulana dek bir çok devlet bankası banknot çıkarmaya devam etti
Latin Birliği	Fransa, Belçika, İsviçre, İtalya	1865-1920	Hayır	Gümüş standardı, tek para; merkez bankaları arasında bir anlaşma yok.
İskandinav Birliği	Norveç, İsveç, Danimarka	1885-1905	Hayır	Altın standardı, sabit pariteler; merkez bankaları arasında anlaşma var.
Belçika-Lüksemburg Ekonomik İşbirliği	Belçika, Lüksemburg	1922-1999	Hayır	Sabit pariteler, tek merkez bankası, ikili döviz piyasası, ortak politika kurumları.
CFA Frank Bölgesi	Fransızca konuşan Afrika *	1948-	Hayır	Fransız frangına bağlı tek para; merkez bankaları şebekesi; Fransa Merkez Bankası'nın yetkisinde para politikası
Sovyet Para Birliği	Eski Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri	1991,1994	Hayır	Tek para, merkez bankaları şebekesi
İki Almanya'nın birleşmesi	Batı ve Doğu Almanya	1990	Aynı anda	Tek para
Lira Birliği	İtalya, Vatikan Şehri, San Marino		Hayır	Tek para
Frank Birliği	Fransa, Monako		Hayır	Tek para
Peseta Birliği	İspanya, Andorra		Hayır	Tek para

*Benin, Cote d'Ivoire, Mali, Mauritania, Niger, Burkina Faso, Senegal, Cameroon, Gabon, Merkezi Afrika Cumhuriyeti, Kongo, Chad, Ekvator Ginesi.

Kaynak: OECD, EMU: *Facts, Challenges and Policies*, 1999, p.23

İKİNCİ BÖLÜM

**AVRUPA PARA BİRLİĞİ'NİN OLUŞUMU
ve KURUMSAL YAPISI**

2.1. TARİHSEL SÜREÇ İÇERİSİNDE AVRUPA PARA BİRLİĞİ

2.1.1. Roma Antlaşması

Avrupa ekonomik topluluğunu kuran Roma Antlaşması, gümrük birliğinin kurulması ve üye ülkelere arasında faktör hareketlerinin kısıtlayan engellerin kaldırılması konularında ayrıntılı hükümleri kapsamaktadır. Bunun yanında, tarım ve ulaştırma sektörlerinde ortak politikaların oluşturulmasını öngörmektedir. (Aktan, 1983, s.86). Fakat Roma Antlaşması'nda para birliği ile ilgili olan hükümler açık değildir. Roma Antlaşması'nda bu konu ile ilgili olan hükümler şunlardır: (Dura-Atik, 2003, s.104).

-Üye ülkeler, ulusal paralarına olan güveni sarsmayacak politikalar izleyecektir.

-Ekonomik politikaların koordinasyonunu sağlamak üzere danışma organı niteliğine sahip bir para komitesi kurulacaktır.

-Dış ödemelerde sorun yaşayan üye ülkelere yardım yapılmasını sağlayacak bir mekanizma oluşturulacaktır.

-Üye ülkeler, uygulayacakları döviz kuru politikalarının, topluluğun ortak çıkarları ile yakından alakalı olduğunu göz ardı etmeyeceklerdir.

Roma Antlaşması'nın hükümlerinden de anlaşılacağı gibi, topluluğun para konularındaki sorumlulukları net olarak belli değildir. Anlaşma'da para birliğinin kurulması ile ilgili olarak kesin bir hüküm söz konusu değildir. Roma Antlaşması'nda para konularıyla ilgili olarak kesin bir hüküm bulunmayışının nedeni, bu konuların milli egemenlik hakları ile yakından ilişkili olmasıdır. Anlaşma'da üye ülkelerin döviz kurlarını değiştirme yetkisini kısıtlayan herhangi bir hüküm yer almamaktadır. Dış ödemelerde sorunlar ile karşılaşan üye ülkelere verilmesi öngörülen kredilerde diğer üyelerin katkıda bulunma zorunluluğu yoktur. (Karluk, 1994, s:136).

Roma Antlaşmasında bu tarz bir politika izlenmesinin amacı; öncelikli hedef olan ortak pazar ve ekonomik bütünleşmeyi sağlamak ve bunu gerçekleştirirken

üye ülkelerin bu hedeflere ulaşmasını engelleyecek davranışlarda bulunmasını önlemek; üye ülkelerin egemenlik alanına giren daha geniş kapsamlı bir birleşmeden yani para birliğinden kaçınarak ilk hedefin tehlikeye düşmemesini sağlamaktır. (Aktan, 1983, s.87).

Avrupa Ekonomik topluluğu kuruluşundan itibaren 10 yıl içerisinde kendi arasında gümrük birliğini, üretim faktörlerinin serbest dolaşımını sağlamış, ekonomik, sosyal ve kültürel alanlarda önemli başarılar elde etmişlerdir. Buna rağmen para birliğinin sağlanması konusunda bir ilerleme söz konusu olmamıştır. (Özbay, 1997, s.4).

1968 yılında Bretton Woods sisteminden uzaklaşmış ve bunun sonucu olarak özellikle Alman Markı ve Fransız Frangı'nda olmak üzere döviz kurlarında değişiklikler gerçekleşmişti. Buna bağlı olarak tarım ürünü fiyatlarında istenilmeyen farklılıklar ortaya çıkmış ve ortak tarım politikası ile genel döviz kuru politikası arasında çatışmalar meydana gelmiştir. 1969 yılında Fransız Frangı devalüasyona uğramış, Alman Markı Revalüe edilmiş, ülkelerin dış ticaret hadlerinde büyük değişikliklerin meydana çıkması sonucunda da bazı ülke ekonomileri büyük zorluklar ile karşı karşıya kalmışlardır. Dünya çapında ortaya çıkan döviz kuru problemleri Avrupa Ekonomik Topluluğu içindeki ülkelerin para konularında çeşitli reformlar yapmalarını gerektirmiştir. Topluluğun altı kurucu ülkesi Ekonomik ve Parasal Birlik (EMU) oluşturulması yolunda önemli kararlar almışlardır. Bu kararların alınmasında etkili olan nedenler şunlardır; (Tur, 2000, s.53-54).

-Gümrük Birliğinin tamamlanması ile üye ülkelerin ekonomilerinin birbirleriyle daha da bütünleşmiş olması,

-Topluluk içerisindeki ticaretin topluluk dışı ticarete oranla daha fazla artması,

-Ekonomi ve para politikalarında koordinasyonun sağlanmasının gerekliliğinin anlaşılması,

-Topluluğun büyük miktarlarda altın ve döviz rezervine sahip olması nedeniyle, bu rezervlerin ortak bir para politikası ile yönetilmesinin uluslararası

piyasalarda daha etkili olacağını düşünülmesi, bunun gerçekleştirilebilmesi için de ekonomik ve parasal birliğin gerçekleştirilerek ortak bir para biriminin oluşturulmasının uygun olacağını kabul edilmesidir.

2.1.2. Barre Raporları

12 Şubat 1969 yılında zamanın başbakanı olan Fransız iktisatçı Raymond Barre ekonomi politikalarının daha fazla yakınlaştırılması ve Ekonomik ve Parasal Birliğin oluşturulması çalışmalarına hız vermek için bir rapor hazırlamıştır. Bu raporda; (Karluk, 1994 s.137).

-Dış ödemede zorluklar ile karşılaşılan üye ülkelere herhangi bir şarta bağlı olmaksızın otomatik olarak kısa vadeli kredi verilmesi,

-Gelecekteki büyüme hızları konusunda üye ülkelere arasında anlaşma sağlanması,

-Sürekli olarak dış ödeme güçlüğü çeken üye ülkelere orta vadeli kredi imkanı sağlanması,

-Doların uluslararası para sistemindeki gücünün zayıflatmak amacıyla resmi pariteler arasındaki dalgalanma marjının ortadan kaldırılması yani tek bir para birimine geçilmesi öngörülmektedir.

Barre raporunda öngörülen önlemlerin çoğu konsey tarafından kabul edilmiştir. Konsey 17 Temmuz 1969 yılında yayınladığı bir direktif ile, döviz kuru ayarlamaları ve uluslararası para sorunları karşısında alınacak önlemlere ek olarak, kısa vadeli ekonomi politika önlemlerini içine alacak şekilde ön danışma mekanizmasının kapsamını genişletmiştir. (Aktan, 1983, s. 91).

Barre raporlarında ele alınan bu önlemler 1-2 aralık 1969 da LaHay'de yapılan Devlet Başkanları toplantısında da kabul görmüş ve ekonomik ve parasal birliğin sağlayacak bir program hazırlanması için Pierre Werner başkanlığında bir komite oluşturulmuştur. (Öney, 1980, s.234).

2.1.3. Werner Raporu ve Avrupa Para Yılanı Uygulaması

Werner Raporu 1970 yılında hazırlanmıştır. Werner Raporu, EMU'nun 1971 yılından itibaren başlamak üzere, 10 yıllık bir süre içinde üç aşamada gerçekleştirilmesini öngörmüştür. (Ungerer-Monar-Wessel, 1993, p.153). Raporda EMU'nun oluşturulmasına ilişkin temel unsurlar şu şekilde sıralanmıştır: (Tur, 2000, s.55).

- Geri dönülemez bir şekilde döviz kurlarının sabitliğinin sağlanması,
- Üye ülkeler arasında tam konvertibilitenin sağlanması,
- Sermaye hareketlerinin serbestleştirilmesinin sağlanması,
- Topluluk amaçlarına uygun düşecek şekilde bütçe politikalarının düzenlenmesi,
- Altyapı ve bölgesel politikalarda işbirliğinin artırılması ve politikaların birbirleriyle uyumlaştırılması,
- Karar alma yetkilerinin devletlerin elinden alınarak aşamalı olarak topluluk kurumlarına bırakılması,
- Ekonomi politikaları karar alma merkezinin kurulması,
- Ortak merkez bankasının kurulması,
- Tek bir para biriminin oluşturulması ve kabul edilmesi.

1973 yılında Werner Raporunda öngörülen Avrupa Parasal İşbirliği Fonu (EMCF) kurulmuştur. Bunu yanında Avrupa Hesap Birimi (EUA) kabul edilmiştir. (Dura-Atik, 2003, s.107-108).

1971 yılında ABD'nin Doların altın karşısındaki konvertibilitesinin kaldırıldığını açıklaması ve Bretton Woods sisteminin çökmesi ile birlikte ortaya çıkan

iktisadi bunalımlar ve 1973 yılında patlak veren petrol krizi neticesinde Werner Planı uygulamaya konulamamıştır. (Oktar-Yavuz, 2000, s.2).

Dünya ekonomisinde meydana gelen bu olumsuz gelişmeler sonucunda dalgalanma marjları değişmiştir. Avrupa topluluğu üyeleri bu dalgalanma marjlarını çok yüksek bulmuş ve Topluluğa üye iki ülke paraları arasındaki toplam dalgalanma marjını %2,25 ile sınırlanmışlardır. Buna “Tüneldeki Yılan Mekanizması” adı verilmektedir. Bu mekanizmada Topluluk üyelerinin paraları %4,5 dalgalanma marjından Dolara, %2,5 dalgalanma marjından da birbirlerine bağlanmışlardır.”Yılan” üye ülkeler arasındaki dar sınırı, “tünel” ise Dolara karşı olan geniş sınırı ifade etmektedir. Bu mekanizmanın en önemli özelliği, dalgalanmalara karşı gerekli görülen müdahalelerin Topluluğa üye olan ülke paraları ile yapılmasının kabul edilmesidir. Bu mekanizma petrol krizleri, ülkeler arasında farklı politikaların uygulanması ve Doların zayıflığı nedeniyle başarılı olamamıştır. (Aktar, 2002, s.105-106).

1971 yılının aralık ayında Onlar Grubu’na üye olan ülkeler ulusal paralarının değerini belirli oranlarda attırma kararı almışlardır. “Smithsonian Kur Ayarlamaları” olarak isimlendirilmektedir. (Ata-Silahşör, 1999, s.4).

Tablo 2.1: Smithsonian Kur Ayarlamaları Sonucunda Yeni Oluşan Kurlar ile Yeni Kurların Alt ve Üst Sınırları

Ulusal Paralar	Altına Göre Değişim (%)	ABD Dolarına Göre Değişim (%)	ABD Dolarının Yeni Paritesi (Yeni Kurlar)	Dolara Göre Alt ve Üst Sınırlar
Japon Yeni	+7.7	+16.9	308.00	314.93 - 301.07
İsviçre Frangı	+7.1	+13.9	3.84	3.9265 - 3.7535
Avusturya Şilini	+5.1	+11.6	23.30	23.82 - 22.78
Alman Markı	+4.6	+13.6	3.2225	3.295 - 3.150
Belçika Frangı	+2.8	+11.6	44.8159	45.8250 - 43.0075
Hollanda Florini	+2.8	+11.6	3.2447	3.3175 - 3.171875
İngiliz Sterlini	0	+8.6	2.60571	2.5471 - 2.6643
Fransız Frangı	0	+8.6	5.1157	5.2310 - 5.0005
İtalya Lireti	-1.0	+7.5	561.50	594.6 - 568.4
İsveç Kronu	-1.0	+7.5	4.812	4.920 - 4.705
ABD Doları	-7.9	-	-	-

Kaynak: Rıdvan KARLUK, *Uluslararası Ekonomi*, Beta Basım Yayım, 6. Baskı, İstanbul, 2002, s.570

Bu ayarlamalar sonucunda Dolar başlıca para birimleri karşısında hemen hemen %9 oranında devalüe olmuştur. Bunun yanında Alman Markı Dolar karşısında %17, Japon Yeni ise %14 oranında değer kazanmıştır. Bütün bu ayarlamalara rağmen piyasadan Dolar kaçıışı devam etmiş ve 1973 yılının Şubat ayında meydana gelen spekülasyon saldırıları sonucunda Dolar %10 devalüe olmuştur. Spekülasyonun devam etmesi üzerine Avrupa döviz piyasaları iki hafta kapatılmıştır. (Ata-Silahşör, 1999, s.4). 16 Mart 1973 yılında topluluk üyeleri ulusal paralarını Dolar karşısında ayrı ayrı dalgalanmaya bıraktıklarını ve kendi ulusal paralarını sabit kur ile birbirilerine bağladıklarını açıklamışlardır. Böylelikle “tünel” ortadan kalmış, “yılan” ise varlığını korumaya devam etmiştir. (Aktar, 2002, s.106).

Bundan sonra “Yılan Sistemi” adı verilen ve Alman Markı, Hollanda Florini, Fransız Frangı, Danimarka Kronu ve Belçika-Lüksemburg Frangı’nın birbirlerine karşı %2.25’lik bir marj içinde dalgalanmasının sağlandığı yeni bir sistem oluşturulmuştur. Bu sistem “D-Mark Alanı” olarak da tanımlanmaktadır. Bu sistem Fransa’nın 1975’te ayrılmasına rağmen 13 Mart 1979’da EMS’nin işlerlik kazanmasına kadar uygulanmıştır. Avrupa Topluluğunda ortak bir para birimi oluşturma yolunda yapılan “tüneldeki yılan” ve “yılan” uygulamaları uzun bir süre işlerliğini korumasına rağmen döviz kuru istikrarını sağlama yönünden başarılı bir uygulama olarak kabul görmemiştir. (Tur, 2000, s.56).

2.1.4. Avrupa Para Sistemi

Avrupa topluluğunun Ekonomik ve Parasal Birlik oluşturma yönündeki ilk çabaları olumsuz netice ile sonuçlanmıştır. Bunun üzerine 1977 yılını izleyen dönemde para birliği oluşturma yolundaki çabalar hız kazanmıştır. 7 Nisan 1978’de Kopenhag’da, 6-7 Haziran 1978 tarihinde Bremen’de ve 4-5 Aralık 1978 tarihinde AT Bakanlar Konseyi tarafından Brüksel’de yapılan toplantılarda “Avrupa Para Sistemi (EMS)”nin kurulmasına karar verilmiştir. (Parasız, 1986, s.232). Belçika, Danimarka, Almanya, Fransa, Lüksemburg ve Hollanda’nın sisteme hemen katılacaklarını açıklamasından sonra İtalya ve İrlanda’da sisteme katılacağını belirtmiştir. Nihayetinde Avrupa Para Sistemi 13 Mart 1979 tarihinde yürürlüğe girmiştir. (Balkır-Demirci, 1989,

s.127). İngiltere bu tarihte sistemin dışında kalmayı tercih etmiş, 1990 yılında ise sisteme tüm mekanizmaları ile dahil olmuştur. (DTM, 1996, s.35).

EMS'nin oluşturulmasının altında yatan temel düşünce, ticareti, yatırımları ve ekonomik kalkınmayı olumsuz bir şekilde etkileyen parasal konulardan kaynaklanan istikrarsızlıkları azaltmak için enflasyonun kontrol altına alınmasıdır. (Aktar, 2002, s.106).

Büyük ölçüde Almanya ve Fransa'nın dayatmaları nedeniyle kurulan EMS, parasal istikrarı sağlama yolundaki başarılarından dolayı topluluğun dağılmasına yol açacak bir gidişi tersine çevirmiş ve entegrasyon sürecini daha da hızlandırmıştır. (Oktar-Yavuz, 2000, s.4).

2.1.4.1. Avrupa Para Sistemi'nin Amaçları

EMS'nin temel amacı; topluluk içinde parasal istikrarın gerçekleştirilmesini sağlamak ve istikrarlı bir para alanı oluşturmaktır. Uzun dönemde istikrar içerisinde büyüme, tam istihdamın gerçekleştirilmesi, hayat standartlarını iyileştirme, Topluluk bölgeleri arasındaki gelişmişlik farklarını minimuma indirme, para politikaları arasında uyum sağlamaktır. (Karluk, 1994, S.146). Bunların yanında Avrupa Para Sistemi'nin diğer amaçları şunlardır; (Aktar, 2002, s.106).

- Topluluk üyesi ülkelerin ekonomik açıdan birbirlerine yakınlaştırılması,
- Topluluk üyesi ülkelerde ortak politikalar izlenmesi yolu ile özellikle enflasyonun kontrol altına alınmasını sağlamak,
- Döviz kurlarında istikrarın sağlanması,
- ECU'nun merkezi rolünün geliştirilmesi,
- Topluluk üyeleri arasında daha ileri derecede bir entegrasyonun sağlanması.

2.1.4.2. Avrupa Para Sistemi'nin Yapısı ve İşleyişi

13 Mart 1979 yılında kabul edilen Avrupa Para Sisteminin özellikleri şunlardır: (Tur, 2000, s.58-59).

-Sabit fakat ayarlanabilir döviz kuru sistemi esasına dayanmaktadır. Döviz kurları belli bir pariteye göre belirli marjlar arasında dalgalanmaya bırakılmaktadır.

-Üye ülkelerin paralarından oluşan bir para sepeti oluşturulmuştur. Para otoriteleri arasında ödemelerin yapılmasında kullanılmak üzere ortak bir para birimi ECU oluşturulmuştur. Sistem içerisinde her ülkenin ulusal parasının değeri ECU cinsinden ifade edilmektedir.

-Sistem topluluk dışındaki ülkelere de açıktır.

-Sistemde tüm üye ülkelerin özel durumları göz önüne alınmaktadır.

-Üye ülkelerin merkez bankalarındaki döviz rezervlerinin bir kısmı ortak kullanım için ayrılmakta ve bu sayede büyük miktarda mali kaynak oluşturulmaktadır.

Avrupa Para sistemi'nin işleyişini sağlayan üç temel mekanizma vardır. Bu mekanizmalardan ilki Avrupa Para Birimi ECU, diğeri döviz kuru mekanizması ve bir diğeri de kredi mekanizmasıdır. (Ertürk, 1998, s.156).

2.1.4.3. Avrupa Para Birimi ECU

Avrupa Para sistemi'nin temelini oluşturan ECU, topluluk üyesi ülke paralarından meydana gelen bir para sepetidir. Topluluk para otoriteleri tarafından ödeme aracı ve hesap birimi olarak kullanılan resmi ve kaydi bir para birimidir. Ödeme aracı özelliğini içinde barındırmasından dolayı ECU bir rezerv para niteliğine de sahiptir. (Özbay, 1997, s.8). ECU, 1974 yılında ortaya çıkan Avrupa Hesap Birimi'nin yerine geçmiştir. (Erol, 1999, s.14).

ECU, değer olarak üye ülkelerin ulusal paralarının sepetteki ağırlığına bağlıdır. ulusal paraların sepet içerisindeki ağırlığı da, ulusal paranın sahibi olan ülkenin dünya ekonomisi içindeki payına, GSMH'ına, Topluluk içindeki ticaret payına ve

dış ticaretteki dengesi gibi kriterlerin dikkate alınmasıyla belirlenmekte ve bu oranda ECU'ya dahil edilmektedir. ECU sepetindeki paraların ağırlıkları normal şartlarda her beş yılda bir gözden geçirilmektedir. Bunun yanında sepete yeni paraların katılması durumunda veya üye ülkelerden herhangi birinin ulusal parasının ağırlığı %25'in üstüne çıktığında, parasının ağırlığı artan ülkenin de isteği üzerine beş yılın bitmesi beklenmeden ayarlama yapılabilmektedir. (Balkır-Demirci, 1989, s.127).

ECU, döviz kuru mekanizmasında her üye ülkenin ulusal parasının 1 ECU karşısındaki değeri olan merkezi kurların belirlenmesinde hesap birimi olarak kullanmakta, her ulusal paranın döviz kurunda meydana gelecek sapma göstergesinin hesaplanmasında gösterge olarak yer almakta, destekleme ve kredi mekanizmasından işlemlerinden doğan borç ve alacakların hesaplanmasında ve ödenmesinde hesap birimi olarak kullanılmakta, sisteme dahil üye ülkelerin para otoriteleri arasında bir ödeme aracı ve rezerv birimi olarak kullanılmak suretiyle de belirtilen fonksiyonları yerine getirmektedir. (Tur, 2000, s.60).

ECU, başlangıçta sadece resmi kuruluşlar tarafından kullanılmak üzere tasarlanmış iken, EMS'nin kabul edilmesi ile birlikte yavaş yavaş özel sektör tarafından da kullanılmaya başlamıştır. Üye ülkelerin özel sektör kuruluşları ECU ile belirlenen getiri oranları üzerinden tahvil ve hisse senedi, çıkarmışlardır. Bunun yanında bazı üye merkez bankaları ECU ile ölçülen tahviller ile borçlanmaya başlamışlar ve bu sayede ECU çok yaygın bir dolaşım ağına sahip olmuştur. (Savaş, 1999, s.24).

2.1.4.3.1. ECU Sepeti

ECU sepeti topluluğa üye ülke paralarının sabit değerlerinin toplamından meydana gelmektedir. Mevcut değerler her üyenin ağırlık katsayısına göre oluşturulmuştur. Bu değerler her ülkenin GSMH'sı, topluluk içi ticaretteki yeri ve kısa dönem parasal destekleme sistemindeki payına göre belirlenmiştir. (Çolak, 1998, s.174)

ECU sepetinde yer alan ulusal paraların sabit miktarları 21 Eylül 1989 tarihi itibarıyla; ki son sabit tutar ayarlaması bu tarihte yapılmıştır ve ağırlıkları aşağıdaki tabloda ifade edilmektedir.

Tablo 2.2: ECU Sepetindeki Ulusal Paraların Sabit Tutarları ve Ağırlıkları

Ulusal Para	Ulusal Paraların Belirli Sabit Miktarları	21/09/1989 Tarihindeki Ağırlıkları
Alman Markı	0.6242	30.1
İngiliz Sterlini	0.08784	13.0
Fransız Frangı	1.332	19.0
İtalyan Lireti	151.8	10.2
Hollanda Florini	0.2198	9.4
Belçika Frangı	3.301	7.6
Lüksemburg Frangı	0.13	0.3
Danimarka Kronu	0.1976	2.5
İrlanda Lirası	0.008552	1.1
Yunan Drahmisi	1.44	0.8
İspanyol Pesetası	6.885	5.3
Portekiz Esküdosu	1.393	0.8
		100

Kaynak: Pınar ÖZBAY, *Avrupa Para Birliği ve Euro*, TCMB Araştırma Genel Müdürlüğü Tartışma Tebliği, No:9702, Ankara, 1997, s.10

2.1.4.3.2. ECU'nun Yaratılması

Topluluk üyesi ülkelerin altın rezervlerinin % 20 si ile Dolar rezervlerinin %20'sinin Avrupa Parasal İşbirliği Fonu'na aktarılması sonucunda yaratılmaktadır. Fon devredilen rezervlerin karşılığı olan ECU tutarını, ülkelerin merkez bankalarının hesaplarına işlemektedir. (Dura-Atik, 2003, s.110-111). ECU'nun yaratılma mekanizması döner swap anlaşmaları şeklinde yürütülmektedir. Topluluk üyesi ülkeler belirlenen oranlarda aktardıkları altın ve döviz rezervleri karşılığında üçer aylık dönemler için ECU satın almaktadırlar. Üç aylık süre dolduğunda ise aktardıkları altın ve dövizleri geri alınıp ECU ile değiştirilmektedir. Değişim tarihindeki döviz kurları ve altın fiyatları ile altın ve döviz rezervlerinde meydana gelen değişiklikler çıkarılacak olan ECU miktarını etkilemekte ve dolayısıyla yaratılacak ECU miktarı değişmektedir. (Tur, 2000, s.61).

Nisan 1979'da yaratılan ECU miktarı 23 milyar SDR olmasına karşın, Temmuz 1979'da İngiltere'nin gönüllü olarak altın ve Dolar rezervlerinin %20'sini Avrupa Parasal İşbirliği Fonu'na aktarmasıyla yaratılan ECU miktarı 27 milyar SDR'ye

yükselmiştir. 1982 yılında Yaratılan ECU miktarı 42 Milyar SDR'ye yükselmiştir. (DPT, 1984, s.33). ECU, sistem dahilindeki ülkelerin merkez bankalarında tutulan altın ve döviz rezervlerinin %20'si karşılığında Dolar ve altın swapı ile ihraç edildiğinden dolayı, uluslararası rezervlerde bir artışa neden olmamaktadır. (Karlık, 1994, s.151).

2.1.4.4. Döviz Kuru Mekanizması (ERM)

Döviz kuru mekanizması, Avrupa Para Sistemi'nin ikinci unsurudur. Bu mekanizmaya Yunanistan haricindeki tüm topluluk üyesi ülkeler dahildir. Döviz kuru mekanizmasında, para birimlerinin merkezi değeri ECU cinsinden ifade edilmektedir. Ayrıca üye ülkelerin ulusal paraları arasında ikili parite hesaplamaları da yapılmaktadır. (Balkır-Demirci, 1989, s.128). İki ülkenin ulusal para birimi arasındaki pariteler bu merkezi kurlar esas alınarak belirlenmektedir. Pariteler üye ülkelerin gerekli gördüğü durumlarda alınan ortak bir karar ile değiştirilebilmektedir. Daha önceden de ifade edildiği gibi EMS'de sabit ayarlanabilir döviz kuru sistemi uygulanmaktadır. Kurlar belirli marjlar dahilinde dalgalanmaya bırakılmakta olup, bu dalgalanmaların sınırları "zorunlu müdahale sınırı" ve sapma eşiği" kriterlerine göre belirlenmektedir. (Tur, 2000, s.64).

2.1.4.4.1. Zorunlu Müdahale Sınırı

Döviz kuru mekanizmasına dahil olan iki ülkenin ulusal parası arasında, merkezi kurlardan aşağıya ve yukarıya doğru %2.25 oranında, toplam %4.5'lik bir esneklik söz konusudur. İtalyan liri için aşağıya ve yukarıya doğru %6'lık bir esneklik oranı tanınmıştır. (Aktan, 1983, s.122-123).

Döviz kuru mekanizmasında üye ülkelerin para birimlerinden birinin veya birkaçının değerinin belirlenen dalgalanma marjlarının dışına çıkması durumunda merkez bankaları duruma müdahale ederek para birimlerinin değerini belirlenen marjlar içerisine çekmeye çalışmaktadırlar. Yapılan müdahaleler sonucunda herhangi bir düzelme söz konusu olmaz ise, bu durumda üye ülkelerin ulusal para birimlerinin değeri birbirlerine karşı yeniden belirlenmek suretiyle merkezi kur ayarlaması yapılmaktadır. Bu kurlara dayanarak çapraz kurlar belirlenmektedir. (Özbay, 1997, s.14).

Döviz kuru mekanizmasına dahil olan üye ülkelerden birisinin ulusal parası diğer bir üye ülkenin ulusal parası karşısında belirlenen marjların dışına çıkarak aşırı bir derecede zayıflamış veya güçlenmiş ise her iki tarafında merkez bankası duruma müdahale etmek zorundadır. Parası zayıflayan ülke kendi zayıf parası karşılığında güçlü para satın almakta, parası güçlenen ülke ise zayıflayan ülkenin parasını satın alma yoluna giderek ortaya çıkana sorunu çözmeye çalışmakla yükümlüdürler. Yapılan bu müdahaleler kredi mekanizması aracılığıyla gerekli fonların ECU cinsinden ilgili merkez bankasına sağlanması yoluyla yapılmaktadır. Müdahalede bulunacak olan ülkelerden herhangi birinin rezervi yetersiz kalırsa ödünç alma yoluyla diğer merkez bankasına ECU üzerinden borçlanabilmektedir. Bu borç alacakların denkleştirilmesi görevi de Avrupa Parasal İşbirliği Fonu (EMCF) tarafından yürütülmektedir. (Tur, 2000, s.64-65). Avrupa Parasal İşbirliği Fonu 1973 yılında kurulmuştur. 1994 yılından itibaren yerini Avrupa Para Enstitüsüne bırakmıştır. (Savaş, 1999, s.27). Avrupa Parasal İşbirliği Fonu'nun görevleri ise şunlardır:

- Kur dalgalanma marjlarını daraltmak amacıyla merkez bankaları arasındaki işbirliğini sağlamak,

- Topluluk paralarıyla yapılan müdahalelerin ve borç tasfiyelerinin çok yanlı olmasını ve yapılan işlemlerde ECU'nun kullanılmasını sağlamak (Dura-Atik, 2003, s.107).

- Üye ülke merkez bankalarının EMCF emrine ayırdıkları döviz ve altın rezervleri karşılığında ECU çıkarmak,

- Kısa vadeli finansman kredilerini yönetmek, kullanılabilir kredi miktarını artırmak,

- Merkez bankalarının diğer bankalar karşısındaki hesap durumlarını, borçlarını ve alacaklarını her ay belirleyip, ödemelerini sağlamak,

- Üye ülkeler arasındaki döviz değişim sisteminin verimli işlemlerini sağlamak. (Tur, 2000, s.62).

2.1.4.4.2. Sapma Eşiği

Sapma eşiği, daha önceden belirlenmiş olan dalgalanma marjlarının %75'i olarak ifade edilmektedir. ECU ile üye devletlerden herhangi birinin ulusal parası arasındaki kur farkı bu oran kadar bir sapma yapabilmektedir. (Dura-Atik, 2003, s.114). Bununla birlikte, para sepeti içindeki payı büyük olan ülke paralarının değerinin değişmesi ECU'nun da değerini etkilediğinden dolayı, sapma eşiği para sepetindeki payı büyük olan paralar için farklı oranlarda ortaya çıkabilmektedir. (Aktan, 1983, s.123). Sapma eşiğinin formülü;

$$\text{Eşik} = (1 - \text{İÜPSİP}) \times (0.75) \times (\%2.25 \text{ veya } \%6 \text{ veya } \%15)$$

İÜPSİP: İlgili ülke parasının sepet içindeki payı.

Sapma eşiği, sistem içerisindeki üye ülkelerin herhangi bir tehlike karşısında erkenden tedbir alabilmelerini sağlayan bir önceden uyarı sistemi görevi görmektedir. Üye ülkelerden herhangi birinin parası ECU'ya oranla kendi sapma eşiğini aşarsa bu durumda ilgili ülkenin otoriteleri müdahalede bulunacaklardır. (Özbay, 1997, s.17). Bu durumda yapılabilecek müdahaleler şu şekilde sıralanabilir: (Balkır-Demirci, 1989, s.129).

-Çeşitli ülke paralarının alımı ve satımı yolu ile piyasaya müdahalede bulunmak,

-Yurt içi faiz ve para politikalarını kullanarak müdahalede bulunmak,

-Merkezi kurların yeniden ayarlanması yoluna başvurmak.

2.1.4.5. Kredi Mekanizması

Avrupa Para Sistemi'nde döviz kuru mekanizmasının daha rahat işlemesini sağlamak, ödemeler bilançosu dengesizliklerinin giderilmesini sağlamak, ani oluşan istikrarsızlıkların olumsuz etkilerine karşı hazır olmak için bir kredi mekanizması geliştirilmiştir. Kredi mekanizmasında ihtiyaç duyulduğu anda kullanılmak üzere üç tür finansman şekli vardır. Bunlar; (Tur, 2000, s.66).

-Çok Kısa Vadeli Krediler

-Kısa Vadeli Krediler

-Orta Vadeli Mali Yardım

2.1.4.5.1. Çok Kısa Vadeli Krediler

Çok kısa vadeli krediler, daha önce ifade ettiğimiz gibi döviz kuru mekanizmasında gerekli görüldüğünde müdahalede bulunmak amacıyla kullanılan kredilerdir. Bu krediler ECU cinsinden belirlenmektedir. Çok kısa vadeli krediler, üye ülkelerin merkez bankalarının birbirlerine sınırsız tutarda, 45 günlük bir süre için verdikleri kredilerdir. Faiz ise, topluluk merkez bankalarının uygulamakta oldukları iskonto oranlarının ağırlıklı ortalaması üzerinden hesaplanmaktadır. (Özbay, 1997, s:17).

Çok kısa vadeli krediler için öngörülen 45 günlük ödeme süresi, kısa vadeli kredi tavanını aşmamak kaydıyla otomatik olarak üç aya çıkartılabilmektedir. Bununla beraber fondan alacaklı olan merkez bankasının izninin alınması suretiyle bu süre daha da uzatılabilmektedir. (Aktan, 1983, s.127).

2.1.4.5.2. Kısa Vadeli Krediler

Kısa vadeli krediler, sistem içindeki topluluk üyesi ülkelerin herhangi birinde veya birkaçında meydana gelebilecek olan ödemeler bilançosu dengesizliklerini gidermek maksadıyla oluşturulmuş olan kredilerdir. (Karluk, 1994, s:157). Kısa vadeli krediler, tüm üye ülke merkez bankalarının meydana getirdiği karşılıklı bir kredi şeklindedir. (Balkır-Demirci, 1989, s.129).

Bu kredilerde vade süresi üç aydır ve merkez bankalarının aralarında anlaşmalarına bağlı olarak, herhangi bir Konsey Kararının alınmasına gerek duyulmadan sağlanan kredilerdir. (Tur, 2000, s.66-67).

2.1.4.5.3. Orta Vadeli Mali Yardım

Bu yardım Topluluk içerisinde karşılıklı bir yardımlaşma mekanizması olup, dış ödemede güçlük çeken üye ülke veya ülkelere yapılmaktadır. Orta vadeli mali yardımın yapılması Konsey kararı ile gerçekleşmektedir. Bu yardım, krediyi alan ülkenin, konsey tarafından belirlenmiş olan ekonomi ve maliye politikalarının takip edileceği taahhüdü ile yapılmaktadır. Yapılan kredi yardımı ECU cinsinden hesaplanmakta olup, geri ödeme süresi ise 2-5 yıl arasındadır. (Özbay, 1997, s.18).

2.1.5. Tek Avrupa Senedi

1970'li ve 80'li yıllar bütün dünya ekonomilerinin olumsuz yönde etkilendiği bir dönemdir. Tabi ki; Avrupa Ekonomik Topluluğu (EEC) da bu dönemde ekonomik sıkıntılar yaşamış ve üye ülkeler bir takım korumacı tedbirler alarak bundan az zarar ile kurtulmaya çalışmışlardır. Nitekim bu korumacı tedbirler ticaretin önüne büyük engeller çıkartmıştır. 1982 yılından itibaren Roma Antlaşması'ndan beri devam eden bir takım gelişmelerin durduğu ve hatta gerilemenin baş gösterdiği gözlemlenmiştir. Söz konusu bu duraklamanın önüne geçilmesini için, 1985 yılında Komisyon tarafından iç pazarın tamamlanması esasına dayalı bir program içeren "White Paper" yani "Beyaz Kitap" yayınlanmıştır. (DTM, 1999, s.41). Beyaz Kitap, Tek Avrupa Senedi (TAS) ile yasal bir düzenleme haline getirilmiştir.

01.07.1987 yılında yürürlüğe giren TAS ile Roma Antlaşması'nda alınan kararlar geliştirilmiş ve güncel koşullarla uyumlaştırılmıştır. Tek Avrupa Senedi'nde para birliğini gerçekleştirme amacının altı çizilmiş ve Tek Pazar'ın oluşturulması yönündeki yasal düzenlemeler yapılmıştır. Tek Pazar düşüncesi Para Birliğinin de gerçekleştirilmesi gerektiği konusunun üzerine düşülmesine neden olmuştur. (Dura, 1997, s.59). Nihayetinde, ekonomik ve parasal birliğin nasıl gerçekleştirilebileceği konusunda, Avrupa Konseyi tarafından 1988 yılında Hanover'de bir toplantı yapılmış, ve konunun incelenmesi kararı alınmıştır. (Dura-Atik, 2003, s:116).

2.1.6. Delors Raporu

1988 yılında Honover'de yapılan konsey toplantısında ekonomik ve parasal birlik konusuna ilişkin çalışmalar yapmak üzere bir komite kurulmuştur. Komite o zaman ki dönemde Konsey başkanı olan Jacques Delors başkanlığında kurulmuştur. Nisan 1989 yılında raporunu sunmuş ve raporda para birliğinin amacının şunlar olduğu ifade edilmiştir: (Ata-Silahşör, 1999, s.5).

- Sermaye hareketlerinin tamamen serbest bırakılması,
- Finansal piyasaların tam olarak birleşmesini sağlamak,
- Para birimleri arasındaki konvertibilitenin tamamlanması,
- Döviz kurlarının sabitleştirilmesi,
- Ulusal paraların yerine ortak tek bir paranın oluşturulması,

Haziran 1989 yılında Madrid Zirvesi'nde tüm üye ülkeler tarafından Delors Raporu kabul edilmiştir. Delors Raporu'na göre EMU üç aşamada gerçekleştirilecektir. Ayrıca raporda her aşamada gerçekleştirilecek hususlar belirlenmiştir. (Güran-Aktürk, 2001, s.267). Raporda bu üç aşamadan yalnızca ilkinin başlangıç tarihi 1 Temmuz 1990 olarak önerilmiş, başka bir tarih ve süreye yer verilmemiştir.(İKV, 1997, s.19).

Birinci aşama, para ve ekonomi politikalarındaki koordinasyonun artırılmasını, topluluk içindeki bölgesel farklılıkların azaltılması için gerekli olan önlemlerin alınmasını, tek pazarın oluşturulmasını ve tüm üyelerin döviz kuru mekanizmasına katılması konuları kapsamaktadır. (Savaş, 1999, s.30).

İkinci aşama, Roma Antlaşması'nın ekonomik ve parasal birliği kapsayacak şekilde genişletilmesini, Avrupa Merkez Bankaları Sistemi'nin (ESCB) kurularak para politikalarının bu kuruluş tarafından oluşturulacağını, ulusal merkez bankalarının bu politikalara uymakla yükümlü kılındığını ve EMS'nin döviz kuru dalgalanma marjlarını giderek daraltılarak, zaman içinde sıfıra indirileceği konularını içermektedir. (Dura, 1997, s.60).

Üçüncü aşama, tam bir ekonomik ve parasal birliğin oluşturulmasını, ortak tek bir paranın kullanılmasını, para politikalarıyla alakalı olarak tek sorumlu kuruluşun ESCB olmasını ve üye ülkelerin altın ve döviz rezervlerinin ESCB’de toplanmasını, ESCB tarafından tek bir para ve maliye politikası uygulanması hususlarını içermektedir. 1989 yılında Madrid Zirvesi’nde alınan bu kararlar ile ekonomik ve parasal birliğin genel çerçevesi çizilmiş ve bu konuda önemli adımlar atılmıştır. Bundan sonra para birliği ile alakalı olan belirsizliklerin ortadan kaldırılması için, ekonomik ve parasal birlik kapsamında çok önemli bir adım olan Maastricht Anlaşması yapılmıştır. (Dura-Atik, 2003, s.116-117).

2.1.7. Maastricht Antlaşması

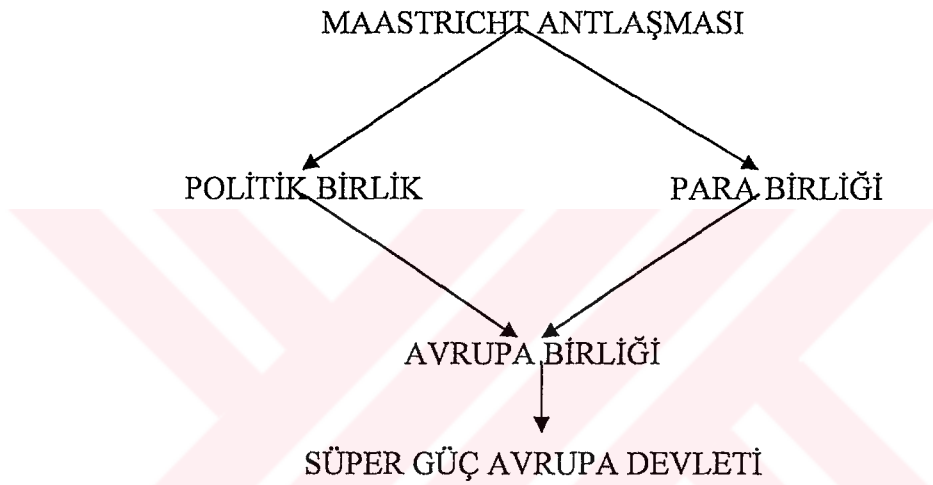
1989 yılında genel çerçevesi belirlenen ve önemli gelişmelerin yaşandığı EMU konusunda Maastricht Antlaşması ile çok önemli ilerlemeler kaydedilmiştir. Avrupa Topluluğu’nun gelişmesinde önemli yere sahip olan bu antlaşma, Avrupa Topluluğu devlet ve hükümet başkanlarının toplandığı Hollanda’nın Maastricht kentinde 7 Şubat 1992 tarihinde imzalanmıştır. (Çimen, 1996, s.109). Bu antlaşmaya Avrupa Birliği Antlaşması da denilmektedir. Antlaşma 1 Kasım 1993 yılında yürürlüğe girmiştir ve bu antlaşmanın yürürlüğe girmesiyle birlikte Avrupa Topluluğu (EC) adı yerine Avrupa Birliği (EU) adı kullanılmaya başlanmıştır. (Bilici, 1997, s.14).

Maastricht Antlaşması, ilk olarak ekonomik ve parasal birliğin, daha sonra da siyasi bir birliğin oluşturulmasını hedeflemektedir. Bu nedenle Antlaşmada, para birliğinin koşulları ve aşamaları belirlenmiş, birlik içinde ortak bir Avrupa Merkez Bankası’nın kurulması ve bununla birlikte tek paranın kullanıma geçilmesi karara bağlanmıştır. (DURA, 1997, s.60-61). Maastricht Antlaşması, Merkez Bankasının görevini yerine getirebilmesi için hangi araçlardan yararlanacağını ve görevini yerine getirirken hangi kısıtlamalara tabi olduğunu da ortaya koymaktadır. (Duisenberg, 2003, s.46).

Ayrıca Maastricht Antlaşması, Delors Raporu’nu benimsediği gibi, Delors Raporu’nda ele alınmayan bir takım konuları da ele almış ve karara bağlamıştır. Delors Raporu para birliğine geçişi üç aşamaya bağlamış fakat bu aşamaların ne zaman başlayıp ne zaman biteceği hususunda bir açıklık getirmemiştir. (Savaş, 1999, s.31-32).

Delors Raporu'nda ekonomik ve parasal birliğin birinci aşamasının 1 Temmuz 1990 tarihinde başlaması öngörülmekle birlikte, belirli koşullar altında ikinci aşamanın da 1994'te başlaması ifade edilmektedir. Maastricht Antlaşması Delors Raporu'nu bir takvime bağlamıştır. Antlaşma'da birinci aşamanın başlangıç tarihi temel alınmakla birlikte, ikinci aşamanın başlangıç tarihi 1 Ocak 1994 olarak belirlenmiştir. aynı şekilde üçüncü aşamaya geçilmesi ise en geç 1 Ocak 1999 gerçekleşecektir. (Canbolat, 1998, s.233).

Şekil: 2.1: Maastricht Antlaşması'nda Öngörülen Gelişmeler

Kaynak: Erol İYİBOZKURT, *Türkiye - AB Gümrük Birliği*, Ezgi Kitabevi Yayınları, 2. Baskı, Bursa, 1996, s.30

2.1.7.1. Maastricht Antlaşması'nın Temel Düzenlemeleri

Ekonomik ve parasal birlik konusunda Maastricht Antlaşması'nın getirmiş olduğu temel düzenlemeler aşağıdaki gibidir: (Dura, 1997, s.61).

-Ekonomik ve Parasal Birlik 1997 veya en geç 1999 yılına kadar tamamlanacak ve tek paranın kullanımına geçilecektir.

-İkinci aşamanın başlangıç safhasında Avrupa Para Enstitüsü kurulacaktır.

-Üye ülkelerin tek para için gerekli olan koşulları yerine getirip getirmediği Maastricht Kriterlerine göre belirlenecektir.

-Üye ülkelerden biri Maastricht Kriterleri'nden herhangi birine uymadığı takdirde o ülkeye birlik tarafından yaptırım uygulanabilecektir.

-Üçüncü yani son aşamaya geçiş konusunda 1996 sonundan önce karar verilecek ve eğer karar verilemediği takdirde en geç 1 Ocak 1999'da son aşamaya geçilecektir.

2.1.8. Para Birliğine Geçiş Aşamaları

Delors Raporu temel alınmak üzere, Maastricht Antlaşması'na göre Avrupa Para Birliğine geçiş üç aşama olarak belirlenmiştir. Bu aşamalar şunlardır:

2.1.8.1. Birinci Aşama

Avrupa Para Birliği'nin birinci aşaması 1 Temmuz 1990 tarihinde başlamış ve 31 Aralık 1993 tarihinde ise son bulmuştur. (Arısoy,1999, s.2). Birinci aşamada aşağıda belirtilen hedefler gerçekleştirilmeye çalışılmıştır. Bu hedefler:

-Her türlü fiziki, teknik ve vergisel engellerin ortadan kaldırılması yolu ile, sermaye hareketlerinde tam bir serbestliğin sağlanması,

-Mali konularda uyumlu yasaların çıkarılması,

-Avrupa Para Birliği'ne Avrupa Birliği'ne dahil olan tüm üye ülkelerin katılmasının sağlanması,

-Ekonomi ve maliye politikaları arasındaki koordinasyonun artırılması,

-ECU'nun özel kullanımındaki mevcut engellerin ortadan kaldırılması,

-Para ve döviz kuru politikalarındaki koordinasyonun Merkez Bankaları aracılığı ile artırılması, (Birinci, 2001, s.31).

-Merkez Bankalarının bağımsızlaştırılması için karar alınması, (Özbay, 1997, s. 21)

Bu aşamada üye ülkeler, ekonomik yakınlaşmayı arttıracak tedbirlere ağırlık vermişler ve bütçe ve enflasyon hedeflerinde belirlenen hedeflere ulaşabilmelerini sağlayacak uzun vadeli programları tercih etmişlerdir. Bu programlarda temel hedef, enflasyonun oranının düşmesine yol açacak sağlam bir kamu maliye sistemi oluşturmak ve üye ülkeler arasındaki döviz kuru istikrarının korunmasını sağlamaktır. Çünkü söz konusu hedefler tek para sistemine geçilebilmesi için Maastricht Antlaşması tarafından zorunlu kılınmıştır. (Savaş, 1999, s.35)

2.1.8.2. İkinci Aşama

Bu aşama 1.1.1994 tarihinde başlamıştır. İkinci aşamada bir Avrupa Para Enstitüsü kurulması öngörülmüştür. Bunun amacı para birliğinin tamamlanması aşamasında Avrupa Merkez Bankası'nın kurulmasına zemin hazırlamaktır. Bu nedenle 1 Haziran 1994 tarihinde Avrupa Para Enstitüsü (EMI) kurulmuştur. (Arısoy, 1999, s. 3). EMI, para birliğine geçiş süreci içinde, para politikaları ile ilgili yetkileri elinde bulundurmıştır. Ayrıca bu aşamada, bütçe finansmanının merkez bankaları aracılığı ile gerçekleştirilmesi yasaklanmıştır. Bunun yanında, merkez bankalarının tam bağımsızlığı zorunlu bir hale getirilmiştir. İkinci aşamanın asıl amacı, tek paraya geçilmesi konusunda gerekli olan alt yapının hazırlanmasıdır. (Birinci, 2001, s.31).

2.1.8.2.1. Tek Paraya (Euro'ya) Geçiş Süreci

Avrupa Birliği'nde para birliğinin oluşturulması ile birlikte tek bir para birimi kullanılmaya başlanacak ve bu yeni para birimi diğer ülke paralarının yerini alacaktır.. Bu sayede üye ülkelerin para ve kambiyo politikalarının tek bir merkezden belirlenmesi kaçınılmaz olacaktır. İşte bu söz konusu para biriminin adının, 15 Kasım 1995 tarihinde yapılan Madrid Zirvesi sonucunda "EURO" olması kararlaştırılmıştır. (Erbil, 1998, s.5).

2.1.8.2.1.1. Yeşil Belge

31 Mayıs 1995 tarihinde, komisyon tarafından, tek para kullanımına geçilmesi ile ilgili olan Yeşil Belge kabul edilmiştir.

Birlik Antlaşması'nın 109L maddesinin 4. bendinde, para birliğinin 3. aşamasına geçilmesi sonrasında hızla tek para uygulamasına geçilmesi gereği vurgulanmış, ancak söz konusu uygulamaya ilişkin hiçbir metot tespit edilmemiştir. Bu çerçevede, Yeşil Kitap, tek para uygulamasına geçiş tedbirlerine ilişkin adımları ortaya koymuştur. Bu kapsamda, tek paranın en azından, en istikrarlı ulusal para kadar güçlü ve istikrarlı olabilmesinin, Birlik Antlaşması'nda öngörülen politika yaklaşmasının öncelikli olarak sağlanması büyük önem taşımaktadır.(DTM, 2002, s. 181).

Yeşil Belge'de tüm üye ülkelerin, öngörülen takvim çerçevesinde yeterli yaklaşma yeterli yaklaşma derecesine ulaşamayacağı düşünülmektedir. Bu nedenle, Antlaşma kapsamında değişik entegrasyon aşamaları tespit edilmiştir. Bu durumda, para birliğine katılan ve katılmayan ülkeler arasındaki ilişkilere açıklık kazandırılması ve geçiş döneminde tek pazar ve kur istikrarının korunmasına yönelik tedbirlerin araştırılması gerekmiştir. (Erbil, 1998, s.6). bu çerçeve içinde Yeşil Belge'de üç hedef belirlenmiştir. Bunlar:

-Teknik ve hukuki belirsizliğin azaltılması,

-Yapılması gereken çalışmalara ilişkin olarak ekonomik birimlerin harekete geçirilmesi ve yardım sağlanması,

-Kamuoyu desteğinin güçlendirilmesi. (Akgönül, 2002, s.87).

2.1.8.2.1.2. Dublin Zirvesi

13-14 aralık 1996 tarihinde Avrupa Birliği Dublin Zirvesi'nde para birliğinin 1999 tarihinde uygulanmaya başlanması konusunda kesin bir karara varılmıştır. Dublin Zirvesi'nde aşağıda belirtilen hususlar ortaya konulmuştur. Bunlar:

-Birlik üyesi ülkelerde "mali disiplin" uygulamasını öngören İstikrar Antlaşması'nın onaylanması,

-Döviz kuru mekanizmasının yeniden biçimlendirilmesi,

-Euro kullanımının yasal çerçevesi

Ayrıca bu dönemde “EURO banknotlar” ilk defa olarak kamuoyuna gösterilmiştir.(Dura-Atik, 2003, s.122).

2.1.8.2.1.3. Amsterdam Zirvesi

Amsterdam Zirvesi 16-17 Haziran 1997 tarihinde yapılmıştır. Dublin Zirvesi sonuçlarına paralel olarak, 1 Ocak 1999 tarihinde tek para birimi uygulamasına geçilmesi konusu teyit edilmiştir. Bununla birlikte para birliğinin işleyişinin kolaylaştırılabilmesi için bir takım metinler kabul edilmiştir. (DTM, 2002, s.182). Bu zirvede;

Bütçe İstikrar Paketi kabul edilmiştir. Bu pakt, 1 Ocak 1999 yılında tek para uygulamasına katılacak olan ülkeleri, üzerine düşen yükümlükleri yerine getirmeleri konusunda zorunlu bırakmakta ve bunu sağlayamayan ülkelere ağır yaptırımlar getirmektedir. İstikrar ve Büyüme Paketi'nin iki önemli unsuru vardır. Birincisi; bütçe açığının milli hasılanın %3'ünü aşması durumunun, mümkün olan en kısa sürede belirlenmesi ve ilgili üye ülkenin uyarılması için oluşturulmuş olan “erken uyarı sistemi”, ikincisi ise mali yaptırımlardır. Bu ise; sürekli olarak bütçe açığı veren üye ülkelere, son çare olarak mali yaptırımların uygulanmasını kapsamaktadır.(Dura-Atik, 2003, s.122-123).

Tek paranın hukuki statüsü ortaya koyulmakla birlikte, üçüncü ülke para birimleri karşısında döviz kuru mekanizmasının işleyişini belirleyen metinler kabul görmüştür.

Konsey tarafından kabul edilmesi gerekli görülen iki Yönetmelik kapsamında, para birliği çerçevesinde bütçe disiplininin sağlanması hedeflenmiştir. Bu Yönetmeliklerde ayrıca; tek para yani Euro Bölgesi'ne dahil olmayacak üye ülkelerin yükümlülüklerine de yer verilmiştir.(Erbil, 1998, s. 8).

Konsey ve Komisyona, para birliğinin üçüncü aşamasında ekonomik koordinasyonun geliştirilebilmesi konusunda bir araştırma yapma çağrısı yapılmış ve bu

çerçevede hazırlanacak olan bir raporun Lüksemburg Zirvesi'nde sunulması öngörülmüştür.(Akgönül, 2002, s.88).

2.1.8.2.1.3.1. Yeni Döviz Kuru Mekanizması (ERM II)

Amsterdam Zirvesi'nde, Para birliğine dahil olmayan üye ülkeler için uygulanacak olan yeni bir döviz kuru mekanizmasının kurulması kararlaştırılmıştır. (Salman, 2001, s.71). 1 Ocak 1999 tarihinde üçüncü aşamaya geçilmesi ile birlikte ERM II uygulamaya başlanmıştır. Söz konusu uygulama, ECB ve para birliği dışında kalan AB üyesi ülkelerin merkez bankaları arasında gönüllü olarak yapılan anlaşmalar çerçevesinde gerçekleşmiştir. (TCMB, 1998, s.12). Yeni Döviz Kuru Mekanizmasının temel amacı; Avrupa Birliği'ne üye olduğu halde Para Birliği üyesi olmayan ülkelerde istikrarlı bir döviz kuru sağlamak ve bu ülkelerin para birliğine geçmesini sağlamaktır. (Özbay, 1997, s.31). Tek para uygulamasına dahil olmayan ülkelerin ERM II'ye katılmaları zorunlu değildir. Para sahasının dışında olmasına rağmen, ERM II içinde bulunana her üye ülkenin parası için bir merkezi kur tespit edilmektedir. (Birinci, 2001, s.62) Yeni döviz kuru mekanizmasının özellikleri şunlardır: (Karluk-Tonus, 1998, 280-281).

-ERM II “hub and spokes” diye adlandırılan model üzerine inşa edilmiştir. Euro çapa ve hesap birimi olma görevlerini yerine getirecek ve pre-ins ülkeler bu çapaya iki taraflı temelde bağlanacaktır.

-Euro ve pre-ins ülkelerin para birimleri arasındaki dalgalanma marjı \pm % 15olarak belirlenmiştir. Üye ülkelerin Maastricht kriterlerine uyum sürecine bağlı olarak bu sınır giderek daraltılabilecektir.

-ECB Genel Konseyi mekanizmanın günlük yönetiminden sorumludur. Euro Bölgesi ile pre-ins ülkeleri arasında para politikalarının koordinasyonunun sağlanmasına yardımcı olacaktır.

-Ulusal paralara müdahale sınırına ulaşılması durumunda ECB duruma müdahale edecektir. Ancak, Euro Bölgesi'nde fiyat istikrarını bozacak bir riskin ortaya çıkması durumunda ECB müdahalede bulunmayabilir.

2.1.8.2.1.4. Lüksemburg Zirvesi

12-13 Aralık 1997 tarihinde yapılan Lüksemburg Zirvesi'nde para birliğine geçilmesi ile ilgili gelişmeler ele alınmıştır. Bu çerçevede, Euro'nun yasal statüsünün oluşturulmasına ilişkin mevzuatın hazırlanmasında ulaşılan nokta hususu üzerinde durulmuştur. Bununla birlikte Euro'ya ilişkin işaretlerin 1 Ocak 2002 tarihinden itibaren kabul edilmesi konusu üzerinde görüşülmüştür. (DTM, 2002, s.182). Zirvede alınan kararlar sonucunda;

Euro'ya ilişkin dönüşüm oranlarının tanımlanması için kullanılacak olan ikili değişim oranları; Euro'ya başlangıç aşamasından itibaren dahil olacak ülkelere 3 Mayıs 1998 tarihinde bildirilecektir.

Para birliğinin 3. aşamasının yürürlüğe konulabilmesini teminen, uygulamaya ilişkin son hazırlıkların Mayıs 1998 tarihinden önce tamamlanabilmesi için gerekli çalışmalar hızlandırılacaktır. (Akgönül, 2002, s.88).

Para birliğinin 3. aşamasına ilişkin olarak sisteme katılacak olan ülkeler arasındaki ekonomik koordinasyonun güçlendirilmesine yönelik yöntem ve ilkeleri belirleyen bir rapor hazırlanmıştır.

Euro sistemine katılacak olan üye ülkelerin bakanları, tek para birimi uygulamasına ilişkin olarak paylaşılan sorumluluklarla ilgili olarak, herhangi bir sorun ile karşı karşıya kaldığı takdirde, sorunlar çözümlenmesi amacıyla kendi aralarında gayri resmi olarak toplanabileceklerdir.

Uluslararası arenada birliği temsil görevi Avrupa Merkez Bankası'na ve Konseye aittir. Bağımsızlıklarını zedeleyici bir durum söz konusu olmadan Konsey ve Avrupa Merkez Bankası arasında kurulacak olan diyalog, para birliğinin düzgün işleyişi açısından büyük önem taşımaktadır. (Erbil, 1998, s. 9).

Para birliğinin üçüncü aşamasına geçilmesi için gerekli olan hazırlıkların çoğu 1997 yılında tamamlanmıştır. Dublin Zirvesi'nde uzlaşma sağlanan düzenlemeler, Amsterdam Zirvesi'nde kabul görmüş ve nihayetinde Lüksemburg

Zirvesi'nde de bu düzenlemelerin yasal çatısı ortaya konulmuştur. Ayrıca para birliğinin üçüncü aşamasına geçildiğinde, daha sıkı bir ekonomik işbirliği için gerekli olan prosedür ve ilkeler ortaya koyulmuştur.(www.tobb.org.tr, 27.11.2003).

2.1.8.2.1.5. ECOFIN Zirvesi

Avrupa Birliği üye ülke devlet başkanları tarafından, 2-3 Mayıs 1998 tarihinde Brüksel'de yapılan ECOFIN Zirvesi'nde, para birliğinin son aşaması olan tek para uygulamasına 1 Ocak 1999 tarihinde geçilmesine karar verilmiştir. En geç 1 Temmuz 2002 tarihine kadar devam edecek olan geçiş dönemi süresince, mevcut ulusal paralar ödemelere aracılık etme vasfı ile varılmaya devam edecektir. Üye ülkelerin ulusal paraları ile Euro arasındaki dönüşüm kurları 1 Ocak 1999 tarihinden itibaren geri dönülemez bir biçimde sabitleştirilmesi öngörülmüştür. (Akgönül, 2002, s.89).

Tek para uygulamasına geçilmesi amacıyla öngörülen geçiş süresinin bitiminde sisteme katılan ülkelerde bu sürenin bitiminden itibaren 6 ay içerisinde (en geç 1 Temmuz 2002) uluslar paraların yerini tamamıyla Euro alacaktır. Euro değişim oranı üzerinden tüm katılımcı üye paralarına dönüştürülebilecektir. Ayrıca Euro hesap birimi olarak kullanılmaya başlayacaktır. Merkez bankaları tarafından Euro banknot ve madeni paraları piyasaya sürülecek ve tüm üye ülkelerde ödeme aracı olarak kullanılabilir. Ancak bu zirvede Euro banknotların ne zaman dolaşıma çıkacağı konusunda kesin bir tarih belirlenmemiştir. (Erbil, 1998, s. 10).

ECOFIN Zirvesi'nde hangi üye ülkelerin Euro'ya katılacakları da karar bağlanmıştır. Üye ülkelerin para birliğinin son aşaması olan Euro'ya katılmaları bir takım kriterleri yerine getirmelerine bağlanmıştır. Bu nedenle üye ülkeler 1998 yılında inceleme altına alınmış ve sonrasında ECOFIN -Council (Ekonomi ve Maliye Bakanları Konseyi) tarafından tek para uygulamasına geçmeye uygun üyeleri içeren bir liste hazırlanmıştır. 1-3 Mayıs 1998 tarihinde, 15 hükümet ve devlet başkanı para birliğine katılan ülkeler üzerinde anlaşma sağlamışlardır. (Dura-Atik, 2003, s.123).

2.1.8.2.2. Para Birliğinin Son Aşamasına Geçiş Kriterleri

Üye ülkeler Maastricht Antlaşması'nda belirlenen kriterlere göre değerlendirilmiştir. Maastricht Kriterleri beş tanedir. Bunlar; (Haug-MacKinnon-Michelis, 2000, p.420).

Enflasyon Oranı: Herhangi bir üyenin yıllık ortalama enflasyon oranı, en düşük enflasyon oranına sahip üç üye ortalamasını 1,5 puandan fazlasını geçmemelidir.

Faiz Oranı: Herhangi bir üyenin uzun dönem faiz oranları, en düşük faiz oranına sahip üç üyenin faiz oranı ortalamasını %2 oranından daha fazla geçmemelidir.

Bütçe Açığı: Üye ülkenin gayri safi yurt içi hasılasının %3'ünü geçmemelidir.

Kamu Borçları: Üye ülkenin gayri safi yurt içi hasılasının %60'ını geçmemelidir.

Döviz Kuru: Üye ülke paraları döviz kuru mekanizmasına dahil olmalı ve son iki yıl içinde normal dalgalanma marjı içinde kalmalıdır. Üye ülke herhangi bir spekülâtif saldırıyı dayanak göstermek suretiyle, tek taraflı olarak parasını devalüe etmemelidir.

Avrupa Birliği Resmi Gazetesi'nde 11 Mayıs 1998'de yayınlanan kararda Komisyon, üye ülkelerin, Maastricht Antlaşması'nda belirlenen yakınlaşma kriterlerini yerine getirip getiremediğini ayrıntılı bir şekilde incelemiş ve aşağıdaki tabloda belirtilen sonuçlar elde edilmiştir.

Tablo 2.3: Son Aşamaya Geçiş Kriterleri ve Üyelerin Durumu

Kriter Ülke	Enflasyon ≤%2.9*	Bütçe Açığı ≤%3	Borç ≤%60	Faiz Oranı** ≤%9.1	ERM'de Kalış Süresi	Kabul (+) Red (-)
Belçika	1.4	Uygun	Uygun	5.7	2 Yıl	+
Almanya	1.4	Uygun	Uygun	5.6	2 Yıl	+
Yunanistan	5.2	Uygun	Uygun	9.8	Alınmadı	-
İspanya	1.8	Uygun	Uygun	6.3	2 Yıl	+
Fransa	1.2	Uygun	Uygun	5.5	2 Yıl	+
İrlanda	1.2	Uygun	Uygun	6.2	2 Yıl	+
İtalya	1.8	Uygun	Uygun	6.7	2 Yıl	+
Lüksemburg	1.4	Uygun	Uygun	5.6	2 Yıl	+
Hollanda	1.8	Uygun	Uygun	5.5	2 Yıl	+
Avusturya	1.1	Uygun	Uygun	5.6	2 Yıl	+
Portekiz	1.8	Uygun	Uygun	6.2	2 Yıl	+
Finlandiya	1.3	Uygun	Uygun	5.9	2 Yıl	+
İsveç	1.9	Uygun	Uygun	6.5	Alınmadı	-
İngiltere	Sisteme	Katılmadı				
Danimarka	Sisteme	Katılmadı				

* En düşük üç enflasyon oranı ortalamasından en çok %2.5 fazla

** En düşük uzun dönem faiz oranı ortalamasından en çok %2 fazla

Kaynak: Vural F. SAVAŞ, **Çağımızın Deneyi Euro**, Siyasal Kitabevi, Ankara, 1999, s.37.

Yukarıdaki tabloya göre para birliğine katılan ülkeler; Belçika, Almanya, İspanya, Fransa, İrlanda, İtalya, Lüksemburg, Hollanda, Avusturya, Portekiz ve Finlandiya'dır. Yunanistan ve İsveç katılım koşullarını yerine getiremediğinden dolayı, İngiltere ve Danimarka ise katılmama haklarını kullanarak sistemin dışında kalmışlardır. (www.tobb.org.tr, 27.11.2003).

AB Konseyi üyelerden herhangi birinin veya birkaçının bu kriterlerin dışına çıkması durumunda, nitelikli oy çokluğuyla bazı yaptırımlarda bulunabilecektir. Bunlar şunlardır: (Töre, 1995, s.118).

-Üye devletin yeni tahvil ya da borç senedi çıkarmadan önce ek bilgiler yayınlaması,

-Avrupa Yatırım Bankası'nın kredilerinden mahrum bırakılması,

-Birlik nezdinde açılacak faizsiz bir hesaba uygun miktarda para depo ettirilmesi,

-Para cezasına çarptırılması

2.1.8.3. Üçüncü Aşama

Maastricht Antlaşması'nda alınan kararlar doğrultusunda, para birliğinin son aşaması olan üçüncü aşamaya, Ortak para birimi olan Euro'nun 1 Ocak 1999 tarihinde kullanılmaya başlaması ile geçilmiştir. (Oktar, 1998, s.33). Üçüncü aşamada Euro'nun bağımsız bir para birimi haline gelmesini sağlayacak çalışmalar yapılmıştır. Avrupa para biriminin adı Euro olarak değiştirilmiş ve 1 Ecu = 1 Euro olarak kabul edilmiştir. (Dura-Atik, 2003, s.124). Euro, 1 Ocak 1999 tarihinden itibaren Avrupa Birliği'nin resmi parası mahiyetinde kaydi para olarak kullanılmaya başlanmış ve ulusal paralar ile Euro arasındaki dönüşüm kurları geri dönülemez bir şekilde sabitlenmiştir. Bununla birlikte 2002 yılına kadar ulusal paralar, Euro ile birlikte yan yana kullanılabilme olanağına sahip olmuşlardır. (Arısan, 1999, s.51). Euro madeni paraları ve banknotları 1 Ocak 2002 tarihinde dolaşıma girmiştir ulusal paraların Euro ile dolaşımda bulunabilme süresinin sona ermesi ile de 28 Şubat 2002 tarihinde Euro tek geçerli para birimi haline gelmiştir. (Dura-Atik, 2003, s.124).

Para birliğinin üçüncü aşamasına geçilmesi için yapılan hazırlıklardan bir tanesi Avrupa Para Enstitüsü'nün kurulmasıydı. EMI'nin kurulmasının temel amacı, Avrupa Merkez Bankası'nın alt yapısının oluşturulması olduğu ifade edilmişti. Bu nedenle üçüncü aşamaya geçilmeden önce 1 Haziran 1998'de Avrupa Merkez Bankalar Sistemi ve Avrupa Merkez Bankası kurulmuş ve EMI'nin yerine geçmiştir. (www.tobb.org.tr, 27.11.2003). 1 Ocak 1999 tarihi itibarıyla çalışmalarına başlamıştır. Böylelikle tek para sistemine dahil olan üye ülkelerde uygulanacak olan para politikası tek elden düzenlenmeye başlamıştır.(Savaş, 1999, s.41). Ayrıca üçüncü aşamanın

başlangıç tarihi olan 1 Ocak 1999 yılında üçüncü aşamaya geçilmesi ile birlikte mevcut Avrupa Para Sistemi yürürlükten kalkmış ve yerine yeni Avrupa Döviz Kuru Mekanizması II geçmiştir. (Birinci, 2001, s.62).

Bu aşamada gerçekleşen bir diğer gelişme ise, daha önce Maastricht Antlaşması'nda belirlenen kriterleri yerine getiremediğinden dolayı, Euro Bölgesi'ne giremeyen Yunanistan'ın, gerekli koşulları yerine getirme konusunda önemli gelişmeler kaydetmesi sonucu, 9 Mart 2000 tarihinde Euro Bölgesi'ne katılmak için yeniden başvuruda bulunmasıdır.(Akgönül, 2002, s.92). Sonuç olarak Haziran 2000 tarihinde toplanan Konsey toplantısında bu durum görüşülmüş ve 1 Ocak 2001 tarihinde Yunanistan Euro Bölgesi'ne katılımcı ülke statüsünde dahil olmuştur.

2.2. AVRUPA PARA BİRLİĞİNİN KURUMSAL YAPISI

Avrupa Para Birliği'nin temel hedeflerden birisi fiyat istikrarının sağlanması, yani fiyat mekanizmasının etkin bir şekilde işleyebilmesidir. Maastricht Antlaşması'nda, bu hedefin gerçekleşmesini sağlamak amacıyla, para politikasının tek bir merkezden uygulanması gerekliliği ortaya konulmuş, bu nedenle Avrupa Para Enstitüsü kurulmuştur. Maastricht Antlaşması'nda alınan karar uyarınca, üçüncü aşamaya geçilmesi ile birlikte, Avrupa Para Enstitüsü tüm yetkilerini Avrupa Merkez Bankası'na teslim etmiştir. Dolayısıyla; Avrupa Para Birliği'nde para politikası tek elden, Avrupa Merkez Bankaları Sistemi (ESCB) ve Avrupa Merkez Bankası (ECB) tarafından yürütülmeye başlanmıştır.

2.2.1. Avrupa Merkez Bankaları Sistemi (ESCB)

Avrupa Merkez Bankaları Sistemi (ESCB), Euro Bölgesi'nde yer alacak olan üye ülkelerin merkez bankaları ile Avrupa Merkez Bankası'ndan oluşmaktadır. Sistem tamamen bağımsız bir yapıya sahiptir. (Gokgönül-Ataman, 1998, s. 128). Ancak, tek para sistemine henüz katılmamış olan birlik üyesi ülkeler, ESCB içinde özel bir konuma sahiptirler. Bu üye ülkelerin ulusal merkez bankaları kendi para politikalarını yürütmekte serbest olup, tek para sistemine ait olan kararların alınması ve bu kararların uygulanması sürecinde yer alamamaktadırlar. Sadece kendi ulusal paralarının Euro ile ilişkilerini tartışma hakkına sahiptirler. Bununla birlikte, tek para

sistemine dahil olan üye ülkelerin ulusal merkez bankaları ile Avrupa Merkez Bankası Eurosistemi oluşturmaktadır.(DTM, 2002, s.8).

Sistem bütünü itibarıyla bir tüzel kişiliğe sahip değildir. Ortak kurallar çerçevesinde yönetilen ve kendisine verilen görevler ışığında işlevlerini sürdürecektir olan ulusal merkez bankaları ve Avrupa Merkez Bankası'nın varlığını ifade etmektedir. Avrupa Merkez Bankası ve diğer ulusal bankalar kendi tüzel kişiliklerine sahiptirler. ESCB'nin karar verme organları bu tüzel kişiliklerden yararlanmaktadır. (Alparslan, 1996, s.49).

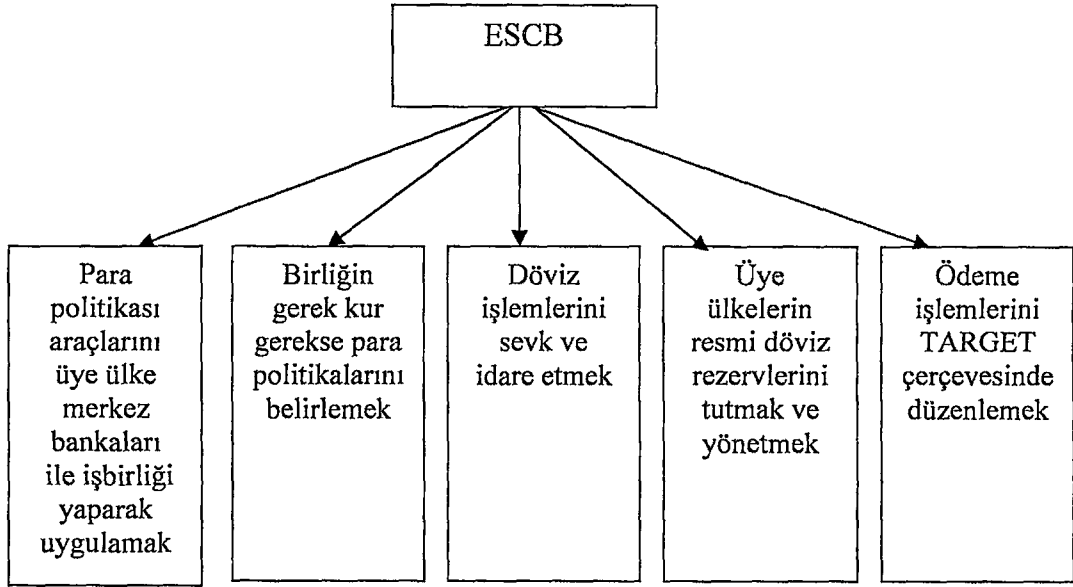
Avrupa Merkez Bankaları Sistemi'nin ana ve değişmez özelliği, Avrupa Para Birliği içinde para politikasının merkezileşmesi ve ulusal politikalarının da buna bağımlı olmasıdır. (Kuruç, 1998, s. 117)

2.2.1.1. ESCB'nin Görevleri

Avrupa Merkez Bankaları Sistemi'nin temel amacı fiyat istikrarını sağlamak ve korumaktır. Temel hedef olan fiyat istikrarı hedefine zarar vermeksizin ESCB, birlik hedeflerine ulaşmak amacıyla, Birlik içinde genel ekonomi politikalarının koordinasyonunu destekleyecek, açık piyasa ekonomisi ile serbest rekabet ilkelerine göre davranacak ve kaynakların etkin kullanımını sağlayacak faaliyetlerde bulunmaya çalışacaktır.(DTM, 2002, s. 178)

Bu açıklamalar ışığında ESCB'nin başlıca görevleri aşağıdaki Şekil: 2,2'de gösterilmektedir.

Şekil 2.2: ESCB'nin Görevleri

Kaynak: Ebru GÖKGÖNÜL – Pelin ATAMAN, “Avrupa Birliği’nde Ekonomik ve Parasal Birlik” **Bankacılar Dergisi**, Sayı: 27, 1998, s. 128

Bununla birlikte; mali sistemin istikrarına yönelik denetim politikaları geliştirmek ve uygulamak, istatistiki bilgilerin toplanması, derlenmesi ve yayınlanmasını gerçekleştirmek, sistemin kendi alanına giren bütün konularda danışmanlık yapmak gibi görevleri de bulunmaktadır. (Birinci, 2001, s. 35).

2.2.1.2. ESCB'nin Organları

ESCB'nin kendine has organları bulunmamakla birlikte, yukarıdaki görevleri yerine getirilmesinde sorumlu olan organlar ECB'nin organlarıdır. Bu organlar; Yönetim Konseyi, Yürütme Kurulu ve Genel Konsey'dir.

2.2.1.2.1. Yönetim Konseyi

Yönetim Konseyi, Yürütme Kurulu üyelerinden ve Avrupa Para Birliği'ne üye olan ülkelerin ulusal merkez bankaları başkanlarından oluşmaktadır. Konsey üyelerinin görev süreleri beş yıldan az olamamaktadır. Her üye bir oy hakkına sahiptir.(Savaş, 1999, s.53).

Yönetim Konseyi, Eurosystem'in en önemli ve en üst karar verme organıdır. Avrupa Birliği Konseyi Başkanı ve bir Avrupa Birliği komisyonu temsilcisi oy hakkı olmamasına rağmen Yönetim Konseyi'nin toplantılarına istekleri doğrultusunda katılabilmektedir. (Kılıç, 2002, s. 87). Yönetim Konseyi'nin başlıca sorumlulukları şunlardır:

-ESCB'ye verilen görevleri yerine getirirken uyulması gerekli temel ilke ve kararları belirlemek,

-Birliğin para politikasını belirlemektir.

2.2.1.2.2. Yürütme Kurulu

Yönetim Kurulu; başkan, başkan yardımcısı, finansman ve bankacılık alanlarında isim yapmış ve deneyim sahibi olan kişilerden seçilmiş dört üyeden meydana gelmektedir. Başkan, başkan yardımcısı ve üyeler, Konsey tarafından, Avrupa Parlamentosu ve ECB Yönetim Konseyi'nin de görüşlerinin alınması sonucunda sekiz yıllık bir süre için seçilmektedirler.(Alparslan, 1996, s. 50). Yürütme Kurulu'nun başlıca sorumlulukları şunlardır:

-Yönetim Konseyi tarafından belirlenen ilkeler ve kararlar uyarınca, ulusal merkez bankalarına gerekli talimatların verilmesi yoluyla para politikasını uygulamak,

-Avrupa Merkez Bankası'nın günlük işlerini yürütmek,

-Yönetim konseyi tarafından kendilerine verilmiş olan yetkileri kullanmaktır. (Savaş, 1999, s.54).

2.2.1.2.3. Genel Konsey

Genel Konsey ECB Başkanı, Başkan Yardımcısı Eurosystem'e dahil olsun veya olmasın, tüm AB üyesi ülkelerinin merkez bankası başkanlarından meydana gelmektedir. (Kılıç, 2002, s.87). Başkan ve Başkan Yardımcısının görev süresi sekiz yıldır ve aynı göreve tekrar seçilmeleri mümkün değildir.

Genel Konsey'in en başta gelen görevi, tek para sistemine dahil olmayan Birlik üyesi ülkelerin uyum kriterleri ile ilgili raporları hazırlamaktır. Para birliğine dahil olan üye ülkeler ile dahil olmayan üye ülkeler arasındaki para politikasının koordinasyonu da Genel Konsey'e aittir. (TCMB, 1999, s.6). Bununla birlikte Genel Konseyin sorumlulukları şunlardır;

-ESCB'ye danışmanlık hizmetleri sunmak,

-İstatistiksel bilgilerin toplanmasını sağlamak,

-ECB'nin üç aylık ve yıllık raporları ile haftalık konsolide finansman raporlarını hazırlamak,

-Ulusal merkez bankaları tarafından kullanılmakta olan muhasebe ve raporlama sistemlerinin standardizasyonu için gerekli kuralları oluşturmak,

-Üye devlet merkez bankalarının ECB üyeliği için yatırmaları gereken sermaye miktarı ile ilgili olan ve Anlaşma'da öngörülmüş olanların dışında kalan diğer gerekli önlemleri almak,

-ECB personelinin istihdam koşullarını belirlemek,

-Euro ile bu sisteme katılmayan üyelerin paraları arasındaki değişim kurunun, değiştirilemez biçimde belirlenmesi için gerekli hazırlıkları yapmaktır.

2.2.2. Avrupa Merkez Bankası

Temel amacı, Avrupa Para Birliği'nin üçüncü ve son aşamasına geçilmesi için gerekli olan alt yapı çalışmalarını hazırlamak olan ve bu amaçla 1 Haziran 1994 yılında Frankfurt'ta kurulan Avrupa Para Enstitüsü'nün yerine 1 Haziran 1998 tarihinde Avrupa Merkez Bankası geçmiştir. Bu tarihten itibaren Avrupa Para Enstitüsü'nün bütün yetkileri ECB'ye devredilmiş ve EMI tasfiye edilmiştir. (Dakın, 2002, s.154).

ECB kurumsal yapısı itibarı ile federatif bir özelliğe sahiptir ve bu yapı para politikası ile ilgili karar alma süreci içinde yerel deneyimleri ve düşünceleri yansıtmaktadır. Ancak; temel para politikası, yerel politikalara ve uygulamalara göre

farklılaştırılmaz. Bu durum ECB'nin bağımsızlığını ifade etmektedir. Zira; ECB'nin en önemli özelliği bağımsız olmasıdır. (Oktar, 1995, s.47-48).

Maastricht Antlaşması'na göre, ulusal merkez bankaları ve ECB, üye ülkelerde, kamu yasalarıyla yönetilen tüm kurum ve kuruluşlar dahil olmak üzere, merkezi, yerel veya bölgesel kamu kuruluşlarının faaliyetlerinden kaynaklanan açıkları kesinlikle finanse etmeyecektir. Ulusal merkez bankaları ile ECB, Birlik organlarından ya da kendi ülkelerinin hükümetlerinden hiçbir şekilde talimat almayacak ve kabul etmeyecektir. (Gedikkaya-Gürler, 1998, s.33). Maastricht Antlaşması ile Avrupa Merkez Bankası'nın bağımsızlığı garanti altına alınmıştır.(Stevens, 1998, s.138). Yine Maastricht Antlaşması'nda ifade edildiği üzere ECB, temel hedefi olan fiyat istikrarını sağlamak amacıyla, para politikasını ve bu politikada hangi araçların kullanılacağını belirleme hakkına sahip tek kurumdur. (TCMB, 1999, s.7).

2.2.2.1. Avrupa Merkez Bankası'nın Hedefleri

ECB'nin temel hedefleri şunlardır. (TCMB, 1999, s.8)

- Fiyat istikrarının sağlanması ve sürdürülmesi,
- Avrupa tek parası olan Euro'nun değerinin saptanması ve korunması. Bu konu ile ilgili olarak para politikalarının yürütülmesi,
- Temel faiz oranları ile sistemdeki rezervlerin sağlanması,
- Orta dönemli para hedeflerinin saptanması,
- Para birliğine geçilmesi için gerekli bütün önlemlerin alınmasıdır.

2.2.2.2. Avrupa Merkez Bankası'nın Görevleri

Maastricht Antlaşması'na göre Merkez Bankası görevlerini bağımsız bir şekilde ifa edecek ve herhangi bir baskı altında bulunmayacaktır. Bağımsız bir şekilde faaliyetlerini sürdüren ECB'nin görevleri şunlardır. (Gedikkaya-Gürler, 1998, s.33-34).

-Her türlü para politikasını üye ülkelerin merkez bankaları ile işbirliği içinde uygulamak,

-Birliğin kur politikasını belirlemek,

-Tek paranın dolaşımını sağlamak,

-Döviz işlemlerini sevk ve idare etmek

-Resmi döviz rezervlerini tutmak ve yönetmek,

-Ödeme işlemlerini TARGET (Avrupa Para Birliği Ödeme Sistemi) çerçevesinde düzenlemektir.

Tüm bu görevlerinin yanında , bağımsız Merkez Bankası tek para bölgesi içinde uygulanacak olan faiz oranlarını da belirleyecektir. (Clarke, 1998, p.9).

2.2.2.3. Avrupa Merkez Bankası'nın Sermayesi

ECB'nin bağımsızlığı finansal yapısının güçlendirilmesi yolu ile garanti altına alınmıştır. Bunun altında yatan temel düşünce, bankanın bu sayede politik çevrelerin müdahalelerinden ve bir takım baskılardan kurtulabileceğidir. (Oktar, 1995, s.48).

ECB'nin sermayesi 5 milyar Euro olup, üye ülkelerin merkez bankaları tarafından ödenmiş olan sermaye paylarından oluşmaktadır. Üye ülkelerin Merkez Bankası'na ödeyeceği sermaye payı, o ülke nüfusunun Birlik nüfusuna, yurtiçi brüt milli gelirinin ise Birliğin brüt milli gelirine oranlarının ortalamasına göre hesaplanmaktadır. (Savaş, 1999, s.56). Eurosystem'e dahil olmayan üye ülkelerin ulusal merkez bankaları cari giderlerin karşılanabilmesi amacıyla başlangıç olarak sermaye paylarının %5'inin Merkez Bankası'na ödemişlerdir. Eurosystem'e dahil olduğunda ise sermaye payının tamamı Merkez Bankası'na ödenecektir. (Birinci, 2001, s.37).

Bununla birlikte Yönetim Konseyi, ECB'nin karşılaşılabileceği kur risklerine karşın, ECB'ye sistemin sermayesini iki katına çıkarma yetkisini vermiştir. (Kılıç, 2002,

s.106). 1999 yılı itibarıyla ulusla merkez bankalarının ödedikleri sermaye payları aşağıdaki tabloda gösterilmektedir.

Tablo 2.4: ECB Sermayesinin Dağılımı ve Ulusal Merkez Bankalarının ECB'ye Rezerv Aktarımı

Ulusal Merkez Bankaları	%	Sermaye Payı Milyon Euro	Rezerv Transferi Milyar Euro
Almanya Merkez Bankası	24,4096	1.220,68	12.20480
Fransa Merkez Bankası	16,8703	843,515	8.43515
İtalya Merkez Bankası	14,9616	748,080	7.48080
İspanya Merkez Bankası	8,8300	441,500	4.41500
Hollanda Merkez Bankası	4,2796	213,980	2.13980
Belçika Merkez Bankası	2,8885	144,425	1.44425
Avusturya Merkez Bankası	2,3663	118,315	1.18315
Portekiz Merkez Bankası	1,9250	96,250	0.96250
Finlandiya Merkez Bankası	1,3991	69,955	0.69955
İrlanda Merkez Bankası	0,8384	41,920	0.41920
Lüksemburg Merkez Bankası	0,1469	7,345	0.07345
TOPLAM	789.153	3.945,77	39.45695
İngiltere Merkez Bankası	14,7109	(735,545)	(7.35545)
İsveç Merkez Bankası	2,6580	(132,900)	(1.32900)
Yunanistan Merkez Bankası	2,0585	(102,925)	(1.02925)
Danimarka Merkez Bankası	1,6573	(82,865)	(0.82865)
TOPLAM	100	5.000.000	50.00

Kaynak: BİRİNCİ Yüksel, Euro'nun Uluslararası Finansal Piyasalar ve Türkiye Ekonomisi Üzerindeki Etkileri, Alfa Basım Yayım, İstanbul, 2001, s.38.

2.2.3. Ulusal Merkez Bankaları

Tek para Euro'ya geçilmesi ile birlikte ulusal merkez bankalarının görev ve fonksiyonları da değişmiştir. Euro sisteme dahil olan ulusal merkez bankaları ESCB'nin operasyonel kolları gibi hareket etmektedirler. Bu anlamda ulusal merkez bankaları, ECB'nin aldığı kararların uygulanmasında sistemin bir parçası olarak çalışmaktadırlar.

Ulusal merkez bankaları, muhtelif para politikası araçlarını operasyonel olarak gerçekleştiren birimlerdir. (DTM, 2002, s.9). Ulusal merkez bankaları, ECB tarafından belirlenecek olan tek para politikasının yürütülmesinde önemli bir role sahiptirler. (Köroğlu, 1999, s.142). Üstlenmiş oldukları bu rollerinden dolayı, ESCB'nin gerektirdiği koşullarda ve aynı ölçüde bağımsızlığa sahip olmaları gerekmektedir. Para birliğinin üçüncü ve son aşamasına geçilmesi iler birlikte ulusal merkez bankalarının bağımsızlığı ile ilgili yasal düzenlemeler gerçekleştirilmiştir. (Gedikkaya-Gürler, 1998, s.34).

Para basma konusunda ECB ve ulusal merkez bankaları yetkilidir. Ulusal merkez bankaları tarafından basılan kağıt paralar birlik dahilinde geçerli olup, resmi kurlar üzerinden işlem görmektedirler.(Tunç, 1993, s.28) Euro banknotların üretimine 1999 yılı Temmuz ayında 11 merkezde başlanmıştır. Bu merkezlerden 2 tanesi Almanya'da, diğerleri Lüksemburg haricindeki para birliği üyesi ülkelerdedir. Ayrıca, Yunanistan'ın para birliğine dahil olması ile birlikte Yunanistan Merkez Bankası basımevinde de banknot basım işlevi başlamıştır. (Yıldırım, 2001, s.91).

2.2.3.1. Ulusal Merkez Bankalarının Görevleri

ESCB'nin bir parçası olarak çalışan ulusal merkez bankalarının görevlerinden önemli olanları şunlardır. (Birinci, 2001, s.36)

-Para politikası araçlarının kullanımında, bankalar ile birlikte gerekli olan işlemlerin gerçekleştirilmesini sağlamak,

-Döviz rezervlerini yönetmek,

-Ekonominin ve halkın para ihtiyacını karşılamak,

-Ödemeler konusu ile ilgili olan fonksiyonları yerine getirmek,

-Bankacılık sistemi, ödemeler sistemi ve mali denetim alanındaki görevlerini yerine getirmek,

-Uluslararası para politikası ilişkilerinde ve finansal kurumlarda gerekli etkinliğin sağlanması ve istatistiki verileri oluşturmaktır.

Ulusal merkez bankaları bu önemli görevlerine ek olarak, ECB'yi oluşturan kurallar çerçevesinde Eurosystem'e danışmanlık görevini yerine getirmektedir. (DTM, 2002, s.9).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

**EURO'NUN AB EKONOMİSİ ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ ve EURO
BÖLGESİNDEKİ EKONOMİK GELİŞMELER**

3.1. EURO'NUN AB EKONOMİSİ ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ

3.1.1. Euro'nun AB İçin Önemi

Avrupa Para Birliği ve bunun merkezini oluşturan Euro'nun oluşturulması, Bretton Woods sisteminden sonra dünya ekonomisi açısından çok büyük önem taşıyan gelişmeler arasında yer almaktadır. Euro, Dünya ekonomisi açısından taşıdığı öneminden çok Avrupa birliği açısından büyük önem taşımaktadır. (Kaya, 2003, s.34). Ortak Avrupa para birimi olan Euro, dünya çapında en büyük operasyonel ve stratejik değişimleri beraberinde getirecek olan bir uygulamadır. (Erişti, 1999, s.46)

Euro, Avrupa Tek Pazarı'nın tamamlayıcısı niteliğindedir. Avrupa birliği içinde Tek Pazarın olumlu etkileri , para dönüşümlerinden kaynaklanan yüksek işlem maliyetleri ve döviz kuru istikrarsızlıklarına bağlı belirsizliklerden dolayı, tam olarak ortaya çıkmamaktadır. (Eryılmaz, 2002, s.42). Euro'nun kullanımı ile birlikte, tüm bu olumsuzlukların ortadan kalkacağı ve tek pazarın daha verimli işleyeceği varsayılmaktadır. Kısaca Euro, Avrupa Birliği'ni güçlendirerek, istikrar, barış ve refahın sağlanmasında önemli bir rol oynamaktadır. (Oktar-Yavuz, 2000, s.45-46).

Bununla birlikte, Avrupa Birliği'nin nihai hedefi siyasi birliğin gerçekleştirilmesidir. Bu hedefin gerçekleştirilmesi ekonomik temellere dayanmaktadır. Dolayısıyla ekonomik bütünleşme yolunda atılan her adım siyasi birliği de beraberinde getirecektir. (Lasok-Bridge, 1991, p.18.). Siyasi birliğin gerçekleştirilebilmesi de Euro'nun başarısına bağlı olacaktır. (Pekcan, 1999, s.9).

Euro, ekonomik alanda meydana getirilen derin entegrasyonun sadece bir göstergesi olarak kalmayacak, aynı zamanda, Euro'nun Eurosystem içinde yaşayan insanlar tarafından da daha somut olarak algılanmasını sağlayacaktır. Bu gelişme Avrupa entegrasyon sürecinin geleceği açısından da büyük önem taşımaktadır. Çünkü bu, ulusal kimliklerin yanında, bölge insanlarına alternatif bir üst kimlik olarak, Avrupa kimliğinin güçlenmesine ve daha çok benimsenmesine önemli katkılarda bulunacaktır. Ayrıca, Euro, kazandığı uluslararası para konumu ile AB'nin dışsal kimliğinin güçlenmesine, Birlik dışında kalan ülkeler tarafından daha güçlü bir bütün olarak algılanmasına da katkıda bulunacaktır. (Fişne, 2001, s.101-102).

Avrupa Birliği'nin dünya ekonomisi ve ticareti göz önüne alındığında, Euro'nun, dünya ekonomisindeki değişmelere aracılık eden, rezerv olarak tutulan, güçlü ve derin bir para birimi olması beklenmektedir. Bu durum Euro'nun, dünya ülkeleri için Dolara alternatif yeni bir parasal güç haline gelmesine neden olacaktır. (Altınok-Çetinkaya, 2001, s.183). Piyasalarda işlem görmeye başlamasıyla birlikte Euro, ABD Dolarının dünya rezerv parası olma özelliğini sarsacak ve Dolardan sonra Euro global rezerv bir para haline gelecektir. (Bishop, 1998, s.60). Euro ile birlikte ülkeler arasında kur riskleri de ortadan kalkacaktır. Ayrıca, istikrara yönelik olarak uygulanacak para politikasının da etkisiyle Euro'nun kredibilitésinin çok yüksek olacağı düşünölmektedir. (Kadıoğlu, 2000, s.112)

3.1.2. Euro'nun AB Ekonomisine Olumlu Etkileri

3.1.2.1. Döviz İşlemleri Üzerindeki Etkileri

Tek paraya geçilmesinin birçok potansiyel faydası söz konusudur. Tek para uygulaması ülkelere birçok açıdan yarar sağlamaktadır. (Eudey, 1998, s.14). Tek para uygulamasına geçilmesi ile birlikte, daha önceden farklı para birimlerinin kullanılıyor olmasından ve yapılan işlemlerde para birimlerinin birbirleri ile değişimi sonucu meydana gelen işlem maliyetleri ortadan kalkacaktır. (Turagay, 1998, s.62). Euro'dan beklenen faydalar büyük ölçüde döviz işlemlerinin ortadan kalkmasından dolayı gerçekleşecektir. Döviz işlemlerinin ortadan kalkması üye ülkeler arasındaki ticarete işlem maliyetlerinin önemli ölçüde azalmasına neden olacaktır.(Savaş, 1999, s.127) Döviz işlemleri ile ilgili olan prim, komisyon, kur riski, vergi vb. maliyetler artık söz konusu olmayacaktır.

3.1.2.2. Döviz Kurları Üzerindeki Etkileri

Tek para uygulamasının bir diğer olumlu etkisi ise döviz kurlarının gelecekteki belirsizliğini ortadan kaldırmasıdır. (Eudey, 1998, s.14). Tek para Euro ile birlikte döviz kurları geri dönülemez bir biçimde sabitlenmiştir. Bu nedenle üye ülkeler arasında, döviz kuru belirsizliği ve buna bağlı olarak döviz kuru riski söz konusu olmadığından, döviz kurları bir sorun olmaktan çıkmıştır. Kur riskinin ortadan

kalkması, yatırım ve ticareti artırıcı, güvenli ve her şeyden önemlisi istikrarlı bir ortamın oluşmasına imkan tanımaktadır. (Turagay, 1998, s.62)

Döviz kurlarındaki istikrarsızlıklar, hem makro düzeyde hem de mikro düzeyde ekonomik kararların alınmasını zorlaştırmakta, ayrıca temel ekonomik göstergelerde istikrarsızlığa neden olmaktadır. Eurosystem içinde döviz kurlarının sabitlenmesi döviz kurlarındaki istikrarsızlıklardan kaynaklanan olumsuz etkileri ortadan kaldıracığı gibi, tasarruf sahiplerini ve yatırımcıları da spekülasyon hareketlerinden koruyacaktır.. (Savaş, 1999, s.130).

3.1.2.3. Altın ve Döviz Rezervleri Üzerindeki Etkisi

Tek para uygulamasından önce, üye ülkelerin ulusal merkez bankaları, döviz kuru mekanizmasının düzgün işleyebilmesini sağlamak ve gerektiği anda döviz piyasasına müdahale edebilmek amacıyla büyük miktarlarda altın ve döviz rezervi bulundurmaya zorundaydılar. (Dura-Atik, 2003, s.149). Tek para uygulamasına geçilmesi ile birlikte bu rezervlerde önemli ölçülerde bir azalma meydana gelmiştir. Çünkü tek para uygulamasında döviz kuru sabit olduğundan dolayı kurların sabit tutulmaya çalışılması gibi bir durum söz konusu olmayacaktır. (Savaş, 1999, s.125).

Üye ülkeler, döviz ve altın rezervlerini Avrupa Merkez Bankası'na devredecekler ve gerektiğinde kullanabileceklerdir. Bir ya da birkaç üye ülke ödemeler bilançosu açığı verirken, diğer üye ülkeler ödemeler bilançosu fazlalığı verebilecektir. Bu durumda ECB'nin tutması gereken altın ve döviz rezervleri, üye ülkelerin tek tek tutması gereken rezervden daha az olacaktır. Böylece, rezerv tutmanın alternatif maliyetlerinde de bir azalma söz konusu olacaktır. (Gökdere, 2000, s.1258). Ayrıca, Avrupa Birliği'nde altın ve döviz rezervlerinin azalması, tüketim veya yatırım amacıyla kullanılabilir, önemli miktarda bir ek kaynağın oluşmasına neden olacaktır. (Crawford, 1996, p. 179).

3.1.2.4. Ticaret ve Yatırımlar Üzerindeki Etkileri

Daha önceden de belirtildiği gibi, döviz işlemlerinin ortadan kalkması, üye ülkeler arasındaki ticarete işlem maliyetlerinin önemli bir ölçüde azalmasını

sağlayacağı gibi, ticaret hacminin de artmasına neden olacaktır. (Savaş, 1999, s.129). Döviz kurları arasındaki dönüşümden kaynaklanan maliyetlerin ortadan kalkması belirli bir ölçüde kaynak tasarrufuna da neden olacaktır. Bu kaynak tasarrufu üye ülkeler arasındaki ticaretin artmasına ve yatırımların canlanmasına neden olacaktır. (Aktar, 2002, s.119).

Euro'nun kullanılması ile birlikte döviz kuru risklerinin de ortadan kalkması ticaret ve yatırımlar üzerinde olumlu etkiler meydana getirecektir. Para birliğinde, kur riski söz konusu olmadığından dolayı, güvenli bir piyasa ortamı söz konusu olacak ve bu güven ortamı içerisinde ticaret ve yatırım yapma eğilimi daha fazla artacaktır.

Para birliği, ticari şirketlere, özellikle küçük ve orta boy işletmelere daha büyük bir iş ve ticaret potansiyeli kazandıracaktır. Ayrıca Euro'ya geçilmesi ile birlikte, üretim faktörlerinin verimliliğinde bir artış söz konusu olacak ve buna bağlı olarak da, hem Avrupalı hem de diğer yatırımcılar gözünde Euro Bölgesi'nin cazibesi artacaktır. (Oktar-Yavuz, 2000, s.140).

Euro ile birlikte Avrupa Birliği'ndeki entegrasyon ve Pazar derinliğinin artması ile Birlik içindeki ticaret Gayri Safi Milli Hasıladan ve Birlik dışındaki ticaretten daha hızlı büyüyecektir. (Aras, 2000, s.69-70). Birlik içi ticaretin daha fazla artması, birlik dışında bulunan ülkelerin pazara girmelerini zorlaştıracaktır. Bu yolla oluşturulan korumacılık, Birlik dışındaki ülkelerin ticaret hacimlerinin azalmasına neden olacaktır. (Odabaş-Özden, 2002, s.84).

3.1.2.5. Fiyatlar ve Entegrasyonlar Üzerindeki Etkileri

Euro Bölgesi'nde rekabetin artması ile birlikte fiyat yakınlaşması da ciddi bir biçimde hız kazanacaktır. Bu durum AB genelinde fiyat istikrarının sağlanmasına katkıda bulunacaktır. Ayrıca; finans piyasalarının entegrasyonu sonucunda, faiz oranlarında meydana gelecek olan düşme ve buna bağlı olarak borçlanma olanaklarının kolaylaşması, finansman maliyetlerini azaltacaktır. Maliyetlerin azalması fiyatların da düşmesine neden olacaktır. (Oktar-Yavuz, 2000, s.34)

Tek para Euro'ya geçilmesi ile birlikte mal ve hizmet fiyatlarında şeffaflaşma söz konusu olacaktır. (Clarke, 1998, p.10). Üye ülkeler bundan dolayı yüksek fiyat farklılaştırılması yoluna gidemeyeceklerdir. (Aktar, 2002, s.119). Çünkü; tek paraya geçilmesi ile birlikte bütün mal ve hizmet fiyatları Euro cinsinden belirlenecektir. Böylelikle farklı para birimlerinin kullanılmasından kaynaklanan fiyat karşılaştırması önündeki zorluklar ortadan kalkmış olacaktır. (TCMB, 1998, s.12). Bu durum, açık olarak fiyat karşılaştırması yapabilme imkanı sağlayacaktır. Buna bağlı olarak; hem toptan hem de perakende bazda rekabetin artmasına neden olacaktır. Firma bazında yeniden yapılanmaya gitme ve başka firmalarla birleşme gibi durumlar gündeme gelecek ve ülkelerarası entegrasyon daha hızlı bir şekilde gerçekleşme imkanı bulacaktır. (Turagay, 1998, s.63)

Euro'nun kullanılmaya başlaması ile birlikte artan rekabet ortamına uyum sağlayabilmek amacıyla firmalar, bir yandan maliyetlerini azaltmaya çalışmakta, diğer yandan ise bir ortak bulma arayışı içine girmişlerdir. Bu durum özellikle otomotiv ve ilaç sektöründe kendini daha fazla hissettirmektedir. Firmalar arasında rekabetin artması en çok tüketiciler açısından faydalı olacaktır. Çünkü, daha kaliteli malları daha ucuza alabileceklerdir.

3.1.2.6. Mal ve İşgücü Piyasalarına Etkileri

Eurosistem içinde bulunan üye ülkelerin tüketicileri, dolaşımında tek bir paranın bulunması nedeniyle, ihtiyaç duydukları tüketim mallarının fiyatlarını kolaylıkla öğrenme ve karşılaştırma olanağına sahiptir. Bununla birlikte geçimini emeği ile elde eden maaşlı ve ücretli kesimde, üye ülkelerdeki maaş ve ücret farklılıklarını karşılaştırabilmektedir. Bu durum mal piyasasında fiyatların düşmesine, emek piyasasında ise maaş ve ücretlerin artmasına neden olacaktır. (Savaş, 1999, s.131)

Ancak belirtilmesi gereken önemli bir konu da şudur: Euro'nun yürürlüğe girmesi ile birlikte üye ülkelerin ekonomilerinde önemli değişiklikler gerçekleşecektir. Bu değişikliklerin iş gücü ve mal piyasalarının esnekleştirilmesi yönündeki önlemler ile desteklenmemesi durumunda, bir çok ülkede mevcut olan yüksek orandaki işsizlik sorun olmaya devam edecektir. Bunun için piyasalardaki mevcut katılıklar

yumuşatılmalıdır. Burada özellikle iş gücünün verimliliğinin artırılması önem kazanmaktadır. (Akgönül, 2002, s.101).

AB genelinde halen yüksek seviyelerde olan işsizlik oranı maliye politikalarına gelen kısıtlar nedeniyle orta vadede devam edecektir. Ancak bunların giderilmesi yolunda yapılan yapısal değişikliklerin ancak uzun vadede etkili olabileceği öngörülmektedir. (Arısan, 1999, s.56).

3.1.2.7. Kaynak Kullanımı Üzerindeki Etkileri

Fiyatlar, piyasa ekonomisi içinde kaynakların dağılımını sağlayan temel unsurdur. Bu nedenle tek para uygulamasının en önemli etkilerinden birinin de , mal ve para piyasalarında, kaynakların yeniden etkin bir biçimde dağılımını sağlayacağı öngörülmektedir. (Alkaçar, 2000, s.6).

Euro'nun kullanılmaya başlaması ile birlikte mal ve hizmet piyasalarındaki fiyatların kolaylıkla karşılaştırabilmesi Birlik içinde rekabetin artmasına neden olacaktır. Dolayısıyla, üye ülkeler kaynaklarının daha etkin kullanılabilmesini sağlamak amacıyla, ellerinde bulundurdukları kaynakları, daha verimli kullanılabilecekleri alanlara yönelteceklerdir. (Savaş, 1999, s.132). Bu durum kaynakların yeniden dağılımına neden olacaktır.

3.1.2.8. Faiz Oranları Üzerindeki Etkileri

Temel amacı fiyat istikrarının sağlamak olan Avrupa Merkez Bankası'nın, fiyat istikrarının sağlamak amacıyla uygulayacağı ortak para politikasının, Birlik genelinde düşük enflasyon ve buna bağlı olarak düşük faiz oranını beraberinde getireceği öngörülmektedir. (Turagay, 1998, s.64)

Tak para uygulamasına geçilmesi, kişilerin enflasyon beklentilerini önemli ölçüde azaltmıştır. Bu azalmanın enflasyon oranına da yansıtacağı, enflasyondan kaynaklanan risk primlerini ortadan kaldıracacağı ve dolayısıyla faizlerin düşmesine neden olacağı öngörülmektedir. Düşük enflasyon ve sıkı para politikası uygulaması, üye ülkelerde kısa dönem faiz oranlarının düşmesine neden olacaktır. Kısa dönem faiz oranlarında meydana gelecek olan bu düşüş ekonomik faaliyetleri doğrudan ama olumlu

yönde etkileyecektir. Uzun dönem faiz oranları ise, kısa dönem faiz oranlarındaki düşüşten dolayı olarak etkilenecek ve düşecektir. (Aktar, 2002, s.119-120). Ayrıca; döviz kuru riskinin ortadan kalkması da reel faiz oranlarının düşmesine neden olan bir diğer etkidir. (Savaş, 1999, s.130).

3.1.2.9. Büyüme Oranı Üzerindeki Etkileri

Euro'nun en önemli etkilerinden bir diğeri de büyüme oranı üzerindeki etkisidir. Euro'nun büyüme oranını arttıracığı düşünülmektedir. Tak para biriminin kullanılmaya başlaması ile birlikte oluşacak olan mikro ekonomik etkinliklerin ve makro ekonomik istikrarın büyümeyi olumlu olarak etkileyeceği ileri sürülmektedir. (Alkaçar, 2000, s.4)

Avrupa'da son yıllarda meydana gelen kur dalgalanmaları istihdam ve büyüme üzerinde olumsuz etkiler ortaya çıkarmıştır. Euro'nun tek para birimi olarak yürürlüğe girmesi ile birlikte kur dalgalanmaları ve kur riski ortadan kalkmış ve fon transferleri ucuzlamıştır. Bu durumun büyümeyi olumlu etkileyeceği düşünülmektedir. Nitekim, AB Komisyonu tarafından yapılan bir çalışmaya göre, kur dalgalanmalarının ortadan kalkması, AB'ye toplam gayri safi yurt içi hasılasının %0,5'ine denk gelen bir kazanç sağlayacağı ifade edilmiştir.(Arısan, 1999, s.55).

Bununla birlikte daha önce de ifade edilen, döviz kuru işlemlerinin ve kur belirsizliklerinin ortadan kalkması, üye ülkeler arasındaki ticareti ve yatırımı arttıracak, bu durum sonucunda daha fazla üretim yapılacağından büyüme oranı olumlu olarak etkilenecektir. Ayrıca faiz oranlarında meydana gelen düşüşler de büyümeyi olumlu yönde etkileyecektir.

Euro Bölgesi'nde fiyat istikrarının sağlanması durumunda ekonomik büyümeyi de beraberinde getireceği düşünülmektedir. Euro ile beraber geniş bir iç Pazar yaratılmasının optimal üretim ölçeklerinin büyümesini beraberinde getireceği ve bunun da ölçek ekonomilerini arttıracığı öngörülmektedir. Amerika Birleşik Devletleri'nin ekonomik açıdan başarılı olmasını ölçek ekonomilerine bağlayan bazı yazarlar, Euro Bölgesi'nin ekonomik büyümesinin motorunun ölçek ekonomilerindeki artışa bağlamaktadırlar. (Davaz, 2002, s.8)

Burada belirtilmesi gereken diğerk bir önemli konu da şudur. Ekonomik büyüme sadece Euro'nun kullanılmaya başlamasından kaynaklanmamaktadır. Maastricht Antlaşması ile sağlanan bütçe disiplini, fiyat ve kur istikrarının sağlanması ve tek pazarın tamamlanmasından da ileri gelmektedir. (Dura-Atik, 2003, s.149)

3.1.2.10. Enflasyon Üzerindeki Etkileri

Euro'dan beklenen diğerk önemli bir etki ise Avrupa Merkez Bankası tarafından uygulanacak olan ve istikrarı amaçlayan para politikası sonucunda Enflasyonsuz bir büyümenin gerçekleştirilmesidir. Bilindiği üzere düşük enflasyon oranı Maastricht Anlaşması'nın para birliğinin son aşamasına geçiş kriterlerinden birisidir.(Arısan, 1999, s.55). Avrupa Merkez Bankası'nın en önemli amacının da fiyat istikrarını sağlamak ve korumak olduğu daha önce belirtilmişti. Dolayısıyla ECB izleyeceği politikalar ile, Euro Bölgesi'nde düşük enflasyon oranının süreklilik arz etmesini sağlamaya çalışacaktır. Para birliğine geçilmesini savunanlara göre ortaya çıkacak olan en önemli fayda da düşük enflasyon oranının korunmasıdır. (Akgönül, 2002, s.102)

Para birliğinin gerçekleştirilmesini destekleyenlerin büyük çoğunluğu, enflasyon oranının para birliği içinde kontrol edilmesinin daha kolay olacağına inanmaktadırlar. Bunun temelinde yatan düşünce, ECB'nun fiyat istikrarı hedefi doğrultusunda enflasyon karşıtı bir para politikası izleyeceği düşüncesidir. Para birliğinin fiyat istikrarını sağlaması ve enflasyon oranını düşük seviyelerde tutabilmesi direkt olarak ECB'nun izleyeceği tutum ve davranışlara bağlıdır. (Savaş, 1999, s.124).

Birlik içinde rekabetin artması neticesinde fiyat farklılıklarının azalması, fiyat istikrarının sağlanmasına katkıda bulunacak ve dolayısıyla da enflasyon oranı üzerinde olumlu etkiler ortaya çıkaracaktır.

3.1.2.11. Bankacılık Sektörü Üzerindeki Etkileri

Bankacılık sektörü, hem girdisi hem de çıktısı para olan tek sektördür. Bundan dolayı, ulusal paraların kaldırılıp yerine tek para Euro'nun getirildiği para birliği bankacılık sektörünü önemli ölçüde etkileyecektir. (Savaş, 1999, s.139). Tek para

uygulaması doğrudan veya dolaylı olarak, bankaların faaliyet gösterdikleri makroekonomik ortamın değişmesinde etken olacak ve para birliğinin ilk yıllarında bir takım belirsizliklerin ortaya çıkmasına neden olabilecektir.

Bankacılık sektörü, bazı yasal düzenlemelerin gevşetilmesi, sermaye üzerindeki birçok sınırlandırmanın kaldırılması ve tek paraya geçiş çabaları dahilinde rekabeti arttırıcı bir takım baskılarla karşı karşıya kalmıştır. Bu baskılar sonucunda bankaların faiz oranları ve karlılıkları azalma eğilimi göstermiştir. Bankalar, maliyetlerini azaltmada ve gelirlerini arttırma yolunda genellikle başarısız olmuşlardır. Öte yandan tek paraya geçilmesi bankalar arası rekabetin artmasında önemli bir etkidir. Bankalar rekabetin artması nedeniyle değişik stratejiler uygulamaya başlamışlardır. (Ata-Silahşör, 1999, s.79-80). Mevcut olan bankaların bir çoğu birleşme yoluyla yerlerini uzmanlaşmış daha az sayıda bankaya bırakmış ve şube sayısında da önemli oranda bir azalma söz konusu olmuştur. (Turagay, 1998, s.63).

Artan rekabet, bankacılık hizmetlerinin daha ucuza ve daha kaliteli verilmesine neden olmuştur. Bu durumdan en büyük faydayı tabi olarak tüketiciler elde etmişlerdir.

Tüm bunların yanında Euro'ya geçilmesi ile birlikte Avrupa Birliği dünyadaki en büyük bankacılık sektörüne sahip olmuştur. Piyasa enstrümanları çeşitlenmiş ve yatırımcıların önemi artmıştır. Euro, yerel piyasa işlemlerinde kullanıldığı gibi bankacılık işlemlerinde de kullanılmaya başlanmıştır. Artık bütün bankacılık işlemlerinin Euro ile yapılması nedeniyle, bankalar müşterilerine yönelik yeni ürün ve hizmetlerini Euro cinsinden hazırlamaktadırlar. (Oktar-Yavuz, 2000, s.33).

Para birliğinin; bankacılık sektörü üzerindeki bir diğer etkisi de döviz işlemleri üzerindeki etkisidir. Ulusal paraların dolaşımdan çekilmesi sonucunda, bankaların bu paralar ile yapmış oldukları işlemler de sona ermiştir. Bankaların iş hacminde parasal olarak bir değişim söz konusu olmamakla birlikte, bankaların bu işlemlerden kaynaklanan karlarında bir azalma durumu söz konusudur. Çünkü, döviz işlemleri için aldıkları ücretleri artık alamamaktadırlar. (Savaş, 1999, s.142). Euro'ya geçilmesi, ticari bankacılık kesiminin döviz alım satımından elde etmiş olduğu arbitraj gelirini de ortadan kaldırmıştır. Arbitrajdan elde ettikleri gelire büyük ölçüde bağımlı

olan bankalar bu geliri kaybettiklerinden dolayı maliyetlerini azaltacak önlemler almak zorunda kalmışlardır. Bu durum, bankacılık sektöründe daha operatif ve hizmete yönelik bankacılığın yapılmasına yol açarken, bazı bankacılık işlemlerinde uzmanlaşma ve merkezileşme yoluna gidilme eğilimini arttırmıştır. (Oktar-Yavuz, 2000, s.33).

3.1.2.12. Sermaye Piyasaları Üzerindeki Etkileri

Para birliğine geçilmesi ve Euro'nun yürürlüğe girmesi ile birlikte üye ülkelerin sermaye piyasaları kısmen birleşmişler ve bu birleşmenin de etkisiyle piyasanın boyutları giderek artmıştır. (Kadıoğlu, 2000, 113). Piyasaya girecek olan alıcı ve satıcıların sayısında bir artış meydana gelmiştir. Bunun en önemli sebebi de döviz kuru riskinin ortadan kalkmasıdır. (Savaş, 1999, 138-139). Çünkü uluslar arası yatırımlar için üye ülkelerden herhangi birinin hisse senetlerine yatırım yapma kararı, kur riski kavramından uzak olacak ve sektörlerin karlılık ve getiri faktörü ön plana çıkacaktır. Dolayısıyla likiditesi artmış olan bu büyük hisse senedi piyasasına daha fazla yatırım yapılacaktır. (Akgönül, 2002, s.104).

Avrupa sermaye piyasalarını ABD ile karşılaştırdığımızda, Avrupa sermaye piyasalarının daha az gelişmiş bir yapıya sahip olduğu görülmektedir. Ancak Euro'nun kullanılmaya başlanması ile birlikte, hisse senedi fiyatlarının şeffaflaşması ve bazı sermaye piyasası reformlarının gerçekleştirilmesi Avrupa sermaye piyasalarının gelişmeye başlamasına neden olmuştur. (Dura-Atik, 2003, s.150). Avrupa sermaye piyasalarının gelişmesi ile birlikte piyasanın derinliği ve bütünlüğü artmıştır. Dolayısıyla, bir yandan sermaye maliyetleri azalırken diğer yandan sermaye daha etkin ve rasyonel kullanılmaya başlanmıştır. Ayrıca kaynak tahsisinde de etkinlik sağlanmıştır. Tüm bu gelişmelerin yanında Avrupa sermaye piyasasında meydana gelen gelişmeler yabancı sermayeyi de Avrupa'ya çekmeye başlamıştır. (Turagay, 1998, s.63)

Avrupa sermaye piyasasında beklenen bir diğer gelişme de sigorta sektöründe yapılacak düzenlemeler sonrasında gerçekleşeceği ileri sürülmektedir. Yapılan düzenlemeler sonucunda bu sektörün yatırımcı gücünde bir artış meydana gelecektir. Kurumsal yatırımcı niteliği ile önemli güce sahip olan sigortalardan gelen fonlar, Avrupa sermaye piyasasının gelişmesine olumlu katkılarda bulunacaktır. (Erçel, 1998, s.186).

Euro'nun kullanılması ile birlikte oluşan entegrasyon menkul kıymetlerin ihracı, işlem şekli, fiyatlanması ve takası ile ilgili farklılıkları ortadan kaldırmıştır. Bunun sonucunda piyasaya ulaşmak ve işlem yapmak daha kolay hale gelmiştir. Bu durum hem yatırımcı, hem de fon ihtiyacı duyan tarafların piyasaya erişimini hızlandırmış ve sermaye piyasasını daha likit hale getirmiştir. (Aras, 1999, s.29).

3.1.3. Euro'nun AB Ekonomisine Olumsuz Etkileri

3.1.3.1. Ekonomik Krizler ve Şoklar

Avrupa Birliği'nde tek para uygulamasına geçilmesi ile birlikte, para birliğine üye olan ülkeler para ve döviz kuru politikalarını uygulama yetkisini Avrupa Merkez Bankasına devretmişlerdir. Ülkelerin ulusal egemenlik sembolü olan para basımı hakkı ve bağımsız para politikası izleme olanakları ortadan kalmıştır. (Oktar-Yavuz, 2000, s.29). Dolayısıyla para birliği içinde tek bir para politikasının uygulanması söz konusudur. Tek bir para politikasının uygulanması, herhangi bir reel şok yaşanması halinde, para birliği öncesinde kur değişiklikleri yapılması suretiyle ortadan kaldırılabilen dengesizlik durumunun, para birliğine geçilmesi ile birlikte bu politikanın uygulanma şansının olmaması nedeniyle ortadan kalkmayabilecek ve sürekli bir dengesizlik durumuna yol açabilecektir. (Akıl, 2001, s.87). Dolayısıyla üye ülkelerden herhangi birinde baş gösterebilecek olan bir dengesizlik durumu kolaylıkla diğer üye ülkeleri de olumsuz yönde etkileyebilecektir. Bu durumda tek para uygulamasında ekonomi politikalarının işbirliği konusu önem kazanmaktadır.

Avrupa Birliği, üye ülkelerde meydana gelebilecek bölgesel iktisadi dengesizliklere göre ekonomi politikaları oluşturmayacaktır. Üye ülkeler, kendi bölgesel dengesizliklerini giderebilmek için ellerinde bulundurdukları, kendi para politikasını belirleyebilme gibi güçlü bir politikayı kaybetmişlerdir. Bu durum, mal, hizmet ve emek piyasalarında henüz tam bir bütünleşmeyi gerçekleştirememiş olan üye ülkeler arasındaki şokların kalıcılığını gündeme getirecektir. (Kumcu, 1998, s.14).

3.1.3.2. İşsizliğin Artması

Avrupa Birliği ülkelerinin temel sorunlarının başında artan işsizlik gelmektedir. Yüksek işsizlik oranının, esas itibarıyla vergilendirmenin yüksek olmasından, iş gücü piyasasının fazla regule edilmiş olmasından, sosyal güvenlik sistemine yapılan kesintilerin yüksek olmasından ve işsizlik sigortasının yüksekliğinden kaynaklandığı ileri sürülmektedir. (Turagay, 1998, s.67). Euro Bölgesi'ndeki işsizlik oranı ABD'deki işsizlik oranının iki katından daha fazladır. Uzmanlar bunun diğer bir nedeninin de Avrupa işgücü piyasasının esnek olmamasından kaynaklandığını ileri sürmektedirler. (DTM, 1998, s.18).

AB genelinde halen yüksek seviyelerde olan işsizlik oranı maliye politikalarına gelen kısıtlar nedeniyle orta vadede devam edecektir. Ancak, bunların giderilmesi yolunda yapılan yapısal değişikliklerin ancak uzun vadede etkili olabileceği öngörülmektedir. (Arısan, 1999, s.56).

Tek para politikası uygulaması, üye ülkelerin bütçe açığı verme yolu ile ekonomiyi canlandırma politikalarının sona ermesine neden olacaktır. Bütçe açığı politikası yoluyla kamu harcamalarının arttırılamaması işsizlik oranının da artmasına neden olabilecektir. Bununla birlikte bazı iktisatçılar sabit kur politikası uygulamasının işsizliği daha da çok arttıracığını savunmaktadırlar. Çünkü esnek döviz kuru uygulaması, ekonomik konjonktürün getirdiği yeni koşullara daha kolay uyum sağlanmasına yardımcı olmaktadır. İşsizlik oranında artış olan ülkeler, esnek döviz kuru uygulaması ile paranın dış değerini değiştirebilmekte ve ihracat oranlarında bir artış meydana getirebilmektedir. Bu durum ihracat sektöründe istihdamın artmasına neden olmaktadır. (Dura-Atik, 2003, s.151).

3.1.3.3. Bölgeler Arasında Dengesizliklerin Artması

Dünyanın her yerinde olduğu gibi Avrupa Birliği içinde de bölgeler arasında mevcut dengesizlikler söz konusudur. Tek para uygulamasına geçilmesi ile birlikte, özellikle faiz oranlarında meydana gelebilecek olan bir değişim, daralma süreci içinde olan bir ekonomiyi farklı yönlerden etkilerken, canlanma süreci içindeki başka bir ekonomiyi ise farklı yönde etkileyecektir. Bu durumu başka bir şekilde açıklayacak

olursak, faizlerin artması durumunda, düşük büyüme hızına sahip olan ve daralma süreci içinde bulunan bir ekonomide, iş gücü piyasalarında bu süreci telafi edebilecek işgücü mobilitesinin zayıf olması, işgücü ve mal piyasalarında aşağı doğru ücret ve fiyat esnekliğinin bulunmaması halinde, deflasyonist bir süreç baş gösterebilecektir. Bu durum bölgeler arasındaki dengesizliği daha da hissedilebilir bir boyuta taşıyabilecektir. (Akıl, 2001, s.88).

3.1.3.4. Euro'ya Dönüşümden Dolayı Ortaya Çıkan Maliyetler

Euro'nun en önemli maliyet unsurlarından birisi, ülke paralarının Euro'ya dönüşümünden kaynaklanan maliyettir. Bölgede çok sayıda bulunan otomatik satış makinelerinin, otomatik vezne makinelerinin, bilgisayar yazılım programlarının, banka hesaplarının, parkmetrelerin, kırtasiye malzemelerinin Euro'ya dönüşümü ile, Euro Banknot ve madeni para basımı ciddi bir maliyet unsuru oluşturmaktadırlar. (Davaz, 2002, s.12). Tüm bu maliyetlerin yanında, muhasebe kayıtlarını ve bilgi sistemlerini çevirmek, eğitim, basılan yeni paraların dağıtımı, kamu bilgilendirme kampanyaları gibi maliyetler de söz konusudur. (Bilgili, 1999, s.38).

Yapılan bir araştırmaya göre, Avrupa'nın en büyük firmalarının katlanmak zorunda kalacağı dönüşüm maliyetlerinin 50 milyar Amerikan Dolarını bulacağı ifade edilmiştir. Bununla birlikte tüm dünyadaki dönüşüm maliyetlerinin ise 150 milyar Dolar civarında olacağı beklenilmektedir.(Davaz, 2002, s.12). Dönüşümden kaynaklanan bu maliyetlerin çok yüksek oranlarda olması bazı sektörleri ve firmaları tabii olarak olumsuz yönde etkileyecektir.

3.1.3.5. Arbitraj ve Senyoraj Kayıpları

Euro'ya geçilmesi, ticari bankacılık kesiminin döviz alım satımından elde etmiş olduğu arbitraj gelirini de ortadan kaldırmıştır. Arbitrajdan elde ettikleri gelire büyük ölçüde bağımlı olan bankalar bu geliri kaybettiklerinden dolayı maliyetlerini azaltacak önlemler almak zorunda kalmışlardır. (Oktar-Yavuz, 2000, s.33). Price Waterhouse tarafından yapılan bir araştırmaya göre; bazı bankalar döviz ticareti işlemlerinin %50'sini, bono arbitraj ticaret gelirinin de % 60'ını kaybedeceklerdir. Bununla beraber Euro'nun günlük 350 milyar Dolar tutarındaki döviz ticaretini elimine

edeceği ve bunun da dünya döviz piyasalarındaki günlük işlem hacminin % 22'sini oluşturduğu ifade edilmektedir.(Davaz, 2002, s.12). Bu durum finans sektörü üzerinde Euro'nun kullanılmaya başlanmasından kaynaklanan olumsuz bir etkidir. Ancak; şunu da belirtmek gerekmektedir ki, bu; kısa dönemde ortaya çıkan bir etkidir.

Tek para uygulamasının diğer bir maliyeti de senyoraj (emisyon kazançları) kayıplarından kaynaklanacaktır. Ülkelerin farklı mali sistemlere sahip olması, bütçe açıklarının farklı bileşimde borçlanma ve para basma yoluyla finanse edilmesine sebep olmaktadır. Ülkelerin para birliğine katılması, ülkelerin enflasyon oranını belirleme yetkisini ellerinden almaktadır. Bu söz konusu içsel senyoraj gelirlerinin telafisi, ancak Euro bazlı aktiflerin dünya ticareti içindeki payının artması ve bunun beraberinde dışsal senyorajları beraberinde getirmesi ile sağlanacaktır.(Bilgili, 1999, s.38).

3.2. EURO BÖLGESİNDEKİ EKONOMİK GELİŞMELER

Euro'nun tarihi geçmişinin fazla olmaması nedeniyle, ekonomik etkileri kesin ve net bir şekilde ortaya konulamamaktadır. Bu nedenle çalışmada, Euro Bölgesi'nde meydana gelen ekonomik gelişmeler, TCMB tarafından hazırlanmış olan Euro Bölgesi İzleme Raporları yardımıyla, ortaya konulacaktır.

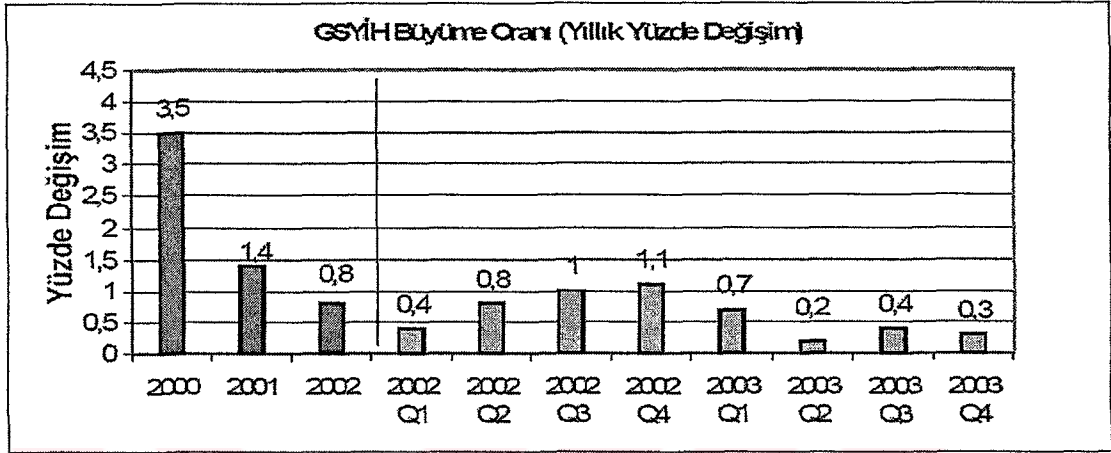
3.2.1. 1999-2003 Yılları İtibarıyla Euro Bölgesi'ndeki Ekonomik Gelişmeler

3.2.1.1. GSYİH Büyüme Oranı

GSYİH büyümesi 1999 yılının ikinci yarısında % 0.9 olarak gerçekleşmiştir. (Euro Bölgesi İzleme Raporu – EBİR - ,1 Ağustos-31 Ağustos 2000). Euro Bölgesi'nde GSYİH, yılın üçüncü çeyreğinde beklentilerin üzerinde artarak % 1 oranında yükselmiştir. Almanya İstatistik Ofisi, ülke ekonomisinin, 1999 yılının dördüncü çeyreğinde iyileşme gösterdiğini; üçüncü çeyreğe oranla % 1 düzeyinde, bir önceki yılın aynı dönemine göre ise % 2 düzeyinde büyüdüğünü açıklamıştır. (EBİR, 15 Aralık 1999-15 Ocak 2000) 1999 yılında Euro Bölgesi'ndeki toplam büyüme oranı % 2.5 olarak gerçekleşmiştir. (EBİR, Nisan 2001).

2000-2003 yılları arasında Euro Bölgesi'nde gerçekleşen ekonomik büyüme oranları Grafik 3.1'de gösterilmektedir.

Grafik 3.1: 2000-2003 Yılları Arasında Euro Bölgesi GSYİH Büyüme Oranları

Kaynak: Euro Bölgesi İzleme Raporu, Şubat 2004, http://www.tcmb.gov.tr/yeni/banka/emu/euroizleme02_04.pdf. 10.04.2004

Euro Bölgesi'ndeki ekonomik büyüme oranları 2000 yılının ilk çeyreğinde % 3,8, ikinci çeyreğinde % 4,1, üçüncü çeyreğinde % 3,3 ve dördüncü çeyreğinde % 2,9 olarak gerçekleşmiştir. 2000 yılı sonu itibarıyla Euro Bölgesi GSYİH artış oranı % 3,4'tür. (EBİR, Nisan 2001)

2001 yılında Euro Bölgesi'ndeki ekonomik büyüme oranları, 2001 yılının ilk çeyreğinde % 2,5, ikinci çeyreğinde % 1,5, üçüncü çeyreğinde % 1,3 ve dördüncü çeyreğinde ise % 1,4 oranında gerçekleşmiştir. 2000 yılında gerçekleşen Euro Bölgesi büyüme oranları ile karşılaştırıldığı zaman 2001 yılında ekonomik büyümenin yavaşladığı görülmektedir. (EBİR, Ocak 2003).

2002 yılında Euro Bölgesi'nde meydana gelen ekonomik büyüme oranları 2002 yılının ilk çeyreğinde % 0,4, ikinci çeyreğinde % 0,8, üçüncü çeyreğinde % 1, ve dördüncü çeyreğinde ise % 1,1 oranında gerçekleşmiştir. 2001 yılında gerçekleşen Euro Bölgesi büyüme oranları ile karşılaştırıldığı zaman 2002 yılında ekonomik büyümenin daha da yavaşladığı görülmektedir. (EBİR, Mart, 2004).

2003 yılında Euro Bölgesi'ndeki ekonomik büyüme oranları, 2003 yılının ilk çeyreğinde % 0,7, ikinci çeyreğinde % 0,2 olarak gerçekleşmiştir. (EBİR, Mart 2004). Euro Bölgesi'nde 2003'ün ilk yarısı itibarıyla ortaya çıkan görünüm değişmemiş ve ekonomik durgunluk kendini iyice hissettirmiştir. (EBİR, Ekim 2003) Yıllık bazda büyüme oranı 2003'ün üçüncü çeyreğinde % 0,4 ve dördüncü çeyreğinde ise % 0,3 oranında gerçekleşmiştir.

3.2.1.2. İşsizlik Oranı

İşsizlik oranı bütün 1999 yılı boyunca düşmeye devam etmekle birlikte, son aylarda düşme hızı biraz azalmış ve Eylül 1999'da % 10 seviyesinde kalmıştır. (EBİR, 15 Kasım-15 Aralık 1999). Yapısal reformlardaki yetersizlik sonucu işgücü esnekliğinin halen sağlanamaması nedeniyle işsizlik, Ekim'de % 9.9 düzeyinde gerçekleşmiştir. (EBİR, 15 Aralık 1999-15 Ocak 2000). Dünya genelinde görülen ekonomik iyileşmenin bir yansıması olarak, Aralık 1999'da, Euro Bölgesi'ndeki işsizlik oranı % 9.6 düzeyine gerilemiştir. (EBİR, 15 Ocak-15 Şubat 2000).

2000 yılının ilk altı ayında, Euro Bölgesi'nde işsizlik oranı düşmeye devam etmiştir. İlk altı aylık veriler ışığında işsizlik oranı ortalama olarak % 9,3 düzeyinde gerçekleşmiştir. Euro bölgesi işsizlik oranı 2000 yılının ikinci altı aylık döneminde de düşmeye devam etmiştir. Sonuç itibarıyla, Euro Bölgesi işsizlik oranı 2000 yılının sonunda % 8.9 olarak gerçekleşmiştir. (EBİR, Nisan 2001).

2000 yılı sonunda % 8.9 olan Euro Bölgesi işsizlik oranı, 2001 yılının ilk üç aylık döneminde % 8.7'ye düşmüştür. (EBİR, Nisan 2001). İşgücü istatistiklerine bakıldığında, işsizlik oranında son birkaç yılda yaşanan istikrarlı düşüşün durduğu görülmektedir. Temmuz ayı sonunda açıklanan verilere göre işsizlik oranı Haziran ayından itibaren % 8.3 düzeyinde sabit kalmıştır. (EBİR, Mayıs-Temmuz 2001).

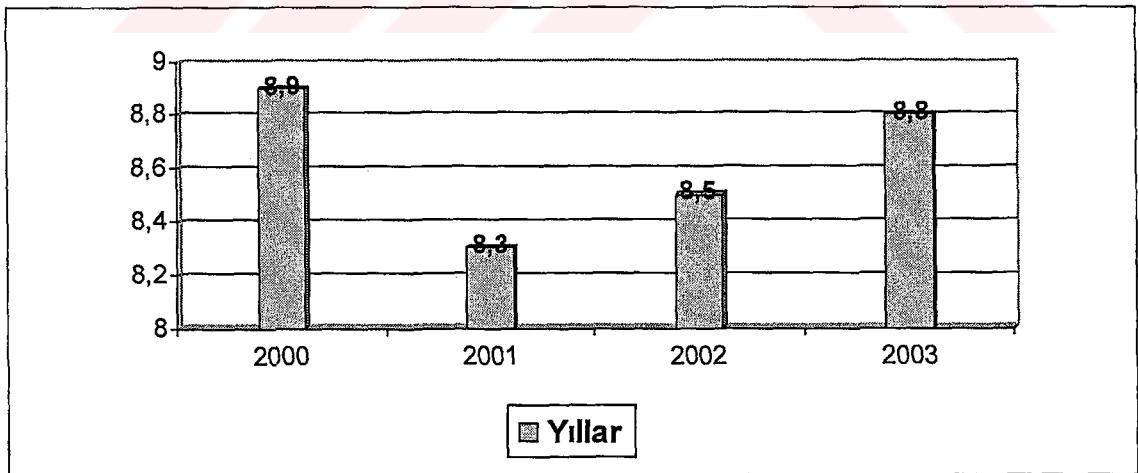
Ocak-Mart 2002 döneminde 8.2 düzeyinde sabit seyreden işsizlik oranının Nisan ayında % 8.3'e yükseldiği, Mayıs, Haziran ve Temmuz aylarında ise değişmeden kaldığı görülmektedir. (EBİR, Ağustos 2002).

Ağustos ve Eylül aylarında işsizlik oranının yine değişmeyerek 8.3 düzeyinde kaldığı açıklanmıştır. (EBİR, Ekim 2002). Ekim ayındaki işsizlik oranının önceki aya göre % 0.1 artış göstererek % 8.4 düzeyine çıktığı açıklanmıştır. (EBİR, Kasım 2002). İşsizlik oranı Kasım ayında % 8.5 düzeyinde seyretmiştir. (EBİR, Aralık 2002). İşsizlik oranı Aralık ayında da bir önceki aya göre değişmeden % 8.5 düzeyinde seyretmiştir. (EBİR, Ocak 2003). İşsizlik oranı Aralık 2002 de 8.5 düzeyinde seyretmiştir. (EBİR, Ocak 2003).

Euro Bölgesi işsizlik oranının 2003'ün ilk çeyreğinde % 8.7 düzeyine yükselmiştir. (EBİR, Haziran 2003). İşsizlik oranı, Nisan ayında 8.8 düzeyinde gerçekleşmiştir. Mayıs ayında % 8,8 olarak gerçekleşerek, bir önceki aya göre değişmeden kalmıştır. (EBİR, Temmuz 2003). 2003 yılı işsizlik oranında, Mart ayından itibaren süren durağanlık, görünümünü devam ettirmiştir. (EBİR, Kasım 2003).

2000-2003 yılları arasında yıl sonu itibarıyla Euro Bölgesinde gerçekleşen işsizlik oranları Grafik 3.2'de gösterilmektedir.

Grafik: 3.2: 2000-2003 Yılları Arasında Euro Bölgesi İşsizlik Oranları (Yüzde Olarak)

Kaynak: 2000-2003 Yılları Arası Euro Bölgesi İzleme Raporlarından derlenmiştir, www.tcmb.gov.tr 10.04.2004

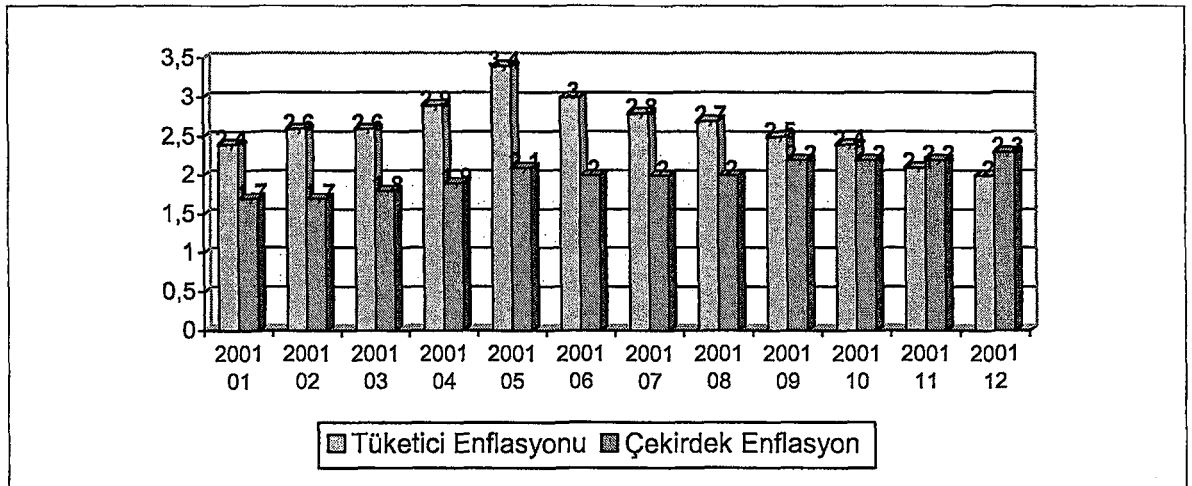
3.2.1.3. Enflasyon Oranı

Euro Bölgesi'nde, Uyumlaştırılmış Tüketici Fiyatları Endeksi (HICP) ile ölçülen enflasyon oranı, 1999 yılının ilk yarısında ortalama olarak %1,1 seviyelerinde gerçekleşmiştir. 1999'un ikinci yarısından itibaren, HICP bazında hesaplanmış olan Euro Bölgesi enflasyonu artmaya başlamış ve 1999 Aralık ayında % 1.7 seviyesine yükselmiştir. (EBİR, 15 Ocak-15 Şubat 2000).

2000 yılında Euro Bölgesi enflasyon oranı HICP, yükselmeye devam etmiştir. Şubat ayında % 2 olarak gerçekleşen oran, Ocak ayında % 1.9 olarak gerçekleşmişti. Eurostat, Euro Bölgesi enflasyon oranının Mart ayında % 2.1 düzeyine çıktığını bildirmiştir. Bu suretle, Euronun kaydi para olarak kullanılmaya başlandığı 1 Ocak 1999 tarihinden bu yana, ilk kez ECB'nin enflasyon hedefi olarak saptanan % 2 tavanının üzerine çıkmıştır. Mart ayından itibaren Euro Bölgesi enflasyon oranı HICP, 2000 yılı genelinde yükselmeye devam etmiştir.

2001 yılında Euro Bölgesi'nde gerçekleşen enflasyon oranları Grafik 3.3'de gösterildiği oranlarda gerçekleşmiştir.

Grafik: 3.3: 2001 Yılı İtibarıyla Euro Bölgesi'nde Tüketici Enflasyonu ve Çekirdek Enflasyon (1996=100 Yıllık % Değişim)

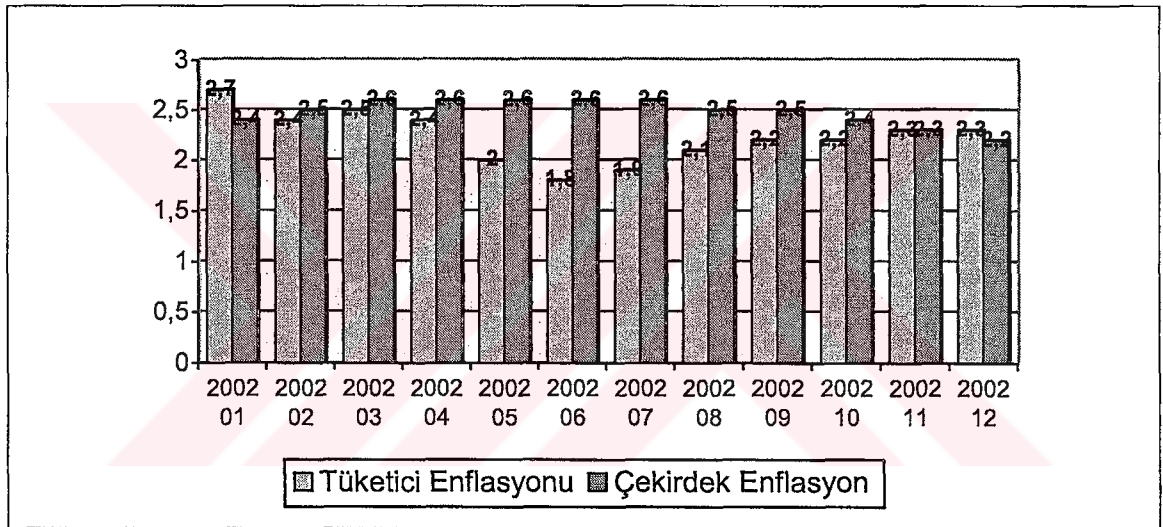

Kaynak: 2002 Yılı Euro Bölgesi İzleme Raporlarından derlenmiştir, www.tcmb.gov.tr
10.04.2004

Grafikten de anlaşılacağı 2001 yılı itibarıyla üzere Euro Bölgesinde meydana gelen tüketici enflasyonu hedef enflasyon oranı olan % 2 nin üzerinde gerçekleşmiştir. Bunun yanında çekirdek enflasyon oranı ise 2001'in Ağustos ayına kadar hedef enflasyon oranı olan % 2 altında ve % 2 oranında gerçekleşmiş iken, Temmuz ayından itibaren % 2'nin üstüne çıkmıştır.

2002 yılında Euro Bölgesi'nde gerçekleşen enflasyon oranları Grafik 3.4'te gösterilmektedir.

Grafik 3.4: 2002 Yılı İtibarıyla Euro Bölgesi'nde Tüketici Enflasyonu ve Çekirdek Enflasyon (1996=100 Yıllık % Değişim)

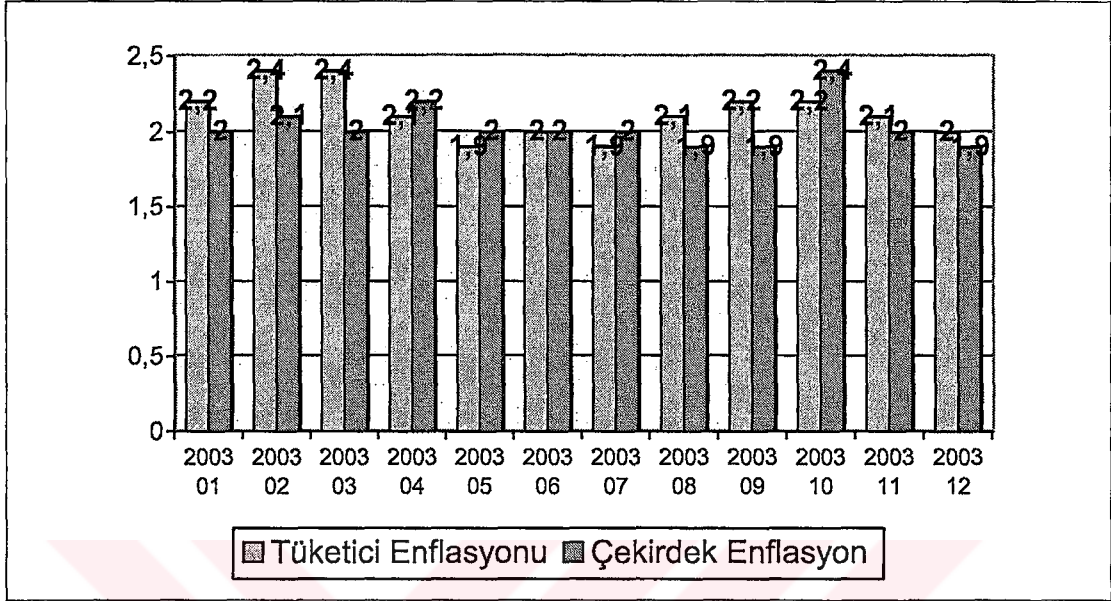

Kaynak: 2003 Yılı Euro Bölgesi İzleme Raporlarından derlenmiştir, www.tcmb.gov.tr
10.04.2004

Grafikten de anlaşılacağı 2002 yılı itibarıyla üzere Euro Bölgesi'nde meydana gelen tüketici enflasyonu genel olarak hedef enflasyon oranı olan % 2 nin üzerinde gerçekleşmiştir. Bunun yanında çekirdek enflasyon oranı hedef enflasyon oranı olan % 2 üzerinde seyretmiştir.

2003 yılında Euro Bölgesi'nde gerçekleşen enflasyon oranları Grafik 3.5'te gösterildiği oranlarda gerçekleşmiştir.

Grafik 3.5: 2003 Yılı İtibarıyla Euro Bölgesi'nde Tüketici Enflasyonu ve Çekirdek Enflasyon (1996=100 Yıllık % Değişim)

Kaynak: 2004 Yılı Euro Bölgesi İzleme Raporlarından derlenmiştir, www.tcmb.gov.tr
10.04.2004

2003 yılı itibarıyla üzere Euro Bölgesi'nde meydana gelen tüketici enflasyon oranları genel olarak hedef enflasyon oranı olan % 2'nin üzerinde gerçekleşmiştir. Bunun yanında 2003 yılında çekirdek enflasyon oranları ise, hedef enflasyon oranı olan % 2 civarında bir seyir izlemiştir.

3.2.1.4. Faiz Oranları İle İlgili Gelişmeler

ECB, 6 Mayıs 1999, 1 Temmuz 1999, 15 Temmuz 1999, 29 Ağustos 1999, 9 Eylül 1999, 23 Eylül 1999, 7 Ekim 1999 tarihlerinde yaptığı toplantılarda faiz oranlarını değiştirmemiştir., ECB, ana finansman işlemlerine (repo) uyguladığı faiz oranını % 2.5, marjinal borçlanma kolaylıklarına uyguladığı faiz oranını % 3.5 ve mevduat kolaylıklarına uyguladığı faiz oranını % 1.5'te sabit tuttuğunu açıklamıştır.

Avrupa Merkez Bankası yönetim konseyinin 4 Kasım 1999 tarihli toplantısında anahtar faiz oranlarının 50 bp yükseltilmesi kararlaştırılmıştır. ECB'nin

kararına göre; repo faiz oranı 10 Kasım 1999 tarihi itibarıyla uygulamaya girmek üzere % 2.50'den % 3'e, kredi faiz oranı 5 Kasım 1999 tarihi itibarıyla uygulamaya girmek üzere % 3.50'den % 4'e, mevduat faiz oranı ise yine 5 Kasım 1999 tarihi itibarıyla uygulamaya girmek üzere % 1.50'den % 2'ye, yükselmiştir. Bu kararın altında yatan temel faktörün, yaz başından beri M3 para arzı artış oranındaki yükselişten kaynaklanan Euro Bölgesi fiyat istikrarı üzerindeki tehdidin ortadan kaldırılması olduğu bildirilmektedir. (EBİR, 15 Ekim-15 Kasım 1999).

ECB Yürütme Kurulu, 18 Kasım 1999, 2 Aralık 1999, 15 Aralık 1999 ve 5 Ocak 2000 tarihlerinde yaptığı toplantılarda, faiz oranlarını değiştirmeyerek, sabit tuttuğunu açıklamıştır (EBİR, 15 Kasım-15 Aralık 1999). ECB Yürütme Kurulu, 3 Şubat 2000 tarihinde yaptığı toplantıda, faiz oranlarını % 0.25 yükselttiğini açıklamıştır. (EBİR, 15 Ocak-15 Şubat 2000).

ECB, 2 Mart 2000 tarihli toplantıda, faiz oranlarını değiştirmeyip sabit bıraktığını açıklamıştır. Ancak, ECB, 16 Mart 2000 tarihinde yaptığı toplantıda, faiz oranlarını % 0.25 yükselttiğini açıklamıştır. (EBİR, 15 Şubat-16 Mart 2000). ECB, 30 Mart ve 13 Nisan 2000 tarihlerinde gerçekleştirilen toplantılarda, 16 Mart 2000 tarihli toplantıda yükseltmiş olduğu faiz oranlarını değiştirmeyerek, sabit bıraktığını açıklamıştır. 27 Nisan 2000 tarihinde gerçekleştirilen toplantıda ise, ECB, faiz oranlarını % 0.25 yükselttiğini açıklamıştır. (EBİR, 16 Mart-27 Nisan 2000). ECB, 11 ve 25 Mayıs 2000 tarihli Yönetim Komitesi toplantılarında faiz oranlarını değiştirmeyerek, sabit bıraktığını açıklamıştır. (EBİR, 28 Nisan-31 Mayıs 2000).

ECB Yönetim Komitesinin 8 Haziran 2000 tarihli toplantısında anahtar faiz oranlarının 50 bp artırılması kararlaştırılmıştır. (EBİR, 1 Haziran-30 Haziran 2000). ECB, 6 ve 20 Temmuz 2000 tarihli Yönetim Komitesi toplantılarında faiz oranlarını değiştirmeyerek, sabit bıraktığını açıklamıştır. (EBİR, 1 Temmuz-31 Temmuz 2000). 31 Ağustos 2000 tarihli Yönetim Komitesi toplantısında ise faiz oranlarını % 0.25 artırdığını bildirmiştir. (EBİR, 1 Ağustos-31 Ağustos 2000).

ECB, 14 Eylül 2000 tarihli Yönetim Komitesi toplantısında faiz oranlarını değiştirmeyerek, sabit bıraktığını açıklamıştır. (EBİR, 1 Eylül-30 Eylül 2000). ECB, 5 Ekim 2000 tarihli Yönetim Komitesi toplantısında faiz oranlarını % 0.25 yükselttiğini

açıklamıştır. (EBİR, 1 Ekim-31 Ekim 2000). ECB, 19 Ekim 2000, 2, 16, 30 Kasım 2000 ve 14 Aralık 2000 tarihlerinde yaptığı Yönetim Komitesi toplantılarında ise, faiz oranlarını sabit bıraktığını bildirmiştir.

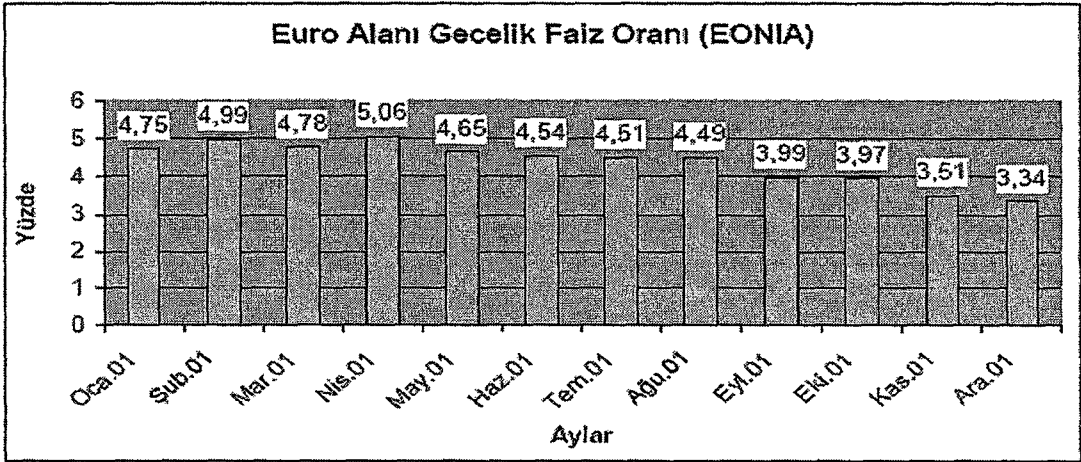
1, 15 ve 29 Mart 2001 tarihli ECB Yönetim Kurulu toplantılarında faiz oranları değiştirilmeyerek aynı bırakılmıştır. Buna göre temel finansman işlemleri faiz oranı % 4.75, kredi işlemleri faiz oranı % 5.75 ve mevduat faiz oranı % 3.75 düzeyinde kalmıştır.

ECB Yönetim Konseyinin en son olarak 26 Nisan 2001 tarihinde yapılan toplantısında, Euro Bölgesi'nde uygulanan anahtar faiz oranlarının değiştirilmemesi kararlaştırılmıştır. (EBİR, Nisan 2001). ECB Yönetim Konseyi, 10 Mayıs 2001'de yaptığı toplantıda, refinansman oranını 0.25 puan düşürerek % 4.50 olarak belirlemiştir. Böylelikle, marjinal kredi imkanları için uygulanan faiz oranı % 5.50'ye gerilerken, mevduat imkanları için uygulanan oran 3.50 düzeyinde gerçekleşmiştir. Haziran ve Temmuz aylarında söz konusu faiz oranlarında bir değişikliğe gidilmemiştir. (EBİR, Mayıs-Temmuz 2001).

ECB Yönetim Konseyi, 30 Ağustos 2001 tarihinde yaptığı toplantıda refinansman oranını 0.25 puan düşürerek % 4.25 düzeyine çekmiştir. 11 Eylül 2001 tarihinde ABD'de yaşanan terörist saldırının ardından 17 Eylül 2001'de toplanan ECB Yönetim Konseyi, anahtar faiz oranlarını 0.50 puan aşağı çekmiştir. Böylece, refinansman oranı % 3,75, marjinal kredi imkanı % 4,75 ve marjinal mevduat imkanı % 2,75 olarak gerçekleşmiştir. (EBİR, Eylül 2001).

ECB Yönetim Konseyi'nin 8 Kasım 2001 tarihlerinde yaptığı toplantı sonucunda anahtar faiz oranlarının 0.5 puan düşürülmesi kararlaştırılmıştır. Böylece refinansman oranı % 3.25, marjinal kredi imkanı % 4,25 ve mevduat imkanı % 2,25 olarak gerçekleşmiştir. ECB Yönetim Konseyi'nin 6 Aralık 2001 tarihinde yaptığı toplantı sonucunda anahtar faiz oranlarının değiştirilmemesini kararlaştırmıştır. (EBİR, Aralık 2001).

2001 yılında Euro Alanı'nda gerçekleşen gecelik faiz oranları Grafik 3.6'da gösterilmektedir.

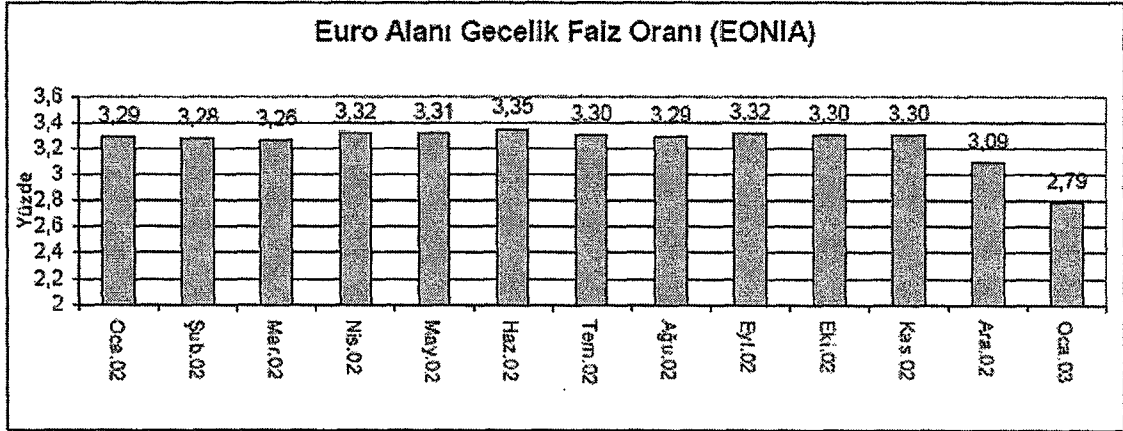
Grafik 3.6: 2001 Yılı İtibarıyla Euro Alanı'nda Gerçekleşen Gecelik Faiz Oranları

Kaynak: Euro Bölgesi İzleme Raporu, Ocak 2002, http://www.tcmb.gov.tr/yeni/banka/emu/euroizleme01_02.pdf 10.04.2004

ECB Yönetim Konseyi'nin 3 Ocak 2002, 7 Şubat 2002, 7 Mart 2002, 4 Nisan 2002, 2 Mayıs 2002, 6 Haziran 2002, 4 Temmuz 2002, 1 Ağustos 2002, 12 Eylül 2002, 10 Ekim 2002, 7 Kasım 2002 tarihlerinde yaptığı toplantılarda anahtar faiz oranlarının mevcut ekonomik gelişmelere uygun olduğu belirtilerek, söz konusu oranlarda herhangi bir değişiklik yapılmamıştır. ECB Yönetim Konseyi'nin 5 Aralık 2002 tarihinde yaptığı toplantıda anahtar faiz oranlarında 0.5 puanlık bir indirime gidilmiştir. (EBİR, Aralık 2002).

2002 yılında Euro Alanı'nda gerçekleşen gecelik faiz oranları Grafik 3.7'de gösterilmektedir.

Grafik 3.7: 2002 Yılı İtibarıyla Euro Alanı'nda Gerçekleşen Gecelik Faiz Oranları

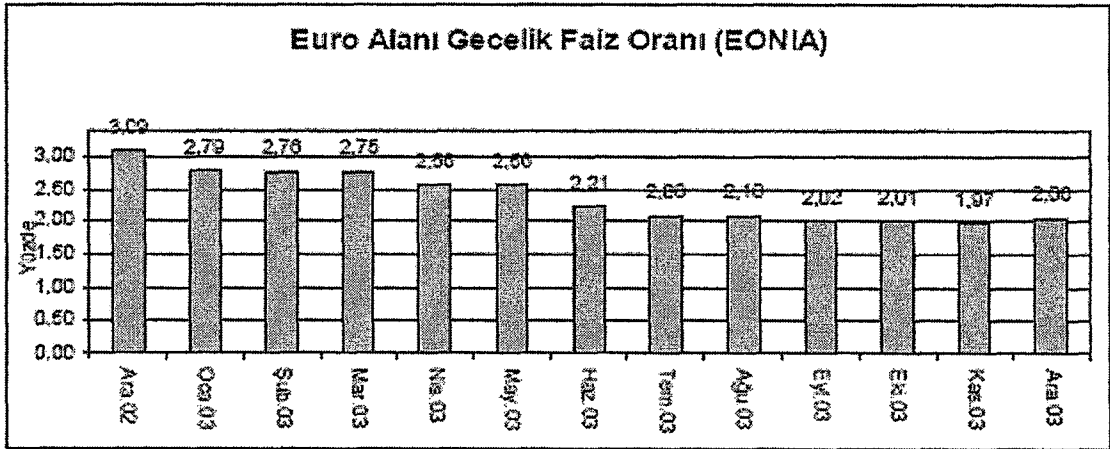
Kaynak: Euro Bölgesi İzleme Raporu, Ocak 2002, http://www.tcmb.gov.tr/yeni/banka/emu/euroizleme01_03.pdf 10.04.2004

ECB Yönetim Konseyi'nin 9 Ocak 2003, 6 Şubat 2003 tarihlerinde yaptığı toplantılarda anahtar faiz oranlarında herhangi bir değişikliğe gidilmemiştir. 6 Mart 2003 tarihinde yapılan toplantıda 0.25 puanlık indirimle gidilirken, 3 Nisan 2003, 8 Mayıs 2003 tarihlerinde yapılan toplantılarda herhangi bir değişiklik yapılmamıştır.

ECB Yönetim Konseyi'nin 5 Haziran 2003 tarihli toplantısında anahtar faiz oranlarında 0.5 puanlık indirimle gidilmiştir. Böylelikle söz konusu oranlar, refinansman için % 2.0, marjinal kredi imkanı için % 3.0 ve depo imkanı için % 1.0 olarak gerçekleşmiştir. (EBİR, Haziran 2003). ECB Yönetim Konseyi'nin 10 Temmuz 2003, 31 Temmuz 2003, 4 Eylül 2003, 2 Ekim 2003, 6 Kasım 2003, 4 Aralık 2003 tarihlerinde yapılan toplantılarda anahtar faiz oranlarında herhangi bir değişikliğe gidilmemiştir.

2003 yılında Euro Alanı'nda gerçekleşen gecelik faiz oranları Grafik 3.8'de gösterilmektedir.

Grafik 3.8: 2003 Yılı İtibarıyla Euro Alanı'nda Gerçekleşen Gecelik Faiz Oranları

Kaynak: Euro Bölgesi İzleme Raporu, Ocak 2002, http://www.tcmb.gov.tr/yeni/banka/emu/euroizleme01_04.pdf 10.04.2004

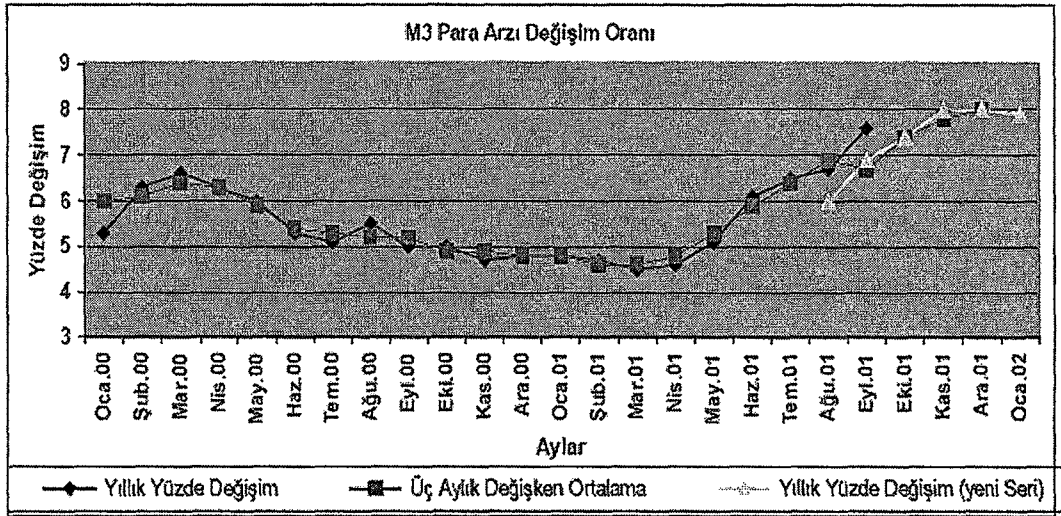
3.2.1.5. Parasal Gelişmeler

Euro Bölgesi'nde yıllık geniş para arzı (M3) büyümesi, 1999 yılının ilk üç ayında % 5.9 düzeyinde gerçekleşmiştir. (EBİR, 1 Haziran-30 Haziran 2000). Bu oran ECB tarafından açıklanmış olan % 4.5'lik referans oranının oldukça üstünde bulunmaktadır. (EBİR, 15 Eylül-15 Ekim 1999). 1999 yılının ilk üç ayında meydana gelen M3 para arzı artış oranı, 1999 yılının genelinde yükselme trendi içine girmiştir.

M3'ün % 4.5'lik referans değerden kronik sapması ve kredilerin giderek artması, likidite durumunun genişlemesini göstermektedir ve fiyat istikrarının bozulmasında rol oynayan önemli faktörlerdir. (EBİR, 15 Ocak-15 Şubat 2000)

2000-2001 yıllarında Euro Bölgesi'nde gerçekleşen M3 para arzı değişim oranları Grafik 3.9'da gösterilmektedir.

Grafik 3.9: 2000 - 2001 Yılları İtibarıyla Euro Bölgesi'nde M3 Para Arzı Değişim Oranları

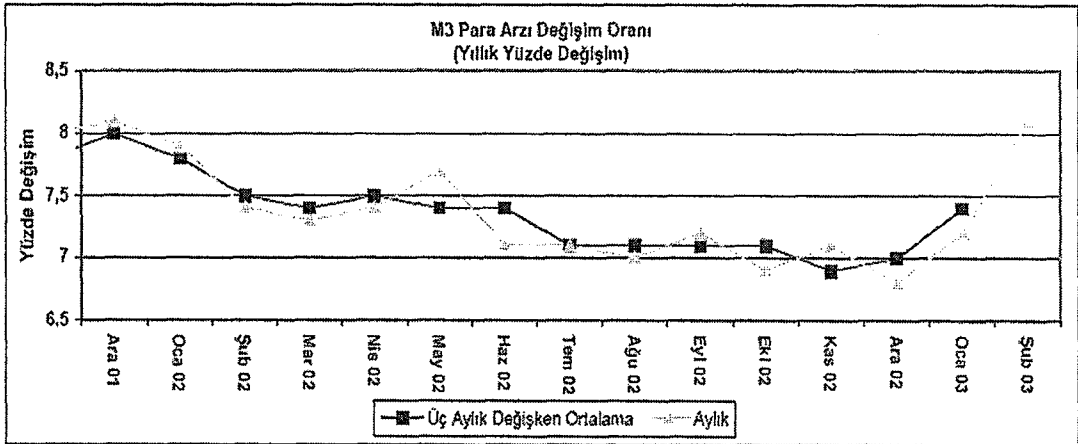
Kaynak: Euro Bölgesi İzleme Raporu, Şubat 2002, http://www.tcmb.gov.tr/yeni/banka/emu/euroizleme02_02.pdf 10.04.2004

Ocak, Şubat ve Mart 2000'de M3 oranında bir artış olduğu görülmektedir. Mart ayından sonra Temmuz 2000'e kadar düşüş eğilime giren M3, Ağustos ayında tekrar artış göstermiş ve bu aydan sonra 2001 yılına kadar düşüş eğilimi içine girmiştir.

2001 yılında Euro Bölgesi'nde gerçekleşen yıllık geniş para arzı (M3) yıllık artış hızı aşağıdaki grafikte ifade edildiği oranlarda gerçekleşmiştir. M3 para arzı Ocak, Şubat ve Mart aylarında yavaş bir şekilde düşme gösterirken, nisan ayından itibaren hızlı bir yükselişe geçmiştir. M3 para arzında son dönemde yaşanan hızlı artış, yaşanan yoğun belirsizlik ortamında piyasa aktörlerinin uzun dönemli yatırımlardan çok kısa vadeli portföyleri tercih etmelerinden kaynaklanmaktadır. (EBİR, Aralık 2001).

2002 yılında Euro Bölgesi'nde gerçekleşen yıllık geniş para arzı (M3) yıllık artış hızı Grafik 3.10'da gösterilen oranlarda gerçekleşmiştir.

Grafik 3.10: 2002 Yılı İtibarıyla Euro Bölgesi'nde M3 Para Arzı Değişim Oranları

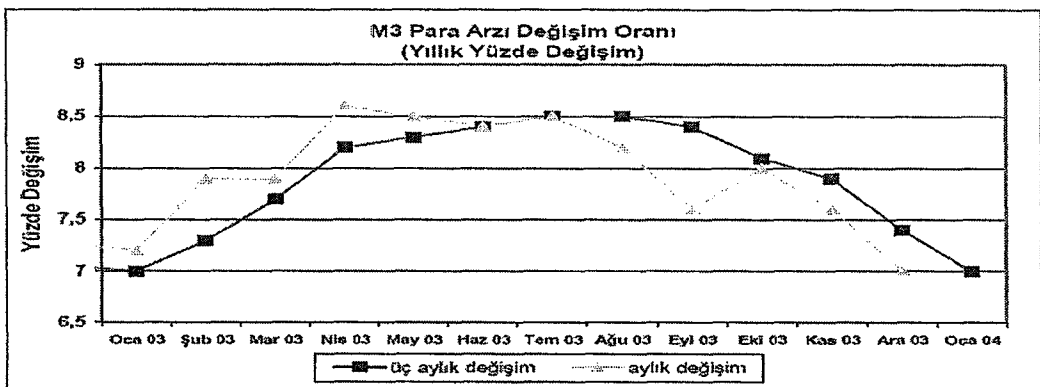

Kaynak: Euro Bölgesi İzleme Raporu, Şubat-Nisan 2003, http://www.tcmb.gov.tr/yeni/banka/emu/euroizleme02-04_03.pdf 10.04.2004

2001 yılının Nisan Ayından itibaren hızlı bir yükselişe geçen M3 para arzı, 2002 yılının Ocak ayından itibaren düşme eğilimine girmiştir. Euro Bölgesi M3 para arzı ECB tarafından ilan edilen % 4.5'lik referans oranının çok üzerinde yer almaktadır. (EBİR, Ekim 2003).

2003 yılında Euro Bölgesi'nde gerçekleşen yıllık geniş para arzı (M3) yıllık artış hızı Grafik 3.11'de gösterilen oranlarda gerçekleşmiştir

Grafik 3.11: 2003 Yılı İtibarıyla Euro Bölgesi'nde M3 Para Arzı Değişim Oranları

Kaynak: Euro Bölgesi İzleme Raporu, Mart 2004, http://www.tcmb.gov.tr/yeni/banka/emu/euroizleme03_04.pdf 10.04.2004

2003 yılında M3 para arzı, Ocak-Ağustos ayları arasında artmaya devam etmiştir. M3 para arzında son dönemde yaşanan hızlı artış, yaşanan yoğun belirsizlik ortamında piyasa aktörlerinin uzun dönemli yatırımlardan çok kısa vadeli portföyleri tercih etmelerinden kaynaklanmaktadır. (EBİR, Aralık 2001). Bununla birlikte M3, Eylül ayından itibaren ise düşme eğilime girmiştir. Fakat buna rağmen Euro Bölgesi M3 para arzı ECB tarafından ilan edilen % 4.5'lik referans oranının halen çok üzerinde yer almaktadır. (EBİR, Ekim 2003).

3.2.1.6. Ödemeler Dengesine İlişkin Gelişmeler

1999 yılının ilk on ayı göz önünde bulundurulduğunda, cari işlemler fazlası 38 milyar Euro olarak gerçekleşmiştir. Bir önceki yılın aynı dönemiyle mukayese edildiğinde, bu rakam 11.7 milyar Euro tutarında bir azalışı göstermektedir. Cari işlemlerdeki bu azalmanın, mal ticareti fazlasındaki düşmenin yanı sıra, gelirdeki ve hizmet ticaretindeki açıklardan da kaynaklandığı bildirilmektedir. (EBİR, 15 Aralık 1999-15 Ocak 2000). 1999 yılının Kasım ve Aralık aylarında cari işlemler fazlası düşmüştür. 1999 Aralık ayında mal ihracatı, bir önceki yılın aynı döneminde 64.3 milyar ECU olarak gerçekleşmişken, Aralık 1999'da 73.4 milyar Euro olmuştur. İthalat, Aralık 1998'de 54 milyar Euro olarak gerçekleşmişken, Aralık 1999'da 68.7 milyar Euro düzeyine çıkmıştır. (EBİR, 15 Şubat-16 Mart 2000).

2000 yılının ilk üç çeyreğinde Euro Bölgesi cari işlemleri 20.4 milyar Euro tutarında bir açık vermiştir. (EBİR, 1-30 Kasım 2000). 2000 yılının ilk yedi ayında mal ticareti fazlasında bir azalma söz konusu olmuştur. İthalat büyümesi 2000 yılının ilk yedi ayında mal ticareti fazlasında azalma kaydedilmesindeki itici güç olmuştur. (EBİR, 1 Eylül-30 Eylül 2000). 2000 yılının ilk on ayında ihracat değer itibarıyla bir yıl öncesinin aynı dönemine oranla % 20.4 yükselirken ithalat değerlerindeki artış ise % 26.6 olarak gerçekleşmiştir. 35.4 milyar Euro olan cari transfer açıkları da 39.5 milyar Euro'ya yükselmiştir. (EBİR, 1-31 Aralık 2000).

2001 yılında Euro Bölgesi 13.8 milyar Euro açık vermiştir. Bunun yanında, cari işlemler dengesi, 2002 yılında ise 62.0 milyar Euro fazla vermiştir. Bu artış büyük ölçüde, mal ithalatının 2002 yılı genelinde % 3.4 gerilemesine karşın, mal ihracatının %

2.4 artması sonucunda mal ticareti fazlasında yaşanan 56.9 milyar Euro'luk artıştan kaynaklanmaktadır. (EBİR, Şubat-Nisan 2003).

2003 yılında Euro Bölgesi'nin ödemeler dengesi ile ilgili gelişmeler ise Tablo 3.1'de açık bir şekilde ifade edilmektedir.

Tablo 3.1: 2003 Yılında Euro Bölgesi Ödemeler Dengesi

Kaynak: ECB aylık bülten					
ÖDEMELER DENGESİ	2003	2003	2003	2003	2003
Milyar euro	Q2	Q3	Q4	KASIM	ARALIK
CARI İŞLEMLER DENGESİ	2,5	12,1	12,5	2,1	2,5
MAL DENGESİ	26,9	34,4	26,9	7,5	8,2
İHRACAT	255,1	259,9	262,9	86,7	88,1
İTHALAT	228,2	225,5	236	79,1	79,8
HİZMET DENGESİ	2,0	3,8	6,3	1,7	1,7
GELİRLER DENGESİ	-11,8	-9,8	-9,9	-1,4	-4,1
CARI TRANSFERLER DENGESİ	-14,6	-16,4	-10,8	-5,8	-3,4
*SERMAYE HAREKETLERİ (net)	47,5	-82,9	-80,8	-1,4	-10,4
DOĞRUDAN YATIRIMLAR	5,4	-12,4	-12,4	0,9	-1,8
PORTFÖY YATIRIMLARI	42,2	-70,5	-68,4	15,8	-2,3

*Doğrudan Yatırımlar+Portföy Yatırımları

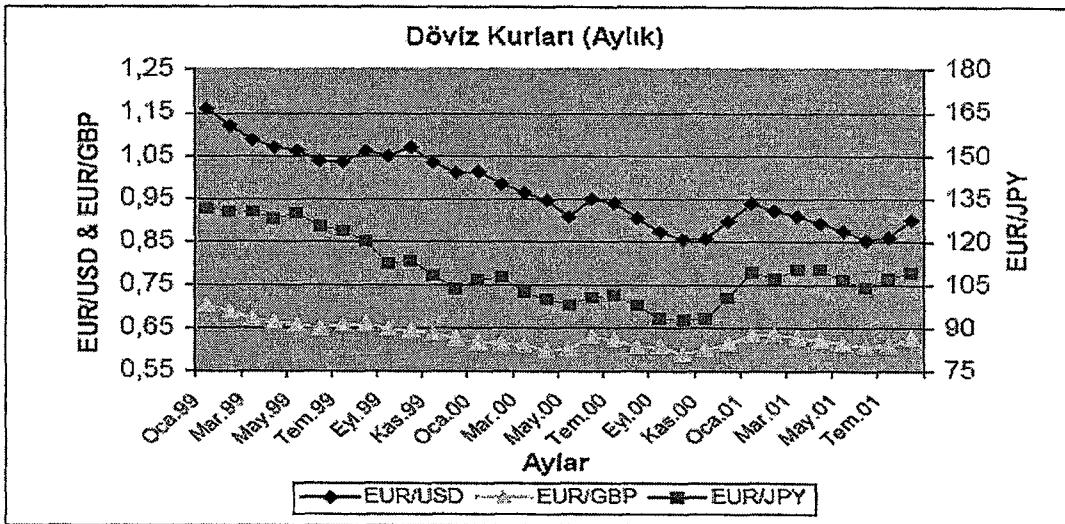
Kaynak: Euro Bölgesi İzleme Raporu, Mart 2004, http://www.tcmb.gov.tr/yeni/banka/emu/euroizleme03_04.pdf 10.04.2004

2003 yılında cari işlemler dengesi 12,5 milyar Euro bir fazla vermiştir. İhracat ve ithalat rakamlarına bakıldığında ise, hem ihracatta, hem de ithalatta artış görülmektedir.

3.2.1.7. Döviz Kuru İle İlgili Gelişmeler

Bir Dünya parası olarak ortaya çıkan Euro'nun 1999-2000 yıllarında, ABD Doları, Japon Yeni ve İngiliz Sterlini karşısındaki değerleri aylar itibarıyla Grafik 3.12'de ifade edilmektedir.

Grafik 3.12: 1999 - 2000 Yılları İtibarıyla Euro Bölgesi Döviz Kurları

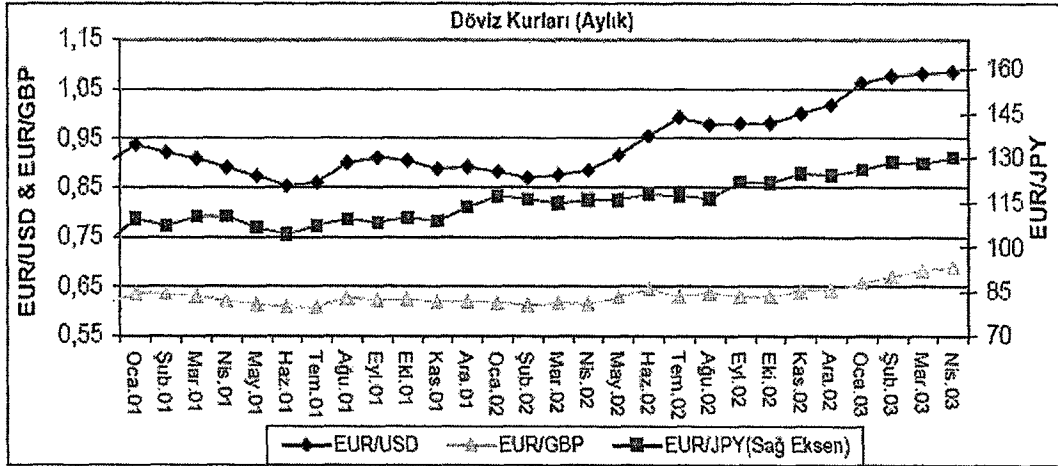
Kaynak: Euro Bölgesi İzleme Raporu, Ağustos 2001, http://www.tcmb.gov.tr/yeni/banka/emu/euroizleme08_01.pdf 10.04.2004

Grafikten anlaşıldığı üzere Euro diğer paralar karşısında 1999 yılından 2000 yılına kadar bazı aylarda değer kazanmış olmasına rağmen, genel olarak düşme eğilimi göstermiştir. Euro, 1999 yılını, USD karşısında başlangıç değerinin % 14, JPY karşısında ise % 22 altında kapatmıştır. (EBİR , 15 Aralık 1999-15 Ocak 2000).

Euro'nun 2000 yılında 1999 yılına oranla söz konusu paralar karşısında daha istikrarlı bir durum gösterdiği anlaşılmaktadır. Fakat buna rağmen Euro 2000 yılında da ABD Doları karşısında genel olarak değer kaybetmiştir. Japon yeni karşısında ise ADB Dolarına göre daha istikrarlı bir durum göstermesine karşılık ocak 2000'den aralık 2000'e kadar genel olarak değer kaybetmiştir. Euro İngiliz Sterlini karşısında ise yılına ilk yarısına kadar değer kaybetmiş ise de ikinci yarısında değer kazanmıştır.

Euro'nun 2001-2002 yıllarında, ABD Doları, Japon Yeni ve İngiliz Sterlini karşısındaki değerleri aylar itibarıyla Grafik 3.13'te ifade edilmektedir.

Grafik 3.13: 2001-2002 Yılları İtibarıyla Euro Bölgesi Döviz Kurları

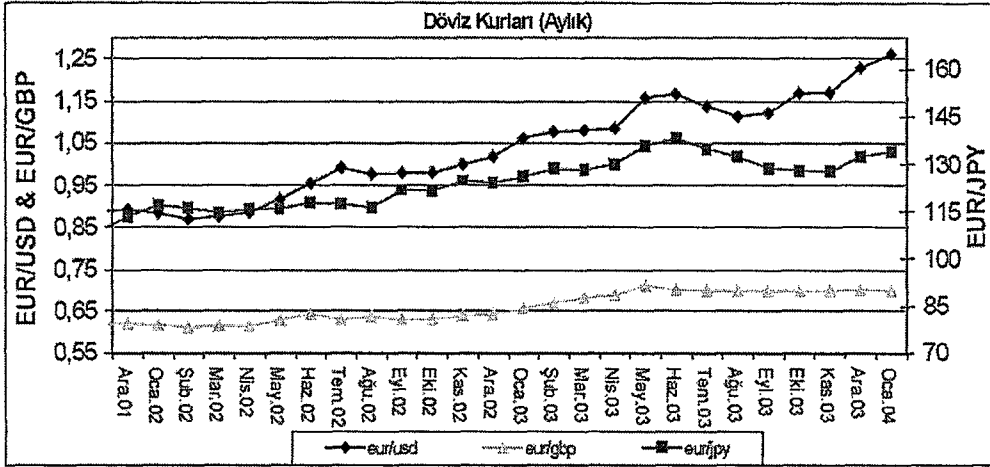
Kaynak: Euro Bölgesi İzleme Raporu, Mayıs 2003, http://www.tcmb.gov.tr/yeni/banka/emu/euroizleme05_03.pdf 10.04.2004

Euro 2001 yılında, ABD Doları karşısında Ocak ayından Haziran ayına kadar değer kaybetmiş, Haziran ayından Eylül ayına kadar kısmen değer kazanmış ve sonrasında yine değer kaybetmiştir. Euro yılın ilk yarısına oranla ikinci yarısında ABD Doları karşısında istikrarlı bir seyir izlemiştir. Euro Japon Yeni karşısında ABD Dolarına oranla daha istikrarlı bir seyir izlemiştir. İngiliz Sterlini karşısında ise Euro 2001 yılı itibarıyla dar bir bant içinde seyretmiş ve yılı hemen hemen başlangıç değeri ile aynı oranlarda kapatmıştır.

Euro, 2002 yılının başından itibaren 13 başlıca ticaret ortağının para birimleri karşısında % 20 ve Dolar karşısında da % 40'ın üzerinde değer kazanmıştır. (EBİR, Aralık 2003).

Euro'nun 2003 yılında, ABD Doları, Japon Yeni ve İngiliz Sterlini karşısındaki değerleri aylar itibarıyla Grafik 3.14'de ifade edilmektedir.

Grafik 3.14: 2003 Yılı İtibarıyla Euro Bölgesi Döviz Kurları

Kaynak: Euro Bölgesi İzleme Raporu, Şubat 2004, http://www.tcmb.gov.tr/yeni/banka/emu/euroizleme02_04.pdf 10.04.2004

Euro 2003 yılında da 2002 yılında olduğu gibi söz konusu paralar karşısında değer kazanmaya devam etmiştir. Euro diğer tüm paralar karşısında Haziran ayına kadar değer kazanmıştır. Eylül ayından itibaren ABD Doları karşısında, Kasım ayından itibaren Japon Yeni karşısında tekrar değer kazanmaya başlamıştır. İngiliz Sterlini karşısında ise dar bir bant içinde dalgalanmıştır. Euro 3 Aralık tarihinde, 2002 yılındaki ortalama seviyesinin % 14.7 üzerinde seyretmiştir. (EBİR, Aralık 2003).

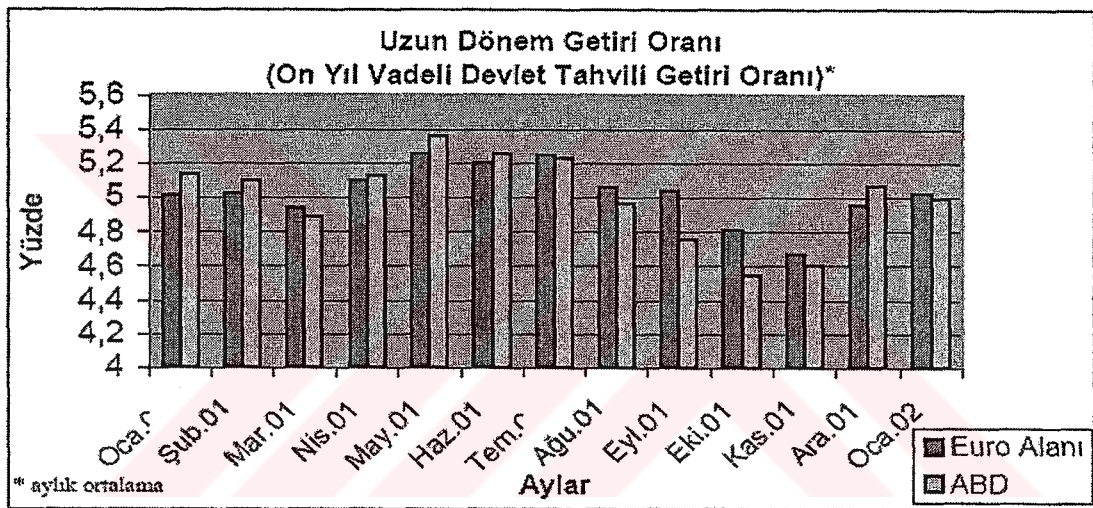
3.2.1.8. Borsa ve Tahvil Piyasaları İle İlgili Gelişmeler

Euro Bölgesi'nde ve ABD'de uzun dönemli getiriler, on yıllık devlet tahvilleri ile ölçülmektedir. Bu çerçevede 2000 yılı itibarıyla Euro Bölgesi'nde, Ocak sonu ve 1 Mart tarihleri arasında on yıl vadeli tahvil getirilerinin ortalama düzeyi 5 b.p. civarında azalma göstermiştir. (EBİR, 15 Şubat-16 Mart 2000). 2000 yılının Şubat ortası ve Mart sonu arasında gözlemlenen uzun dönem faiz oranlarındaki önemli düşüşleri takiben, Euro Bölgesi tahvil getirileri Nisan ayında yön değiştirmiştir. Mart sonu ve 10 Mayıs 2000 arasında Euro Bölgesi'nde 10 yıl vadeli tahvil getirilerinin ortalama düzeyi 15 bp civarında artarak, % 5.55 düzeyine çıkmıştır. (EBİR, 28 Nisan-31 Mayıs 2000). Mayıs 2000'de uzun vadeli faiz oranlarının düştüğü kısa sayılabilecek sürenin ardından, Euro Bölgesi uzun vadeli devlet tahvillerinin getirileri Haziran

2000'de ve Temmuz 2000 başında hiçbir değişiklik göstermemiştir. (EBİR, 1 Temmuz-31 Temmuz 2000). Ortalama Euro Bölgesi tahvil getirileri Haziran-Aralık 2000 döneminde % 5.35 ve % 5.55 arasında dalgalanma göstermiştir. Ancak, 13 Aralık tarihinde getiriler yaklaşık 30 bp azalarak % 5.1'e düşmüştür. (EBİR, 1-31 Aralık 2000).

2001 yılında Euro Bölgesi'nde ve ABD'de, on yıllık devlet tahvili ile ölçülen uzun dönemli getiriler, Grafik 3.15'de gösterilen oranlarda gerçekleşmiştir.

Grafik 3.15: 2001 Yılı İtibarıyla Euro Bölgesi Uzun Dönem Getiri Oranları

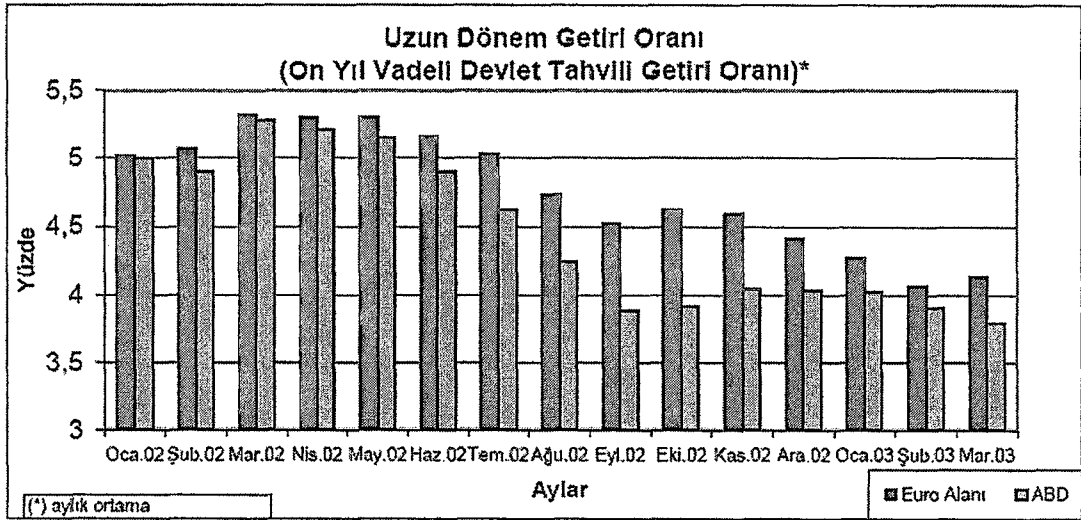

Kaynak: Euro Bölgesi İzleme Raporu, Ocak 2002, http://www.tcmb.gov.tr/yeni/banka/emu/euroizleme01_02.pdf 10.04.2004

2001 yılında hem Euro Bölgesi'nde, hem de ABD'de, uzun dönem getiri oranları, genellikle iniş ve çıkış göstermiştir. Euro Bölgesi uzun dönem getiri oranları, 2001 yılını, hemen hemen başlangıç değerlerinde kapatmıştır. Buna karşın ABD'nin uzun dönem getiri oranları ise, 2001 yılını başlangıç değerinin biraz üstünde kapatmıştır.

2002 yılında Euro Bölgesi'nde ve ABD'de, on yıllık devlet tahvili ile ölçülen uzun dönemli getiriler, Grafik 3.16'da gösterildiği oranlarda gerçekleşmiştir.

Grafik 3.16: 2002 Yılı İtibarıyla Euro Bölgesi Uzun Dönem Getiri Oranları

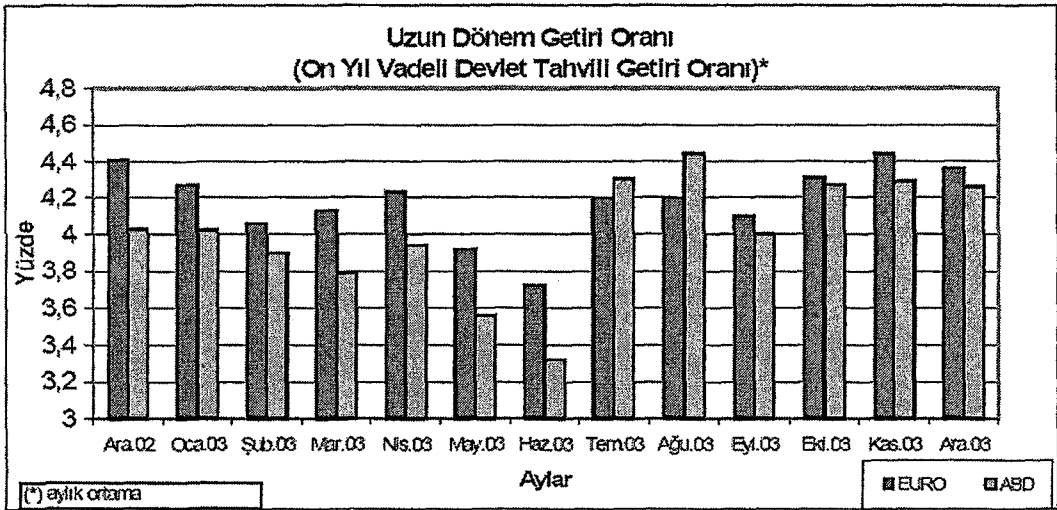

Kaynak: Euro Bölgesi İzleme Raporu, Mart 2003, http://www.tcmb.gov.tr/yeni/banka/emu/euroizleme02-04_03.pdf 10.04.2004

Hem Euro Bölgesi'nde, hem de ABD'de uzun dönem getiri oranları 2002 yılında genel olarak düşme eğilimindedir. Söz konusu bölgelerin uzun dönem getiri oranları 2002 yılını, başlangıç değerinin çok altında kapatmıştır. 2002 yılı genel olarak değerlendirildiğinde Euro Bölgesi'nin uzun dönem getiri oranı, ABD'nin uzun dönem getiri oranından daha fazladır.

2003 yılında Euro Bölgesi'nde ve ABD'de, on yıllık devlet tahvili ile ölçülen uzun dönemli getiriler, Grafik 3.17'de gösterildiği oranlarda gerçekleşmiştir.

Grafik 3.17: 2003 Yılı İtibarıyla Euro Bölgesi Uzun Dönem Getiri Oranları

Kaynak: Euro Bölgesi İzleme Raporu, Ocak 2004, http://www.tcmb.gov.tr/yeni/banka/emu/euroizleme01_04.pdf 10.04.2004

Hem Euro Bölgesi'nde, hem de ABD'de uzun dönem getiri oranları 2003 yılını, yıl içinde bazı aylarda düşme gösterse de başlangıç değerinin üzerinde kapatmıştır. 2003 yılının Temmuz ve Ağustos aylarında ABD'nin uzun dönem getiri oranı, Euro Bölgesi'nin üstüne çıkmıştır. 2003 yılı genel olarak değerlendirildiğinde Euro Bölgesi'nin uzun dönem getiri oranı, ABD'nin uzun dönem getiri oranından daha fazladır.

Hisse senedi piyasalarına bakıldığında, 2000 yılında Euro Bölgesi'nde hisse senedi fiyatları, Dow Jones Stoxx endeksine göre, Ocak sonu ve 1 Mart tarihleri arasında % 12 düzeyinin üzerinde değer kazanmıştır. (EBİR, 15 Şubat-16 Mart 2000). Euro Bölgesi hisse senedi fiyatları, Mart sonu ve 10 Mayıs arasında % 4'e yakın değer kaybetmiştir. (EBİR, 28 Nisan-31 Mayıs 2000). Nisan-Haziran ayları arasında, Euro Bölgesi borsa fiyatlarında % 1'lik bir düşüş meydana gelmiş, buna bağlı olarak Haziran ayının sonu itibarıyla, Euro Bölgesi borsa fiyatları, 1999 yılı sonuna göre % 4 oranında azalmıştır. (EBİR, 1 Haziran-30 Haziran 2000). Mayıs sonu ve 5 Temmuz tarihleri arasında, Dow Jones Euro Stoxx Endeksi hareketsiz kalmıştır. (EBİR, 1 Haziran-30 Haziran 2000). Euro Bölgesi hisse senedi fiyatları Temmuz sonu ve 13 Eylül 2000 tarihleri arasında, yaklaşık olarak % 1, Eylül sonu ve 31 Ekim arasında % 2 oranında

artmıştır. (EBİR, 1 Eylül-30 Eylül, 1-30 Kasım 2000). Euro Bölgesi hisse senedi fiyatları Ekim sonu-13 Aralık 2000 döneminde % 4 oranında değer kaybetmiştir. (EBİR, 1-31 Aralık 2000).

2001 yılında Euro Bölgesi'nde hisse senedi fiyatları, 31 Ocak-28 Şubat döneminde Dow Jones Euro Stoxx endeksi cinsinden % 9, Mart ve Nisan ayı başlarında % 2, Haziran ayında, % 5 oranında düşmüştür. (EBİR, Mart -Nisan -Mayıs-Temmuz 2001). 31 Temmuz-10 Ağustos 2001 tarihleri arasında Euro Stoxx Endeksi % 19 oranında bir düşüş göstermiştir. (EBİR, Eylül 2001). Ağustos sonu ile 10 Ekim 2001 tarihleri arasında Euro Stoxx Endeksi % 9 oranında gerilemiş, Eylül sonu ile 7 Kasım 2001 tarihleri arasında ise, % 10 oranında değer kazanmıştır. (EBİR, Kasım 2001) Ekim sonu ile 5 Aralık 2001 tarihleri arasında Euro Stoxx Endeksi % 10 değer kazanmıştır. (EBİR, Aralık 2001).

Euro Stoxx Endeksi, 2001 Aralık sonu ile 6 Şubat 2002 tarihleri arasında % 7 oranında değer kaybetmiştir. (EBİR, Şubat 2002). Euro Stoxx Endeksi, Ocak sonu ile 6 Mart 2002 tarihleri arasında % 2, Şubat sonu ile 3 Nisan 2002 tarihleri arasında % 4 oranında değer kazanmıştır. (EBİR, Mart-Nisan 2002). Euro Stoxx Endeksi, Mart sonu ile 30 Nisan 2002 tarihleri arasında % 5, Nisan sonu ile 5 Haziran 2002 tarihleri arasında % 8, Mayıs sonu ile 3 Temmuz 2002 tarihleri arasında % 14 oranında değer kaybetmiştir. (EBİR, Mayıs -Haziran -Temmuz 2002). Euro Bölgesi hisse senedi piyasası, Temmuz sonu 11 Eylül tarihleri arasında aynı seviyesinde kalmıştır. (EBİR, Ağustos 2002). Euro Stoxx Endeksi, Eylül sonu ile 6 Kasım tarihleri arasında % 15, Ekim sonu ile 4 Aralık tarihleri arasında % 3 oranında değer kazanmıştır. (EBİR, Ekim -Kasım 2002). Euro Stoxx Endeksi, Kasım sonu ile 15 Aralık tarihleri arasında % 7 oranında değer kaybetmiştir. (EBİR, Aralık 2002).

2003 yılında ise, Euro Stoxx Endeksi, Ocak ayında % 6, Şubat ayında % 7 oranında değer kaybetmiştir. Euro Stoxx Endeksi, Mart ayında ise % 1, Mart sonu ile 7 Mayıs 2003 arasında % 10 değer kazanmıştır. (EBİR, Şubat-Nisan Haziran 2003).

Euro Bölgesi Euro Stoxx Endeksi, Mayıs sonu ile 9 Haziran 2003 arasında % 16, Haziran sonu ile 30 Temmuz 2003 arasında % 3, Ağustos ayında % 6, oranında değer kazanmıştır. (EBİR, Temmuz-Ağustos-Eylül 2003). Euro Bölgesi Euro Stoxx

Endeksi, Ağustos sonu ile 1 Ekim arasında % 4 değer kaybetmiştir. (EBİR, Ekim 2003). Endeks, Eylül sonu ile 5 Kasım arasında % 9 oranında değer kazanmış, Ekim sonu ile 3 Aralık tarihleri arasında ise , % 4 oranında değer kaybetmiştir. (EBİR, Kasım-Aralık 2003).

DEĞERLENDİRME ve SONUÇ

Avrupa Birliği'nin ortak para birimi olan Euro 1 Ocak 1999 tarihinde kaydi para olarak, 1 Ocak 2002 tarihinde ise fiilen yürürlüğe girmiştir. Böylece, 1957 Roma Antlaşması ile başlayan ve 1993'te Maastricht Antlaşması ile de son aşamasına gelinen süreç tamamlanmıştır. Avrupa Birliği, 21. Yüzyıla yeni bir oluşum ile girmiştir.

Euro'ya geçilmesi, para piyasaları, makro ekonomik dengeler ve bankacılık sektöründe önemli değişikliklere yol açacaktır. Euro, AB'de bütün finansal piyasaların yeniden şekillenmesine neden olacak ve kur dalgalanmalarını ve döviz kuru belirsizliklerinden kaynaklanan risk ortamını ortadan kaldıracaktır. Kur riskinin ortadan kalkması, yatırım ve ticareti artıracak, güvenli ve her şeyden önemlisi istikrarlı bir ortamın oluşmasına olanak tanıyacaktır. Tek para uygulamasına geçilmesi ile birlikte, daha önceden farklı para birimlerinin kullanılıyor olmasından ve yapılan işlemlerde para birimlerinin birbirleri ile değişimi sonucu meydana gelen işlem maliyetleri ortadan kalkacaktır. Döviz işlemlerinin ortadan kalkması üye ülkeler arasındaki ticarete işlem maliyetlerinin önemli ölçüde azalmasına neden olacaktır. Döviz kurları arasındaki dönüşümden kaynaklanan maliyetlerin ortadan kalkması belirli bir ölçüde kaynak tasarrufuna da neden olacaktır. Bu kaynak tasarrufu üye ülkeler arasındaki ticaretin artmasına ve yatırımların canlanmasına neden olacaktır. Euro'ya geçilmesi ile birlikte, üretim faktörlerinin verimliliğinde bir artış söz konusu olacak ve buna bağlı olarak da, hem Avrupalı hem de diğer yatırımcıların gözünde Euro Bölgesi'nin cazibesi artacaktır.

Tek para Euro'ya geçilmesi ile birlikte mal ve hizmet fiyatlarında şeffaflaşma söz konusu olacaktır. Bu durum, açık olarak fiyat karşılaştırması yapabilme imkanı sağlayacaktır. Buna bağlı olarak; hem toptan hem de perakende rekabetin artması söz konusu olacaktır. Ayrıca durum, firma bazında yeniden yapılanmaya gitme ve başka firmalarla birleşme gibi oluşumlara neden olabilecektir. Artan rekabet ortamından bankacılık sektörü de etkilenecektir. Artan rekabet, bankacılık hizmetlerinin daha ucuza ve daha kaliteli verilmesine neden olacaktır. Bu durumdan en büyük faydayı doğal olarak tüketiciler elde edeceklerdir. Bu gelişmeler, Avrupa Birliği genelinde daha etkin bir kaynak dağılımına yol açacak, daha üretken ve daha rekabetçi bir ortamın sağlanmasına zemin hazırlayacaktır.

Euro'nun kullanılmaya başlanması ile birlikte, hisse senedi fiyatlarının şeffaflaşması ve bazı sermaye piyasası reformlarının gerçekleştirilmesi Avrupa sermaye piyasalarının gelişmesine neden olacaktır. Avrupa sermaye piyasalarının gelişmesi ile birlikte piyasanın derinliği ve bütünlüğü de artmış olacaktır. Tüm bu olumlu gelişmeler beraberinde ekonomik büyümeyi de getirecektir.

Yukarıda değinilen olumlu etkilerinin yanında Euro'nun bir takım olumsuz etkileri de söz konusu olacaktır. Avrupa Birliği'nde tek para uygulamasına geçilmesi ile birlikte, para birliğine üye olan ülkeler para ve döviz kuru politikalarını uygulama yetkisini Avrupa Merkez Bankası'na devretmişlerdir. Ülkelerin ulusal egemenlik sembolü olan para basımı hakkı ve bağımsız para politikası izleme olanakları ortadan kalmıştır. Dolayısıyla para birliği içinde tek bir para politikasının uygulanması söz konusudur. Herhangi bir reel şok yaşanması halinde, para birliği öncesinde kur değişiklikleri yapılması suretiyle ortadan kaldırılabilen dengesizlik durumu, para birliğine geçilmesi ile birlikte bu politikanın uygulanma şansının olmaması nedeniyle ortadan kalkmayabilecek ve sürekli bir dengesizlik durumuna yol açabilecektir.

Euro'ya geçilmesi, ticari bankacılık kesiminin döviz alım satımından elde etmiş olduğu arbitraj gelirini ortadan kaldırdığı gibi, senyoraj (emisyon kazançları) kayıplarına da neden olacaktır. Euro'nun tüm bunların yanında, firmaların karlarının düşmesi, bölgeler arasındaki dengesizliklerin daha da belirginleşmesi, kısa dönemde çözümlenemeyecek işsizlik gibi olumsuz etkileri de mevcuttur.

Euro'nun yürürlüğe girmesinden itibaren Euro Bölgesi'ndeki ekonomik gelişmelere bakıldığında; Euro Bölgesi'nin büyüme oranları 2000-2003 yılları arasında düşüş trendi içine girmiştir. Bu büyüme oranlarındaki düşme her ne kadar Euro Bölgesi için olumsuz görülse de, aslında durum bundan farklıdır. Büyüme oranlarındaki bu düşüşün nedeni, son birkaç sene içinde dünya ekonomisinde baş gösteren ekonomik durgunluktan kaynaklanmaktadır. Ayrıca, Euro Bölgesi ülkeleri, büyüme açısından belirli standartlara ulaşmış olan ülkelerdir.

Para birliğinin temel hedefi fiyat istikrarının sağlanmasıdır. Euro'nun fiyat istikrarını sağlayabileceği öngörülmektedir. Nitekim, 1999-2003 yılları arasında Euro Bölgesi'nde gerçekleşmiş olan enflasyon oranları bu durumu destekler niteliktedir. Her

ne kadar söz konusu yıllar arasında Euro Bölgesinin enflasyon oranında bir artış görülmüş ise de, gerçekleşen enflasyon oranları referans enflasyon oranı olan % 2'nin çok üstüne çıkmamıştır. Ayrıca enflasyon oranında gerçekleşen bu artışın en büyük nedeni, petrol fiyatlarının ve enerji fiyatlarının artmış olmasıdır.

Euro bölgesindeki işsizlik oranı ise hala bir sorun olarak devam etmektedir. Fakat Euro'nun yürürlüğe giriş tarihi olan 1999 yılından 2002 yılı ortalarına kadar işsizlik oranlarında bir düşme gerçekleşmiş, 2002 yılının ortalarından itibaren tekrar yükselişe geçmiştir. AB genelinde halen yüksek seviyelerde olan işsizlik oranı maliye politikalarına gelen kısıtlar nedeniyle orta vadede devam edeceği beklenmektedir. Gerekli yapısal reformların yapılması halinde ise uzun dönemde işsizliğin düşeceği beklenmektedir.

Euro'nun yürürlüğe girdiği tarihten itibaren diğer paralar karşısındaki durumuna bakıldığında; Euro'nun para piyasalarındaki ilk işlem gününde Dolar ve Yen karşısında Değer kazandığı görülmektedir. Dolar karşısında yaklaşık olarak % 2 Yen karşısında % 1,2 oranında değer kazanmıştır. Euro 1999 yılından 2001 yılı ortalarına kadar Dolar ve Yen karşısında değer kaybetmiş, 2001 yılının ortalarından 2003 yılı sonuna kadar ise değer kazanmıştır. Bu durum göstermektedir ki, Euro Dolara alternatif bir rezerv para haline gelecek ve dolardan sonra en güçlü ikinci para olacaktır.

Sonuç olarak, gerçekleşmesi beklenen ve gerçekleşen gelişmeler dikkate alındığında Euro'nun, Avrupa Birliği ekonomisi üzerindeki olumlu etkileri olumsuz etkilerinden daha fazla olacaktır. Euro'nun yürürlüğe girmesi ile birlikte, Avrupa Birliği, rekabet gücü daha fazla, daha istikrarlı ve daha güçlü bir birlik haline gelebilecektir.

KAYNAKÇA

Kitaplar

AKGÖNÜL Hüseyin, **Euro ve Türkiye Ekonomisi**, Afyon Kocatepe Üniversitesi Yayınları, Yayın No: 31, Afyon, 2002.

AKTAN Okan H., **Para Birlikleri Kuramı ve Avrupa Para Sistemi**, Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Yayınları, Yayın No: 4, Ankara, 1983.

AKTAR Cengiz, **Avrupa Birliği'nin Genişleme Süreci**, İletişim Yayınları, 1. Baskı, İstanbul, 2002.

ARISOY Ebru, **Ekonomik ve Parasal Birlik Sürecinde Tek Para Euro'ya Geçiş**, DTM Ekonomik Araştırmalar ve Değerlendirme Genel Müdürlüğü, Ankara, 1999.

ATA Defne – SİLAHŞÖR Hakan, **Parasal Birlik, Avrupa Para Birliği ve Türkiye**, Hazine Müsteşarlığı ekonomik Araştırmalar Genel Müdürlüğü, Ankara, 1999.

BALKIR Canan – DEMİRCİ Muzaffer, **Uluslararası Ekonomik Bütünleşme ve Avrupa Topluluğu**, Filiz Kitabevi, 2. Baskı, İstanbul, 1989.

BİLİCİ Nurettin, **Avrupa Birliği Mali Yardımları ve Türkiye**, Akçağ Yayınları, 1. Baskı Yayın No: 204, Ankara, 1997.

BİRİNCİ Yüksel, **Euro'nun Uluslararası Finansal Piyasalar ve Türkiye Ekonomisi Üzerindeki Etkileri**, Alfa Basım Yayım, İstanbul, 2001.

CANBOLAT İbrahim S., **Uluslararası Sistem Avrupa Birliği**, Alfa Basım Yayım, 2. Baskı, Yayın No: 460, İstanbul, 1998.

CRAWFORD M., **One Money for Europe**, Macmillian Pres Ltd. London, 1996.

ÇİMEN Ahmet, **Gümrük Birliği ve Avrupa Topluluğu, Türkiye İlişkileri**, Uludağ Üniversitesi Güçlendirme Vakfı Yayınları, Bursa, 1996.

ÇOLAK Ömer Faruk, Finansal Piyasalar ve Para Politikası, Gazi Kitabevi, 2. Baskı, Ankara, 1998.

DEDEOĞLU Beril, Adım Adım Avrupa Birliği, Çınar Yayınları, 1995.

Devlet Planlama Teşkilatı (DPT), **Avrupa Para Sistemi'nin Kuruluşu ve İşleyişi ve Sistem Karşısında Türkiye'nin Durumu**, DPT Yayını, Yayın No: 1952, Ankara, 1984.

Dış Ticaret Müsteşarlığı (DTM), **Avrupa Birliği ve Türkiye**, Avrupa Birliği Genel Müdürlüğü Yayını, 4. Baskı, Ankara, 1999.

Dış Ticaret Müsteşarlığı (DTM), **Avrupa Birliği ve Türkiye**, Avrupa Birliği Genel Müdürlüğü Yayınları, 5. Baskı, Ankara, 2002.

Dış Ticaret Müsteşarlığı (DTM), **Avrupa Merkez Bankası ve Ortak Para Politikası**, Ekonomik Araştırmalar Genel Müdürlüğü, Ankara, 2002.

Dış Ticaret Müsteşarlığı (DTM), **Avrupa Para Sistemi ve Son Gelişmeler**, Ekonomik Araştırmalar Genel Müdürlüğü, Sayı: 6, Ankara, 1996.

DURA Cihan - ATİK Hayriye, Avrupa Birliği, Gümrük Birliği ve Türkiye, Nobel Yayın Dağıtım, 2. Baskı, Ankara, 2003.

ERBİL Bahattin, Euro ve Türkiye Üzerine Etkileri, DTM Avrupa Birliği Genel Müdürlüğü, Ankara, 1998.

ERÇEL Gazi, Euro'nun Bankacılığa ve Sermaye Piyasalarına Etkileri, Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası, Ankara, 1998.

EROL İbrahim, Para-Banka Teori ve Politika, Emek Matbaacılık, Manisa, 1999.

ERTÜRK Emin, İktisadi Birleşmeler Teorisi ve Türkiye'nin İçinde Bulunduğu İktisadi Birleşme Hareketleri, Alfa Aktüel Yayınları, 2. Baskı, Yayın No: 410, İstanbul, 1998.

ERTÜRK Emin, **Uluslararası İktisat**, Alfa Basım Yayım, 2. Baskı, İstanbul, 2001.

GÖKDERE Ahmet, **Avrupa Topluluğu ve Türkiye İlişkileri**, Ankara Üniversitesi Avrupa Topluluğu Araştırma ve Uygulama Merkezi, 2. Baskı, Yayın No: 2, Ankara, 1991.

GÜRAN Nevzat – AKTÜRK İsmail, **Uluslararası İktisadi Kuruluşlar**, Tuğra Ofset, 5. Baskı, Isparta, 2001.

İktisadi Kalkınma Vakfı (İKV), **40 Soruda Ekonomik ve Parasal Birlik**, İKV Yayınları, Yayın No:144, İstanbul, 1997.

İYİBOZKURT Erol, **Türkiye – AB Gümrük Birliği**, Siyasal Kitabevi, Ankara, 2002.

KARLUK Rıdvan, **Avrupa Birliği ve Türkiye**, Beta Basım Yayım, 2. Baskı, İstanbul, 1994.

KARLUK Rıdvan, **Uluslararası Ekonomi, Teori ve Politika**, Beta Basım Yayım, 6. Baskı, Yayın No: 1249, İstanbul, 2002.

KILIÇ Ramazan, **Türkiye – AB İlişkileri ve Gümrük Birliği**, Siyasal Kitabevi, Ankara, 2002.

KUMCU M. Ercan, **Avrupa Para birliği'nde Ekonomik Politikalar ve Türkiye Üzerine Yansımaları: Bütünleşen Avrupa ve Türkiye**, TÜSİAD, Yayın No: TÜSİAD-T198,12-240, İstanbul, 1998.

LASOK Dominic – BRIDGE J. W., **Low and Institutions of European Comminitres**, Butter Worths, London, 1991.

OECD, **EMU: Facts, Challenges and Policies**, 1999, p.23

OKTAR Suat – YAVUZ Suat, **Avrupa Para Birliği Euro ve Türkiye**, Bilim Teknik Yayınevi, İstanbul, 2000.

ÖNEY Erden, **Uluslararası Para Sistemi**, Anadolu Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, Sevinç Matbaası, Yayın No: 448, Ankara, 1980.

ÖZBAY Pınar, **Avrupa Para Birliği ve Euro**, TCMB Araştırma Genel Müdürlüğü Tartışma Tebliği, No: 9702, Ankara, 1997.

PARASIZ İlker, **Uluslararası Para Sistemi**, Uludağ Üniversitesi Yayınları, Yayın No: 3-46-0123, Bursa, 1986.

PEKCAN Erdoğan, **Sorularla Avrupa Birliği ve Türkiye İlişkilerinde Euro**, İstanbul Ticaret Odası Avrupa Birliği Şubesi Yayını, Yayın No: 1999-9, İstanbul, 1999.

SAVAŞ Vural Fuat, **Çağımızın Deneyi Euro**, Siyasal Kitabevi, Ankara, 1999.

TÖRE Nahit, **Avrupa Birliği'nde Parasal Entegrasyon: Avrupa Para Sistemi ve Ekonomik ve Parasal Birlik**, TCMB Avrupa Birliği El Kitabı, Ankara, 1995.

TUR Orhan, **Avrupa Para Birliği: Sermaye Hareketlerinin Serbestleştirilmesi**, Beta Basım Yayın, Yayın No: 954, İstanbul, 2000.

Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası (TCMB), **Euro 1999**, Dış İlişkiler Genel Müdürlüğü Yayını, Ankara, 1998.

Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası (TCMB), **Euro'ya Geçiş Sorular ve Cevaplar**, Dış İlişkiler Genel Müdürlüğü, Ankara, 1998.

UNGERER Werner - MONAR Joerg - WESSEL Wolfgang, **The Maastricht Treaty On European Union Legal Complexity And Political Dynamic** European Universty Press, Brusels, 1993.

YİĞİT Mehmet, **Ekonomik Entegrasyon**, Beta Basım Yayın, 1. Baskı, İstanbul, 2003.

Makaleler ve Tezler

AKIL Mustafa, "Euro'ya Geçiş", **Vergi Sorunları Dergisi**, Sayı: 158, 2001.

ALKAÇAR Baki, “Türk Dış Ticareti Açısından Euro: Fırsatlar ve Darboğazlar”, **Dış Ticaret Dergisi**, Yıl: 5, Sayı: 16, Ankara, 2000.

ALPARSLAN Melike, “Avrupa Merkez Bankaları Sistemi”, **Bankacılar Dergisi**, Sayı: 19, 1996.

ALTINOK Serdar – ÇETİNKAYA Murat, “Avrupa Para Birliği’nde Euro’nun Türkiye Ekonomisi Üzerine Etkileri”, **Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler M.Y.O. Dergisi**, Cilt: 4, Sayı: 1, Konya, 2001.

ARAS Güler, “Avrupa Ekonomik ve Para Birliği’nin Finans Piyasalarına Etkileri”, **İktisat, İşletme ve Finans**, Yıl:14, Sayı: 165, 1999.

ARAS Güler, “Euro’ya Geçişin Dış Ticarete ve İşletmeler Kesimi Üzerine Etkileri”, **İktisat, İşletme ve Finans**, Yıl: 15, Sayı: 168, 2000.

ARISAN Nilgün, “Euro ve Euro’nun Türkiye Üzerindeki Olası Makro Ekonomik Etkileri”, **İktisat İşletme ve Finans Dergisi**, Yıl: 14. No: 159, 1999.

BISHOP Graham “Investing in Euroland” **Understanding The Euro, Federal Trust**, London, 1998.

BİLGİLİ Emine, “Euro ve Tek Pazar”, **Dış Ticaret Dergisi**, Yıl: 4, Sayı: 14, Ankara, 1999.

CLARKE Kenneth “The Importance of Emu” **Understanding The Euro, Federal Trust**, London, 1998

DAKIN Mustafa, “Euro ile Başımıza Gelenler”, **Vergi Dünyası**, Sayı: 245, 2002.

DAVAZ Sabri, “Euro Başarılı Olabilecek mi?”, **Active Dergisi**, Yıl: 4, Sayı: 22, 2002.

DEĞER M. Kemal – ÖZTÜRK Lütfü, “Parasal Birliğin Üye Ülkeler Açısından Fayda ve Maliyetleri”, **Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi**, Cilt: 2, Sayı: 4, Ankara, 2003.

DUISENBERG Wim, “Euro, Birçok Dili Konuşan Para”, **Deutschland**, Sayı: 5, Ekim-Kasım 2003.

DURA Cihan, “Avrupa Birliği’ne Doğru (1957-1997)”, **Maliye Dergisi**, Yayın No: 126, 1997.

EKREN Nazım, “Para Birliğinin Teorik Çerçevesi”, **Uludağ Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi**, Cilt: 5, Sayı: 2, urisa, 1984.

ERİŞTİ Murat, “Avrupa Birliği Yeni Para Birimi Euro”, **Vergi Dünyası Dergisi**, Sayı: 212, 1999.

EUDEY Gwen, “Why Is Europe Forming A Monetary Union”, **Business Review, Federal Reserve Bank of Philadelphia**, November-December 1998.

FİŞNE Mustafa, “Euro’ya Tam Geçiş Yönünde Kaydedilen Gelişmeler ve Euro’nun Avrupa Entegrasyon Süreci Açısından Anlamı”, **Afyon Kocatepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Cilt: 3, Sayı: 2, Afyon, 2001.

FLEMİNG J. Marcus, “On Exchange Rate Unification”, **The Economic Journal**, No: 323, Vol:81, 1971.

GÖKDERE Ahmet, “Zayıf Euro ve Avrupa Birliği’nde Çatlaklar”, **Yeni Türkiye Dergisi**, Sayı: 36, 2000.

GÖKGÖNÜL Ebru – ATAMAN Pelin, “Avrupa Birliği’nde Ekonomik ve Parasal Birlik”, **Bankacılar Dergisi**, Sayı: 27, 1998.

HAUG Alfred A. , MACKINNON James G. , MICHELIS Leo, “European Monetary Union: A Cointegration, Analysis” **Journal of International Money and Finance**, Vol: 19, 2000.

KADIOĞLU Didem, “Ekonomik ve Parasal Birlik”, **İGEME’de Bakış Dergisi**, Yıl: 4, Sayı: 16, 2000.

KARLUK Rıdvan – TONUS Özgür, “Avrupa Para Birliği, Euro ve Geleceği”, **Anadolu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakóltesi Yayınları**, Yayın No: 146, Cilt: 14, Sayı: 1-2, Eskişehir, 1998.

KAYA Ömer, “Avrupa Para Birliği’nin Türkiye Ekonomisi Üzerindeki Etkileri”, **T.C Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi**, Kütahya, 2003.

KÖROĞLU Ömer, “Euro Doğdu”, **Mükellefin Dergisi**, Lebib Yakın Yayınları, Sayı: 77, İstanbul, 1999

KURUÇ Bilsay, “Avrupa Ekonomik ve Parasal Birliği’nin Gelişimi ve Euro Kullanımına Geçiş Sorunu”, **Bankacılık Dergisi**, Sayı: 27, 1998.

ODABAŞ Hakkı – ÖZDEN Kemal, “Euro’nun AB Ülkeleri ve Türkiye Üzerindeki Etkileri”, **Afyon Kocatepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakóltesi Dergisi**, Cilt: 4, sayı: 1, Afyon, 2002.

OKTAR Suat, “Avrupa Birliği’nin Ortak Parası Euro”, **Banka ve Ekonomik Yorumlar Dergisi**, Yıl: 35, No: 165, 1999.

OKTAR Suat, “Avrupa Para Birliği İçinde Kurumsal Bütünleşme: Avrupa Merkez Bankası”, **Banka ve Ekonomik yorumlar Dergisi**, Yıl: 32, No: 7, 1995.

ÖZBEK Dilek, “Avrupa Para Birliği: Maliyetlere Yönelik Teorik Yaklaşım ve Değerlendirme”, **Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakóltesi Dergisi**, Cilt: 1, Sayı: 1, Ankara, 1999.

SALMAN Gürbüz, “Yeni Bir Para Birimi Doğuyor: Euro” **Active Dergisi**, Yıl: 4, Sayı: 20, 2001.

STEVENS John ” The European Parliament” **Understanding The Euro, Federal Trust**, London, 1998

SWOBODA K. Alexander, “Exchange Regime and European U.S Policy Interdependence”, **Staff Papers, International Monetary Fund**, No:1, Vol: 30, 1983.

TUNÇ Havva, “Avrupa Topluluğu’nda Ekonomik ve Parasal Birlik”, **Banka ve Ekonomik Yorumlar Dergisi**, Yıl: 30, Sayı: 6, 1993.

TURAGAY R. Tuna, “Avrupa Ekonomik ve Parasal Birliği ve Euro”, **Dış Ticaret Dergisi**, Yıl: 3, Sayı: 10, Ankara, 1998.

YILDIRIM Tansu, “Euro’nun Ulusal Banknot ve Madeni Paralarla Değişimi: Karşılaşılması Olası Meseleler”, **Bankacılar Dergisi**, Sayı: 37, 2001.

İnternet Adresleri

“Euro Dönüm Süreci” http://www.tobb.org.tr/euro/abeuro.htm/^#_ftn1 (27 Kasım 2003)

TCMB, Euro Bölgesi İzleme Raporları (1999-2000-2001-2002-2003-2004)
<http://www.tcmb.gov.tr> (10 Nisan 2004)

DİZİN

-A-

Antlaşma 3, 37, 38, 39, 40, 42, 43, 44,
48, 50, 51, 56, 69, 97
Avrupa Birliği, 39, 41, 42, 43, 45, 47,
48, 50, 54, 62, 63, 64, 65, 70, 72, 73,
97, 98, 99
Avrupa Konseyi, 37
Avrupa Merkez Bankası 39, 42, 47, 50,
51, 52, 54, 55, 56, 57, 64, 67, 69, 72,
81, 98
Avrupa Para Birliği 41, 51, 52, 53, 55,
62
Avrupa Para Enstitüsü 40, 42, 51
Avrupa Para Sistemi 28, 29, 30, 33, 35,
51

-B-

Bankacılık, 54, 59, 69, 70, 71, 74, 97,
98
Birinci Aşama, 38, 40, 41
Borsa, 91, 94
Büyüme, 29, 68, 69, 74, 75, 76, 77, 84,
88, 98

-D-

Devlet Başkanları, 25, 47
Dış Ticaret 10, 14, 24, 31
Dolar, 25, 26, 27, 28, 32, 33, 63, 74, 88,
89, 90, 91, 99
Döviz Kuru, 2, 3, 4, 5, 7, 8, 9, 10, 11,
13, 14, 15, 16, 23, 24, 25, 28, 30, 31,
33, 38, 41, 42, 45, 48, 62, 63, 64, 65,
68, 71, 72, 73, 88, 97, 98

Döviz Kuru Mekanizması, 30, 31, 33,
34, 35, 36, 38, 44, 45, 48, 51, 64

-E-

Ekonomik ve Parasal Birlik, 24, 28, 38,
39, 40, 53
Euro, 42, 44, 45, 46, 47, 50, 51, 55, 56,
57, 58, 59, 62, 63, 65, 66, 67, 68, 69,
70, 71, 72, 73, 74, 75, 87, 88, 89, 90,
91, 97, 98, 99
Euro Bölgesi, 45, 46, 51, 65, 68, 69, 73,
75, 76, 77, 78, 79, 80, 81, 82, 83, 84,
85, 86, 87, 88, 89, 90, 91, 92, 93, 94,
95, 96, 97, 98, 99

-F-

Faiz Oranları, 7, 16, 48, 56, 57, 65, 67,
68, 70, 73
Finansal, 38, 57, 60, 97
Finansman, 19, 34, 35, 42, 54, 55, 65,
81, 83
Fiyat İstikrarı, 10, 13, 14, 46, 51, 52, 56,
65, 67, 68, 69, 82, 83, 98

-G-

Gümrük Birliği, 23, 24

-İ-

İhracat, 11, 73, 87, 88
İkinci Aşama, 38, 40, 42
İşsizlik Oranı, 13, 67, 73, 77, 78, 99
İthalat, 9, 87, 88

-K-

Kredi, 4, 5, 6, 23, 25, 30, 31, 34, 36, 37,
50, 82, 83, 84,
Kredibilite, 63
Kur Riski, 63, 65, 68, 71, 97

-L-

Likidite, 7, 15, 71, 84

-M-

Maliyet, 11, 13, 62, 63, 64, 65, 66, 70,
71, 74, 75, 97
Maastricht, 39, 40, 41, 42, 45, 48, 50,
51, 56, 69, 97

-Ö-

Ödemeler Dengesi, 4, 7, 12, 15, 87, 88
Ölçek Ekonomisi, 68

-P-

Para Arzı, 6, 18, 19, 82, 84, 85, 86, 87
Para Birliği, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 12,
13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 23, 24, 28,
37, 38, 39, 41, 42, 43, 44, 45, 46, 47,
48, 49, 50, 55, 56, 59, 65, 69, 70, 71,
72, 75, 98
Para Politikası, 5, 9, 13, 15, 16, 24, 50,
51, 52, 54, 55, 56, 57, 59, 60, 63, 67,
69, 72, 98
Parite, 12, 21, 25, 30, 33

-R-

Refinansman, 83, 84
Rekabet, 52, 65, 66, 67, 69, 70, 97, 99

-S-

Sermaye Piyasası, 2, 7, 71, 72, 98

-T-

Tablo, 20, 21, 27, 31, 32, 48, 49, 58, 88
Tek Para, 2, 6, 21, 39, 40, 41, 42, 43,
44, 45, 46, 47, 48, 50, 51, 55, 56, 57,
58, 59, 63, 64, 66, 68, 69, 70, 72, 73,
75, 97, 98
Tek Pazar, 37, 38, 43, 62, 69
Tüneldeki Yılan, 27,28

-Ü-

Ücret, 8, 9, 66, 70, 74
Üçüncü Aşama, 39, 40, 45, 47, 50, 51
Üye Ülkeler, 2, 4, 6, 9, 14, 15, 19, 23,
24, 25, 26, 27, 30, 31, 33, 34, 35, 36,
37, 38, 39, 41, 42, 43, 44, 45, 46, 47,
48, 50, 51, 52, 55, 56, 57, 63, 64, 65,
66, 67, 68, 71, 72, 73, 97